

BİLİMSEL TEFSİR BAĞLAMINDA KUR'ÂN'DA BULUT

Hazırlayan: Ahmet AY

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZÜÇALIŞIR

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

İĞDIR-2025

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLİMSEL TEFSİR BAĞLAMINDA KUR'ÂN'DA BULUT

Ahmet AY

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İĞDIR/2025

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Ahmet AY

ÖZET

BİLİMSEL TEFSİR BAĞLAMINDA KUR'ÂN'DA BULUT

AY, Ahmet

Yüksek Lisans Tezi,

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZÜÇALIŞIR

Ocak-2025, 90 Sayfa

“Bilimsel Tefsir Bağlamında Kur’ân’da Bulut” isimli bu çalışmamız giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, metodu, işlenişi, kapsamı ve kaynakları ele alınıp çalışma ile ilgili kısa ve temel bilgiler özetle verilmiştir.

Araştırmamızın birinci bölümünde; Bilimsel tefsir konusunu ele alıp Bilimsel Tefsirin Tanımı, Bilimsel Tefsir, Bilimsel Tefsirin Tarihsel Gelişimi, Bilimsel Tefsiri Savunanlar ve Bilimsel Tefsire Karşı Çıkanlar olarak beş başlık halinde ele alınmıştır.

“Bilimsel Veriler Işığında Bulutlar” başlıklı ikinci bölümde; Bulutlar Nasıl Oluşur, Bulutların Sınıflandırılması, Bulutluluğun Dağılımı ve İlerleyişi, Bulutları Aşılayan Rüzgâr, Bulutların Beyaz Renkte Oluşu, Bulutlardan Çıkan Yağmur, Kar, Dolu ve Şimşek ve Bulut Tohumlama ve Yapay Yağış olarak yedi başlık halinde ele alınıp gerekli araştırmalarla konu desteklenmiştir.

Kur’ân’da Bulut başlıklı üçüncü ve son bölümde; Kur’ân’da Geçen el-Ğamam, es-Sehab ve el-Müzn Kelimeleri ile Kur’ân’da Bulutla İlgili Geçen Ayetler ve Tefsirleri olarak iki başlık halinde ele alıp Kur’ân-ı Kerim’de tespit ettiğimiz ayetleri konunun önemine binaen etraflıca incelenmiştir. Ayrıca bu bölüme çalışırken ilk dönem tefsir kaynakları başta olmak üzere günümüze kadar yazılan tefsir çalışmalarından bir kısım tefsirlere ulaşarak onlardan istifade edilmiştir.

Araştırmamızın sonuç bölümünde ise ortaya koyduğumuz hususların genel olarak bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kur’ân, Tefsir, Bilimsel Tefsir, Bilim, Bulut.

ABSTRACT

CLOUD IN THE QURAN IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC COMMENTARY

AY, Ahmet

Master's Thesis,

Department of Basic Islamic Sciences

Advisor: Assist. Prof. Dr. Abdullah ÖZÜÇALIŞIR

January-2025, 90 Pages

Cloud in the Qur'an in the Context of Scientific Tafsir This study consists of an introduction, three main chapters, and a conclusion section.

In the introduction, the topic, importance, purpose, methodology, structure, scope, and sources of the research are discussed, and a brief summary of the essential information regarding the study is provided.

In the first chapter of our research, the concept of scientific tafsir is addressed, divided into five sections: Definition of Scientific Tafsir, Scientific Tafsir, Historical Development of Scientific Tafsir, Supporters of Scientific Tafsir, and Opponents of Scientific Tafsir.

In the second chapter titled Clouds in the Light of Scientific Data, seven sections are discussed: How Clouds Form, Classification of Clouds, Distribution and Progression of Cloudiness, The wind that surpasses the clouds, Why Clouds Appear White, Rain, Snow, Hail, and Lightning from Clouds, and Cloud Seeding and Artificial Precipitation, with necessary research supporting the topic.

The third and final section, Cloud in the Qur'an, is divided into two subheadings: the words al-Ghamam, as-Sahab, and al-Muzn mentioned in the Qur'an, and the verses related to clouds in the Qur'an along with their tafsirs. In this section, the verses identified in the Qur'an have been thoroughly examined based on their significance. Additionally, tafsir works from the early periods to the present have been consulted to benefit from their insights.

In the conclusion section of our research, a general evaluation of the points discussed throughout the study is made.

Keywords: Qur'an, Tafsir, Scientific Tafsir, Science, Cloud.

ÖNSÖZ

Bütün hamdler Yüce Allah'a (c.c) salatü selam, Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.s) olsun.

Kur'ân-ı Kerim canlı veya cansız olarak varlık âleminde, bireysel ve toplumsal konulardan, insanı ilgilendiren ibadetlerden, ahlak konularından vb. birçok konudan açıklamalarda bulunup onu tüm boyutları ile kuşatacak birçok kanun ve prensipler ortaya koymuştur. Aynı şekilde kâinata da cereyan eden doğa yasalarının içeriği hakkında da zaman zaman bilgiler sunmuştur.

Yüce Allah, ibadet, muamelat ve ukubatla ilgili ahkâmı Kur'ân ve sünnette bizlere vahiy yoluyla belirtip kaynak vermiştir. Ancak doğa ve eşya ile ilgili olan kanunların akıl etme ve tefekkür edilmeleri konusunda incelenmesini ve araştırılmasını insan aklına ve çabasına bırakmıştır.

İnsanlığın en eski dönemlerinden günümüz tarihine kadar bakıldığında hayatın beraberinde getirdiği zorluklardan kurtulmak üzere insanların bilime yöneldikleri bilinen bir gerçektir. Bilim, insanlar arasında rekabet anlamında hem güç hem de kendi varlığını anlamlandırma ve tabiatı tanıma aracı olarak belirmiştir. Dünyadaki dağların, ırmakların, ormanların, okyanusların, yer altı ve yer üstü âlemdeki cisimlerin ve onlardaki varlıkların kendiyle olan bağına anlamlandırmaya çalışmıştır. Kur'ân'da bulunan kevnî ayetlerle de buna bir nebze olsun ulaşabilmiştir. Fakat burada verilen kevnî ayetlerin gayesi insanların maddi hidayete varıp, manevi hidayete de erişmeleridir. Çünkü asıl olan sadece Allah'a kulluktur. Diğer bir deyişle her şeyi bizler için yaratan ve bizlerin emrine veren Allah-u Teâlâ, yarattığı şeyler üzerine akıl edip tefekkürle kulluk bilincine varmamızı bizden istemektedir.

Bu yaklaşımla biz; bir bütün olarak evreni tek bir çalışmayla kısıtlamayıp sadece tek bir konu özelinde yani bulut konusu üzerinde yoğunlaşıp, onu gayesine göre anlayıp üzerine tefekkür ederek ve aynı zamanda bunu modern bilimin verileri ışığında yaparak daha anlaşılır ve açık kılmaya çalışacağız.

Kıymetli vakitlerini ayırıp, bizleri değerli fikirleriyle yönlendirerek çalışmamızın daha verimli olmasına yardımcı olan, kaynak ve bilgi temininde hiçbir fedakârlığı esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZÜÇALIŞIR hocama teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma bizden tevfik Allah'tandır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
I.GİRİŞ.....	1
I.I. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
I.II. Araştırmanın Amacı ve Metodu	1
I.III.Araştırmanın İşlenişi ve Kapsamı	3
I.IV.Araştırmanın Kaynakları.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM BİLİMSEL TEFSİR

1.1.Bilimsel Tefsirin Tanımı	5
1.2.Bilimsel Tefsir	6
1.3.Bilimsel Tefsirin Tarihsel Gelişimi	9
1.4.Bilimsel Tefsiri Savunanlar	15
1.5.Bilimsel Tefsire Karşı Çıkanlar	23

İKİNCİ BÖLÜM BİLİMSEL VERİLER İŞİĞİNDA BULUTLAR

2.1. Bulutlar Nasıl Oluşur.....	28
2.2.Bulutların Sınıflandırılması	29
2.2.1.Yüksek bulutlar.....	29
2.2.2.Orta Bulutlar	32
2.2.3.Alçak Bulutlar.....	34
2.2.4.Dikine Gelişmeli Bulutlar.....	36
2.3.Bulutluluğun Dağılım ve İlerleyişi.....	38
2.4.Bulutları Aşılayan Rüzgâr	39

2.5.Bulutların Beyaz Renkte Oluşu	40
2.6.Bulutlardan Çıkan Yağmur, Kar, Dolu ve Şimşek	41
2.6.1. Yağmur	41
2.6.2. Kar	42
2.6.3. Dolu	43
2.6.4. Şimşek	44
2.7. Bulut Tohumlama ve Yapay Yağış	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN'DA BULUT

3.1. Kur'ân'da Bulut Anlamına Gelen Kelimeler	47
3.2. Bulut Anlamı İçeren Kelimelerin Geçtiği Ayetler	48
3.2.1. Bakara Sûresi 2/57	48
3.2.2. Bakara Sûresi 2/164	51
3.2.3. Bakara Sûresi 2/210	55
3.2.4. A'raf Sûresi 7/57	57
3.2.5. A'raf Sûresi 7/160	61
3.2.6. Ra'd Sûresi 13/12	63
3.2.7. Nûr Sûresi 24/40	65
3.2.8. Nûr Sûresi 24/43	66
3.2.9. Furkan Sûresi 25/25	69
3.2.10. Neml Sûresi 27/88	71
3.2.11. Rûm Sûresi 30/48	73
3.2.12. Fatır Sûresi 35/9	74
3.2.13. Ahkaf Sûresi 46/24	76
3.2.14. Tûr Sûresi 52/44	77
3.2.15. Vakıa Sûresi 56/69	79
3.2.16. Nebe Sûresi 78/14	80
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ	91

KISALTMALAR DİZİNİ

As	Aleyhisselam
b	Bin
cc	Celle celaluhu
çev	Çeviren
dia	Diyanet İslam Ansiklopedisi
dk	Dakika
gr	Gram
haz	Hazırlayan
hz	Hazreti
km	Kilometre
m	metre
mm	milimetre
ö	Ölüm
sav	Sallallahu aleyhi ve sellem
sy	Sayı
trc	Tercüme
trs	Tarihsiz
vb	Vebenzeri
vs	Vesaire

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 2.1. Sirüs bulutu ile ilgili bir görünüm	30
Şekil 2.2. Sirrostratüs bulutu ile ilgili bir görünüm	31
Şekil 2.3. Sirrokümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm.....	32
Şekil 2.4. Altostratüs bulutu ile ilgili bir görünüm	33
Şekil 2.5. Altokümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm.....	33
Şekil 2.6. Nimbostratüs bulutu ile ilgili bir görünüm	34
Şekil 2.7. Stratokümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm	35
Şekil 2.8. Stratüs bulutu ile ilgili bir görünüm.....	35
Şekil 2.9. Kümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm	36
Şekil 2.10. Kümülönimbüs bulutu ile ilgili bir görünüm.....	37
Şekil 2.11. Tüm bulut tipleri ile ilgili bir görünüm.....	38
Şekil 2.12. Şimşegin oluşumu ile ilgili bir görünüm	44

I.GİRİŞ

I.I. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Kur'ân-ı Kerim insanlık tarihinde bireysel ve sosyal anlamda bir hidayet kaynağıdır. O'nun hidayet etme yönü insanlığın dünya hayatında saadete erişme ve ahiret kazanımı için geçerlidir. Bu cihetle Kur'ân-ı anlama, yorumlama ve temellendirme çalışmaları Hz. Peygamber (sav) ile başlamış ve çağımızda da halen sürdürülmektedir.

Fetihlerle birlikte geniş beldelere ulaşan İslam dini, Kur'ân-ı anlamak için ayetleri inceleyen birbirinden farklı kültür, dil ve milletlere sahip olmuştur. Müslümanlar böylece kendi dönemlerinin şart, imkân, gereksinim ve teknolojilerinin etkisiyle Kur'ân'ın doğru manasını anlamak, O'nda bulunan i'cazi yönleri araştırmak ve ilahi mesajlarına tam vakıf olmak için çaba sarf etmişlerdir. Anlama ve yorumlama çabalarının sonucunda ise tasavvufi, fıkhi, felsefi ve bilimsel yaklaşım tarzları gibi tarzlar ve bunlara bağlı ekoller ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan tarzlardan biri de bilimsel tefsirdir.

Bilimsel tefsir, ayetlerin bilimsel veriler içermesi ve bilimsel verilere işaret edip etmemesi yönüyle yaklaşmaktadır. Kur'ân'ın temel gayesi insanlara hidayet ve rahmet olduğu için Kur'ân tüm ilimlere değindiği gibi tabiat ilimlerine de bu bağlamda değinmiştir. Bilimsel veriler Kur'ân'ın özellikle ihmal etmediği bir husustur. Kur'ân ayetleri bu bilgilere işaret ediyorsa günümüzde bu ayetlerin anlaşılması insanlığın ve Kur'ân'a muhatap olan Müslümanların en önemli vazifesidir. Bu cihetle konuya yaklaştığımızda bu alanla ilgili akademik bir çalışmanın elzem olduğu görülmüştür. Ancak çalışma alanının genişliği düşünülecek olursa tabiat ilimlerinden birer cüz olarak çalışılması daha doğru olacaktır. Bu bağlamda araştırmamızda da tabiat ilimlerinden bir cüz olan bulut konusu seçilmiştir.

I.II. Araştırmanın Amacı ve Metodu

“Bilimsel Tefsir Bağlamında Kur'ân'da Bulut” konulu çalışmamızın amacı ve hedefleri özetle aşağıda belirtildiği şekildedir:

1. Kur'ân'da Bulut Kavramını Anlamak

Kur'ân-ı Kerim'de bulut kavramının geçtiği ayetleri tespit etmek ve bu ayetlerin anlam ve bağlamını incelemek.

2. Bilimsel Tefsir Yaklaşımını Kullanmak

Bilimsel tefsir yöntemlerini kullanarak Kur'ân'daki bulutla ilgili ayetleri açıklamak.

Bulutun meteorolojik özelliklerini ve doğal olaylardaki yerini bilimsel perspektifle analiz etmek.

3. Din-Bilim İlişkisini İncelemek

Kur'ân'daki bulut tasvirlerinin modern bilimsel bilgilerle örtüşüp örtüşmediğini değerlendirmek.

İslami metinlerin bilimsel gerçekliklerle nasıl uyum sağladığını ya da bilimsel gelişmelerle nasıl ilişkilendirilebileceğini göstermek.

4. Kur'ân'ın Evrenselliğine Dikkat Çekmek

Kur'ân'ın doğa olaylarını ele alışı üzerinden onun evrensel mesajını vurgulamak.

5. Modern Bilimsel Bulgularla Kur'ân'ı Karşılaştırmak

Modern meteoroloji biliminin bulutlarla ilgili ortaya koyduğu bilgileri tefsirle ilişkilendirmek.

İslam âlimlerinin bulutla ilgili klasik yorumlarını modern bilimle karşılaştırmalı olarak analiz etmek.

6. Bilimsel Tefsir Yöntemine Katkıda Bulunmak

Bilimsel tefsir metodolojisinin sınırlarını ve potansiyelini ortaya koyarak bu alandaki literatüre katkı sağlamak.

7. Toplumun Doğa Algısını Geliştirmek

Doğayı anlamak ve onun Yaratıcı'nın kudretini yansıtmaya biçimlerini göstermek suretiyle bireylerin Kur'ân'daki doğa tasvirlerine daha bilinçli yaklaşmasını sağlamak.

Metotsal açıdan ise Tefsir ilminden, dilbilimsel analizlerden, klasik İslam literatüründen ve modern bilimsel kaynaklardan elde edilen bilgilere oldukça değinilecektir. Çalışmada en fazla tefsir kitaplarından faydalanılacaktır. Verilen klasik ve modern tefsirlerin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

I.III.Araştırmanın İşlenişi ve Kapsamı

Araştırmamızın iki yönü vardır. İlk bölümde konunun teorik kısmı hakkında yani bilimsel tefsir hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmamızın asıl önemli olan kısmı ikinci bölümdeki bilimsel veriler ışığında bulutların oluşum süreci ile tüm yönleri ve üçüncü bölümdeki Kur'ân'da bilimsel tefsire konu olan bulut ile ilgili ayetlerin meal ve tefsirleri ile onların değerlendirmeleridir.{ XE "meâl" }

Bu bölümlerde dikkat etmeye çalıştığımız husus, çalışmamızın tabiat ilimleri arasında bulutun son derece önemli bir konumda oluşudur. Zira bulutun hayat kaynağı olan suyu beldelelere aktarma, ölü halde bulunan toprağı canlandırma, gölgelik etme özelliğıyle insanı her an güneş ışınlarına maruz kalmasına engel olma vb. gibi birçok faydası vardır. Dolayısıyla ayet meallerini ve özellikle tefsirlerini verirken bilimsel bulgu ve gelişmelere işaret eden ifadelerle dikkat çekilmiştir. Ayrıca gerekli yerlerde bazı bilimsel kavramlara dipnot izahlarıyla atıfta da bulunulmuştur.

Araştırmamızda öncelikle klasik kaynak eserlere yer vermek suretiyle bilimsel gelişmelerle ilgili kaynakların güncel olması gerektiğinden özellikle konu ile ilgili farklı dönem tefsirlerine yer verilerek bu eserlerden de istifade etmeye gayret gösterilmiştir. Çalışma sonunda bu eserlerle ilgili bilgiler kaynakça kısmında gösterilmiştir.

I.IV.Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızda faydalandığımız kaynaklar ilk olarak Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdir. Devamında ise müstakil tefsir kitapları, bilimsel tefsir çalışmaları, Kur'ân'ın bilimsel i'cazını ele alan ve bunlar hakkında yazılmış müstakil çalışmalar, bulut ile ilgili yapılan makale, dergi, tez çalışmaları ve akademik teoriler olacaktır. Bununla birlikte, verilen bölümlerdeki başlıklar incelendiğinde, konuyla ilgili klasik temel kaynaklara da başvurulacaktır.

Faydalanılan bazı kitaplara Taberi (ö. 310-923), *Cami'u'l-beyan 'an te'vili ayi'l-Kur'an*, el-Gazali (ö. 505-1111), *İhyâu Ulumi'd-Din*, Fahreddin er-Râzî (ö. 606-1210), *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, el-Kurtubî (ö. 671-1273), *el Câmi li Ahkami'l Kur'an ve'l Mübeyyinu lima Tedammenehu mine's Sünne ve Ayi'l Furkan*, el-Beydâvî (ö. 685-1286), *Tefsirü'l-Beydâvî Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*, en-Nesefî (ö. 710-1310), *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, İbni Kesir (ö. 774-1373), *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim*, İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137-1725), *Ruhu'l Beyan Kur'an Meali ve Tefsiri*, el-Âlûsî (ö. 1270-1854), *Ruhu'l-meâni fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*, Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1703-1780), *Mârifetnâme*, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1878-1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, İbn Âşûr (1879-1973), *et-Taḥrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr el-ma'ruf bi tefsir-i İbni Âşûr*, el-Emin el-Huli (ö. 1895-1966), *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod* vb. gibi eserler örnek verilebilir.

Elbette çalışmada istifade edilen kaynaklar sadece bunlarla sınırlı değildir. Faydalanılan diğer kaynaklar kaynakça kısmında tümüyle zikredilmiştir. Tüm bu kaynaklardan faydalanarak Kur'an ve bilimsel tefsir açısından bulut konusu ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL TEFSİR

1.1.Bilimsel Tefsirin Tanımı

Bilimsel tefsir günümüzde kendi alanında kabul edilen ve varlığını diğer tefsir çeşitlerinin içerisinde hissettiren bir tefsir çeşididir. Bu tefsir alanı için herkesin kullandığı ortak bir tanım yapılmamış, ancak birbirlerine yakın veya az da olsa farklılıklar içeren tanımlar yapılmıştır. Bunun sebebi de kavramlar noktasında olan bulanıklık ve bilgisinin tam bir mahiyette biliniyor olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bilimsel tefsir, Kur’ân-ı Kerim’de gayb âlemiyle ilgili ayetlerde verilen bilgilerin yanında varlık âlemiyle ilgili de bilgiler verilmiştir. Bu ayetler, insanla beraber diğer varlıkların bilgilerini de içermekte ve insanın insanla ve tüm evrenle olan ilişkilerini farklı yönlerden yaklaşıp ele alan ve bunları açıklamaya uğraşan bilim dallarının konuları içerisinde bulunmaktadır. Bu konularla ilgili ayetlerin deneyime dayalı bilimlerin verileriyle açıklanmasına bilimsel veya ilmi tefsir denir.¹ Bu alanda ayetlerde geçen ilmi terimler ortaya konulup çeşitli ilim ve felsefe dalında birçok görüş çıkarılır. Diğer bir tanımı da Kur’ân’da var olan ilim ve fenleri konu edinerek nasları açıklamaya çalışan tefsir türü şeklindedir.² Emin el-Huli bilimsel tefsir için “Kur’ân metinlerinin yorumunda ilmi ıstılahları hâkim kılan ve muhtelif ilimleri ve felsefî görüşleri ondan çıkarmaya çalışan bir tefsirdir.” demiştir.³ İsmail Cerrahoğlu’nun görüşü de buna benzerdir.⁴ Zehebi (ö. 1915-1977) “Bilimsel kelimeleri Kur’ân ayetlerine hakem kılan ve o ayetlerden farklı felsefî ve bilimsel sonuçlar çıkaran tefsir metodu” şeklinde yorumlamıştır.⁵ Celal Kırca ise bilimsel bulgularla ayetlerin işaret ettikleri manalar arasındaki ilişkiyi araştıran ve açıklamaya çalışan tefsir çeşidi olarak izah eder.⁶

¹ İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, DİB Yayınları, 2017, 311.

² Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017, 227.

³ el-Huli, Emin b. İbrahim b. Abdilbaki el-Huli, *Kur’an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, Çeviren: Mevlüt Güngör, İstanbul, Bayrak Matbaası, 1995, 41.

⁴ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971, III, 299.

⁵ ez-Zehebi, Muhammed Hüseyin ez- Zehebi, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*, Kahire, 2005, II, 417.

⁶ Celal Kırca, *Kur’an-ı Kerim ve Modern İlimler*, İstanbul, Marifet Yayınları, 1982, 51.

1.2.Bilimsel Tefsir

Çağımızda oldukça kabul edilen ve diğer tefsirler içerisinde ağırlık kazanan tefsir çeşitlerinden biri de bilimsel tefsirdir. Kur'ân'da bulunan ibarelerdeki ilmi ıstılahları anlatan, onlardan çeşitli ilmi ve felsefî görüşleri çıkaran bir tefsirdir.⁷ Kur'ân'da ilmi gerçekler umumi meseleler halinde geçer ve çözümünü insanların gaye ve çabalarına bırakılmıştır. Böylelikle Kur'ân, insan aklına verilen önemi bildirerek onu ilim yolunda kullanırmak sûretiyle ona yeryüzünün efendisi olma kapılarını açmıştır. Kur'ân-ı Kerim'in genellikle her sayfasında, muhataplarını aklını kullanmaya⁸, düşünmeye⁹ ve tefekkür etmeye¹⁰ çağırıp, sözü ilim ve marifet sahiplerine yöneltmiştir. Ayrıca böyle yapmayanları da kınayıp, yermiş ve azaba uğrayacaklarını haber vermiştir.¹¹ O, ilmi gerçeklerin sonucunda insanın ibret almasını¹² istemektedir.

Kur'ân, insanın Allah ile olan münasebetlerine çok defa değinip yasalar ve prensipler ortaya koyar. İnsanın evren ve eşya ile ilgili ilişkisinde de genel prensipler koyup, ancak eşyanın mahiyetini insanın zekâ ve gayretine bırakmıştır. Şu da bilinmelidir ki, Kur'ân farklı ilimlerin konularını indiği zamanın anlayışına göre değil, kendi gayesine hizmet edecek biçimde ve kıyamete kadar her dönemin anlayışına göre izah etmektedir. Bu açıdan her dönemin insanı kevnî konulara işaret eden ayetleri, dönemlerinin ilimleri ve teknolojilerine göre açıkladıkları için kendi aralarında anlayış farklılıkları meydana gelebilmektedir.¹³

Kur'ân'da tabiat ilimlerinin konuları hususi bir başlık altında geçmemektedir. Çünkü Kur'ân'ın gayesi, sapkınlıkta olan insanları hidayet yoluna, sırat-ı müstakime ulaştırmaktır. Ancak Kur'ân bu ilimlere ibret alınması için dönem dönem temas etmektedir. İnsanın idrak edebilmesi için adeta sinema şeridi gibi dış âlemi gözlerinin önüne serer ve bazen de hususi olarak onlara sevk eder. Kur'ân sadece okumakla

⁷ el-Huli, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, 41.

⁸ el-Bakara, 2/44; en-Nahl 16/67; el-Enbiya, 21/10; ez-Zümer, 39/43; Hûd 11/51; el-Mü'minûn, 23/80; en-Nur, 24/61.

⁹ el-Enfal, 8/22; el-Hucurat, 49/4.

¹⁰ el-Bakara, 2/269.

¹¹ Yunus, 10/100.

¹² el-Haşr, 59/2.

¹³ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, Ankara, Fecr Yayınevi, 1996, II, 372.

yetinilecek bir kitap olmayıp kendinin yaşanmasını, anlaşılmasını ister ve insanlara bir öncü ve rehber olarak hidayet yolunu göstermektedir.¹⁴

Dünyanın ilmi açıdan geri kalmış ve karanlıklar içerisinde kaldığı bir zamanda çağına ışık tutan, onu karanlıklar içerisinde aydınlığa çıkaran, bugünün batı dünyasına düşünce anlamında kaynaklık eden, onlardaki ilmi ve sosyal alana etki edip değiştiren ve İslam medeniyetini oluşturan Kur'ân'dır. Böylece İslam âleminde camiler ve medreseler de özgür düşünce sayesinde ilmi çalışmalar ve buluşlar yapılmakta olup her türlü alana ait sanatsal faaliyetler teşvik edilmiş ve ön planda tutulmuştur.¹⁵ Bunun yanında batı dünyasında ise miladi 8. ve 12. asırlarda Hristiyan ülkelerde fikri ve bilimsel düşünce kısıtlanmış ve ilmi çalışmalar engellenmişti.¹⁶

Kur'ân her dönemde muhatabını ikna edici bir üsluptadır. Bu sayede sapkınlığa batmış toplulukları çok kısa bir zamanda ıslah etmiş ve Kur'ân'ın rehberliğinde insanlık medeniyeti gelişmiş olup en yüksek mertebeye kavuşmuştur. Şüphesiz O, insanlığın hidayete kavuşması için birden fazla ilim ve bilgiye değinmektedir. Esasen ilim ve bilgi tüm yaratılmışların ilahı olan yüce Allah'ı bilmek için birer vasıttadır. İnsan, bu ilim ve bilgiye göre kendine çeki düzen verir ve amacına ulaşmaya çalışır. İlim ve bilginin elde edilmesinin neticesinde, insanın hakkında bilgi sahibi olmadıklarını bilmesi ve bunu da Allah'ı tanıma ve bilmeye yönlendirmesi gerekmektedir.¹⁷ Ne yazık ki insanlık için canlılık ve mutluluk veren bu uğraş, son yüzyılda terk edilmiştir.

Kur'ân'a yönelip onu okuyanlar ve onu inceleyenler farkındadırlar ki, o içinde insanların uyanışına vesile olan birçok kıssa barındırır. Bu kıssalardaki amaç, geçmişte olan bir olayı tarihsel bağlamda zikretmek değil bilakis bu kıssalar kişiyi uyarıcı nitelikte olup en önemli derecede ahlaki bir ders veriyor niteliktedir. Bu bakımdan Kur'ân, bazı istisnalar dışında belli bir şahıs veya yer ismi vermeden ya da daha teferruatlı bir konuya girmeden varmak istediği gayesini aktarır.

Kur'ân nasıl ki, geçmişte yaşanmış olayları bir tarih kitabı gibi zikretmeyi amaçlamadıysa, insanlığın akıl ve tecrübesiyle varacağı ilim ve fenleri de öğretmek için gelmemiştir. O, ne bir tarih ve coğrafya ne de bir fizik, kimya, biyoloji veya astronomi

¹⁴ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 372.

¹⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 373.

¹⁶ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 92.

¹⁷ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 227.

kitabıdır. Belki de tüm bu saydığımız kitaplar onun ana konusunun dışındadır. Kur'ân tüm bunlardan gerçekleştirmek istediği amaca yardımcı olması münasebetiyle bahseder ve muhataplarını bu ilimlerle uğraşmaya sevk eder. Bunun içindir ki O, bu ilimlerin kaynağı olan akla büyük önem verir. Konusu dünyaya ait olan meselelerde bile Kur'ân genel prensipler bildirmiş, onlardan hükümler çıkarma yetkisini âlimlere bırakmıştır.¹⁸

Yukarıda bildirildiği üzere Kur'ân'ın doğrudan Allah tarafından gönderilen vahiy oluşu noktasından hareketle, onun diğer ilimlerle çatışmasının imkânsız olacağı bilinmektedir. Ancak bunu Hristiyanlığın kutsal kitabı sayılan İncil ile Yahudiliğin kutsal kitabı sayılan Tevrat için söylemek pek mümkün değildir. Bunun sebebi de ilk zamanlar hariç olmak üzere tahrif edildikleri zamandan itibaren hükümlerinin ortadan kaldırılması söylenebilir. Bu dinlerin taraftarı olan insanlar, bu sayılan kitapların Allah tarafından gönderilen peygamberlerine verildiğine inanmış olsalar da onlar, bahsi geçen peygamberler tarafından yazıldığı tescil edilemeyen ve geldiği dönemden asırlar sonrasında yazıldıklarından dolayı bunların içine tefsircilerin ve âlimlerinin sözleri girmiştir. Azımsanamayacak kadar fazla insan sözü bulunan bu kitaplar, kendi taraftarlarınca yine de Allah keliması olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Ancak zaman içerisinde ilim ve bilim ilerledikçe bu kutsal kitapların hükümleriyle aralarında çatışmalar başlamış ve günümüze kadar da bu çatışmalar sürmektedir.¹⁹ Bu kitaplar için kabul edilen görüş Kur'ân'ı Kerim için asla söz konusu olmamıştır. Onun bir araya getirilmesi ve insanlar şöyle dursun peygamberinin dahi sözlerinin ona girmemesi Kur'ân-ı Kerimde bildirilmiş²⁰ ve aynı şekilde hiç tahrif edilmeden ilk zamanki haliyle kıyamete kadar saflığı devam edecektir.²¹

Çağımızda ilim adamları tarafından kabul gören, Kur'ân'ın bilimsel tefsiri konusunda, O'nun var olan tüm ilimleri kapsadığı esası ağırlık kazanmıştır. Bu tarafı benimseyen insanlar nazarında Kur'ân, dini itikadi ilimlere şahitlik edip, onun diğer başka ilimleri de kapsadığı düşüncesi en kabul edilen görüştür. Bu sebepten hareketle Kur'ân'ın diğer ilimlerle olan münasebetinden dolayı insanlığın bu alanla ilgili çalışmaları son dönemlerde başlamış değildir. İslam'ın ilk doğuşundan itibaren bu

¹⁸ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 370.

¹⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 370.

²⁰ el-Hicr, 15/9.

²¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 371.

fikirleri savunan insanlar olmuş ve bu alanda kitaplar ve tefsirler yazmışlardır. Buna verilecek en meşhur örnek İmam Gazali'dir. Onun *İhyâu Ulumi'd-Din* adlı eserinde Gazali "Kur'ân 77200 ilim ihtiva eder, ondaki her bir kelime ilimdir ve her kelime için zahir, batın, had ve matla' olarak dört mana vardır." der.²² Böylece bilimsel tefsir günümüze kadar varlığını koruyup her zamana ve her döneme hitap eden canlılık ve dinamikliğini koruyan bir alan olmuştur.²³

1.3.Bilimsel Tefsirin Tarihsel Gelişimi

Kur'ân-ı Kerim, Müslümanların düşüncelerini ve inanç ile davranışları noktasında yaşamlarının her alanında onlara doğru yolu gösteren vahiy kaynaklı bir kitaptır. Bu nedenle, Kur'ân-ı Kerim'i anlama ve tevil etme konusundaki usul arayışları Kur'ân'ın inmesiyle başlar. Müslüman âlimler yaşadıkları ortam ve bilgi seviyelerine göre onu anlama konusunda sürekli yeni arayışlar içerisinde olmuşlardır.²⁴

Müslüman âlimler, Kur'ân'ın üstünlüğünü ispata çalışıp kelimelerin gramer yapısını, fiillerin kökünü, anlam ifade etme yönünden kullanım biçimlerini vb. inceleyerek yorumlamaya çalışmışlardır. Ancak farklı düşünce yapısına sahip diğer Müslüman âlimler de ahkâma yönelip, inançla ilgili naslardan yararlanmış ve böylelikle İslami akide sistemini oluşturmaya çalışmışlardır. Bu yaklaşımların doğal sonucu olarak da tefsirde çeşitli yönelimler ortaya çıkıp, günümüze kadar ulaşan tefsir külliyatları oluşmuştur.²⁵ Bilimsel tefsirde bu alandaki çalışmalardan biridir.

Bilimsel tefsir, elde edilen kaynaklara göre dirayet tefsirinin ortaya çıkışıyla başlar.²⁶ Ancak yine de kesin bir tarih söylenecek olursa bunu Abbasiler zamanındaki ilim ve tercüme hareketlerinin başladığı zamanı söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü o zamanlarda İslam'ın geniş coğrafyalara yayılmasıyla beraber başlayan çeşitli fikir, düşünce ve bilgiler doğrultusunda İslam âlimlerinden bazıları her şeyi aynen kabul edip dinle uzlaştırıyor, bazıları da kabul etmeyip tenkit ve eleştirilerle İslam'ı müdafaa için eserler ortaya koyuyordu.²⁷ Bundan dolayı da tercüme hareketleriyle İslam dünyasına

²² el-Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazali et-Tûsi, *İhyâu Ulûmi'd-Din*, Çeviren: Ahmed Serdaroglu, İstanbul, Bedir Yayınları, 1974, I, 822; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 299-300.

²³ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 371.

²⁴ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 115.

²⁵ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 115-116.

²⁶ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 52.

²⁷ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 60.

girip, Müslümanlar arasında yeniliklere yol açan ilk başta felsefe olmak üzere tıp, matematik, astronomi, fizik ve kimya gibi ilimler, bilimsel tefsirin başlamasında önemli rol oynamışlardır.²⁸

Bilimsel tefsirin teorik olarak sistemleşmesi İmam Gazali ile olmuştur.²⁹ Gazali İhyâu Ulûmi'd-Din adlı eserinde Kur'ân'daki tüm kelimelerin muhtelif ilimlere işaret ettiği düşüncesinde olup tüm ilimlerin Allah'ın sıfatlarının bir tecellisi olduğu ve Kur'ân'ın geçmiş ile gelecekteki meydana gelen tüm ilimleri kapsadığını savunmaktadır. Ona göre insanların bilgi birikimleriyle ulaştığı ve henüz ulaşamadığı ilimler Allah'ın sıfatlarının bir göstergesidir.³⁰

Gazali'nin amacı, Kur'ân'da bulunan tümellerden yola çıkılarak bilimlerin keşfedilmesi değil, ilimlerin keşfiyle tümellerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Böylece Kur'ân'da var olan fiiller bilimlerin keşfi için bir araç değildir. Ancak bilinen ya da henüz bilinmeyen ilimler bu tümellerin en ince noktasının dahi anlaşılmasının aracı olabilir.³¹

Bilimsel tefsir düşüncesini Gazali'den sonra tefsire ilk uyarlayan müfessir Fahreddin er-Râzî'dir. Râzî, Kur'ân'da ki kevnî ayetleri kendi döneminin düşünce tarzlarına göre değerlendirip bu düşünceleri dikkate alarak tefsir etmiştir. Tefsirini yaparken akli metodu tercih ederek çok fazla kullanmıştır. Ona göre sahih olan nakil ile sahih olan akıl çelişmez. Çünkü ikisi de aynı kaynaktan gelir. Tefsirinin farklı ve çeşitli konulardan oluşması sebebiyle bir kaç ilim insanı Râzî'nin tefsiri, tefsirden başka her şeyi ihtiva eder diye onu eleştirirken, bir kaç ilim insanı da, Râzî'ye yapılan eleştiriye onun tefsiri, tefsirle birlikte her şeyi ihtiva eder şeklinde diğerlerine karşı Râzî'yi savunmuşlardır.³²

Fahreddin er-Râzî sonrası dönemde ilmi tefsir düşüncesine sahip çıkan diğer müfessirler Ebu'l Fadl el-Mürsi, Suyuti ve ez-Zerkeşi' dir. Özellikle Suyuti Kur'ân'ın

²⁸ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 62.

²⁹ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 64.

³⁰ Gazali, *İhyâu Ulumi'd-Din*, I, 822.

³¹ Ömer Faruk Yavuz, *Gazali ve İlmi Tefsir*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011, sy. 31, 56.

³² Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 244; er-Râzî, Ebu Abdillah (Ebu'l-Fazl) Fahreddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistani, *Tefsir-i Kebir Mefatihu'l-Gayb*, Akçağ Yayınları, trs., II, 14.

bütün ilimler için bir kaynak olduğunu ve Allah'ın bildiğimiz veya bilmediğimiz her şeyin ilminin onda olduğundan bahseder.³³

Kur'an'a bilimsel olarak yaklaşım hiçbir zaman durmamıştır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in icazı yönü her zaman ve her dönemde canlılığını korumakta ve her çağa aynı dinamiklikle kaynak olabilmektedir. Ancak dönemsel olarak medeniyetlerin iniş ve çıkışları olabileceği gibi ilimde de ilerleme noktasında etkilenmeler olumlu veya olumsuz olmuştur. Sonraki dönemlerde bilimsel tefsir alanı üzerine yeteri kadar çalışma ve gayret gösterilmemesi sebebiyle bu dönemde çok fazla ilerlenememiş, zaman zaman bazı müfessirler bu dönemin canlanması için bazı girişimlerde bulunmuşlardır da ancak pek başarılı olamamışlardır.³⁴ Bu canlanmaya örnek verilecek olursa Kâtip Çelebi (ö. 1067-1657) ve Erzurumlu İbrahim Hakkı örnek verilebilir.

Kâtip Çelebi felsefe ve onun gibi olan ilimleri, varlıkların hakikiliğini araştıran ve ortaya çıkaran ilimler olarak görür. Aynı zamanda ilim ve bilimin birbiriyle çatışmayacağını ve bu ilimlerin okutulması gerektiğini izah eder. Eserinde dönemin tartışmalı konularını pozitif ilimlerle açıklamaya çalışır.³⁵ Mizanü'l-Hakk adlı eserinde matematik bilen müftünün ve matematik bilmeyen müftünün fetvalarını karşılaştırıp matematik bilen müftünün fetvasının daha hakikatli olacağını izah etmiştir.³⁶

Erzurumlu İbrahim Hakkı, Mârifetnâme adlı eserinde astronomiyle ilgili çok fazla bilgi verip kendi ilim çağına ait örnekler vererek, döneminin diğer âlimlerinden daha fazla bilgiye sahip olduğu izah etmiştir. Mârifetnâme, dini ve pozitif ilimlere dair ansiklopedik bir eser olma özelliğini taşır.³⁷ Ayrıca bilim ile din uzlaşmasını göstermek için çabalamıştır.³⁸

Miladi 12. asra kadar İslam dünyası Batı'yı ilmi, sosyal, siyasal ve kültürel yönden çok fazla etkilemişti. Batı'nın gözü her zaman İslam dünyasına çevriliydi. Ancak bu zamandan sonra şerh ve haşiyecilik ön plana çıkmış, yazılan önceki eserleri

³³ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 230.

³⁴ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 113.

³⁵ Orhan Şaik Gökyay, *Kâtip Çelebi*, Ankara, DİA, TDV Yayınları, 2022, XXV, 40.

³⁶ Kâtip Çelebi, *Mizanü'l-Hakk fî İhtiyari'l-Ahakk*, Çeviren: Orhan Şaik Gökyay, İstanbul, MEB. Yayınları, 1972, 10.

³⁷ Mustafa Çağrı, *İbrahim Hakkı Erzurûmî*, İstanbul, DİA, TDV Yayınları, 2000, XXI, 309-310.

³⁸ İbrahim Hakkı Erzurûmî, *Mârifetnâme*, Hazırlayan: M. Faruk Meyan, İstanbul, Bedir Yayınevi, 1997, I, 100; Kırca, *Kur'an'ı Kerim ve Modern İlimler*, 113-119.

tekrardan başka bir şey yapılamamıştı. Diğer ilimlerin etkilendiği bu durumdan bilimsel tefsirde etkilenip duraklama devrine girmişti.³⁹

İslam âlemi, Avrupa’da batılıların Reform ve Rönesans hareketleriyle birlikte çağ atlayıp bilim ve teknoloji alanında ilerlemesine kapılarını kapatıp, geri kalmaları sebebiyle⁴⁰ bu konularda geri kalmışlığını ancak 19. yüzyılda fark edip, ardından tekrar başta bilimsel tefsir olmak üzere bu ilimlere öncelik verip canlandırdığı söylenebilir.⁴¹

Bilimsel tefsirin tekrar canlandırılması anlamında öne çıkan ilk müfessir Muhammed b. Ahmet el-İskenderani’dir. Onun döneminde yazılan ilk eser Keşfu’l-Esrari-n-Nuraniyyeti’l-Kur’âniyye fima Yeteallaku bi’l-Ecrami’s-Semaviyyeti ve’l-Ardiyyeti ve’l-Hayvanati ve’n-Nebati ve’l Cevahiri’i-Ma’deniyyeti’dir. Yazılan bu eser ilmi tefsir alanında canlılığı yakalayan ve müstakil olarak ilmi tefsir konusunu ele alan eser olma özelliğini taşır.⁴²

İskenderani sonrası dönemde İskenderani’yi, es-Seyyid Abdurrahman b. Ahmet b. Mes’ud el-Kevakibi takip edip bilimsel tefsirin savunuculuğunu yapmıştır. Tebaiu-İstibdad ve Mesariu’l-İsti’bad isimli eser Kevakibi’nin farklı gazetelerde bilimsel tefsirle alakalı yazdığı makalelerin toplandığı bir eserdir.⁴³ O, Kur’ân-ı Kerim’i ilimlerin güneşi ve hikmetlerin hazinesi olarak görür ve onun ilmi icazını “Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, apaçık kitapta (Kitabı Mübin’de) bulunmasın.”⁴⁴ Ayetinde olduğunu söyler. Amerika ve Avrupa’da ki bilim adamlarının keşfettiği gerçekler ve bunu tetkik eden Müslüman âlimlerce, onların Kur’ân’da ima veya açık bir şekilde bulunabileceğini gösterir.⁴⁵ Konuyla ilgili fizik, astronomi, tabiat bilgisi ve tıp ilimleriyle örnekler verir. Ayrıca eserini din, bilim, eğitim, ahlaki değerler ve medeniyet ilerlemesi gibi konular üzerinden irdeleyip hazırlamıştır.⁴⁶

Bilimsel tefsirin Osmanlı döneminde temsilcisi Gazi Ahmet Muhtar Paşa (ö. 1839-1919)’dır. Kur’ân’ın pozitif ilimlere uygunluğunu ve gelişmekte olan ilimlerle

³⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 372-373.

⁴⁰ Detaylı bilgi için: Abdullah Uçar, *İslâm Âlemi Neden Geri Kaldı?*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2003, 425-489.

⁴¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 373.

⁴² Mehmet Kemal Atik, *Muhammed b. Ahmet İskenderani*, İstanbul, DİA, TDV Yayınları, 2000, XXII, 573.

⁴³ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 302.

⁴⁴ el-En’am, 6/59.

⁴⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 302.

⁴⁶ Şit Tufan Buzpınar, *Abdurrahman b. Ahmet Kevakibi*, Ankara, DİA, TDV Yayınları, 2022, XXV, 339.

asla ayrı düşmeyeceğini ve de çatışmadığını izah etmektedir. O, astronomiyle ilgili 70'e yakın ayeti bir araya getirip, kendi zamanının ilimleriyle tefsir yapmıştır.⁴⁷ Eserinde âlemin yaratılışı, kıyamet zamanı ve tekrar diriliş konuları incelenmektedir.⁴⁸ Ayrıca onun gibi aynı zamanda yaşayan bilim insanı Kopernik'in sistemi ile uygunluğunu göstermiştir. Yazdığı eser olan Serâirü'l-Kur'ân fî tekvîni ve ifnâi ve iâdeti'l-ekvân sahasında yazılan ilk ciddi eser olma özelliğini taşır.⁴⁹

Yukarıda bahsedildiği üzere Batı dünyasının 19. yüzyılda bilim ve teknoloji alanında büyük bir atılımla ilerleyişinden önce, İslam dünyasında bilim ve teknolojiye olan ilgi ve ilerleyiş Kur'ân'da geçmiş ve gelecek her şeyin bilgisinin bulunduğu düşüncesiyle başlamıştı. Ancak belli dönemlerde duraklama dönemine giren İslam dünyası, Batının ilerleyişiyle bu ilimlere bilhassa bilimsel tefsir alanında verilen örneklerle bir ivme yakalayıp tekrar araştırmaya koyulmuştu. Bunun sebebi M. Said Şimşek'in bulgularına göre iki yöndedir:

İlk olarak, Batı dünyası bilimsel yönelimin kazandırdığı teknoloji sayesinde İslam dünyasının önüne geçip, siyasi ve ekonomik alanda kazanç sağlamıştır. Önceki zamanda bu konumda olan İslam dünyası, bu gelişmeleri yakından takip edip ayak uyduramamış, siyasi ve ekonomik yöndeki üstünlüğünü batıya kaptırmıştır. Batı dünyası da bunun üzerine baskı ve istilalarla daha da ileri bir noktaya varmıştır. Böylelikle İslam dünyası alta kalma kompleksine düşmüştür. Ancak batı dünyasının elde ettiği bilim ve teknolojinin, Kur'ân'da var olmasını bilmek, bu kompleksin tedavisi için oldukça önemlidir. Bu bilgiye sahip batılı bilimciler, batının bu bilim ve teknolojiyi Kur'ân'dan çıkardığının bilincindedir. Ayrıca Müslümanlar bu kazanıma ulaşmasın diye onları Kur'ân'dan uzaklaştırmışlardır.⁵⁰

İkinci olarak, Batı dünyasının oluşturduğu yenilikçi ilimlerin ve bunun sonucunda meydana gelen teknolojinin İslam dünyasına girişi konusunda ona karşı çıkan ve toplumsal alanda bu konuda bir direnişin olmasını sağlayan bir grup insan vardı. Bu direnişe de İslam dininin buna olumsuz yaklaştığını gerekçe olarak gösterip, dini bir tavır olarak ortaya çıkmışlardı. Bu direnişi kırmak için batının ilerleyişindeki

⁴⁷ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 302.

⁴⁸ Rifat Uçarol, *Gazi Ahmet Muhtar Paşa*, İstanbul, DİA, TDV Yayınları, 1996, XIII, 448.

⁴⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 375-377.

⁵⁰ Mehmet Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2020, 93.

bilimin Kur'ân'da olduğunu ispatlamak gerekiyordu. Bilimin ve teknolojinin ulaştığı sonuçları kullanmayı meşrulaştırmak için bu yöntem yaygınlık kazanmıştır.⁵¹

Bilimsel tefsirin zirve noktası Tantavi Cevheri (ö. 1862-1940)'nin kaleme aldığı 25 ciltlik el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'ân adlı tefsirdir. Bu tefsirde Kur'ân ayetleri belli başlı resimlerle, çizimlerle, haritalarla,⁵² şekil kullanılarak ve bilimsel verilerin ışığında yorumlanmasıyla şöhret bulmuştur.⁵³ Eserin 25 cilt olması sebebiyle sahasında yazılan en fazla eser olma özelliğini de taşımaktadır. Tantavi, bilimsel olarak yazdığı bu tefsirle İslam âleminin fikri uyanışına büyük katkıda bulunmuş ve çağımızda bu alanla ilgilenenler arasında en önemli temsilcilerden biri olmuştur.⁵⁴

Tantavi, eserinde ahlak, ahkâm, yaratılıştaki yücelikler ve tabiat kanunlarını ortaya koyup, yeni dönem İslam âlimlerini yer, gök, hayvanlar ve bitkiler hakkında ayetlerin gerçekliği konusunda araştırmaya teşvik etmiştir. Ayrıca Kur'ân ve modern ilimler arasındaki münasebeti bulmaya çalışmış ve Cemalu'l-Âlem, Cevahiru'l-Ulum, et-Tacu'l-Murassa, Nizamu'l-Âlem ve'l-Ümem, en-Nizam ve'l-İslam fi Acaibi'l-Kevn adlı eserlerini ve el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'ân isimli eserini de bu âlimlere örnek olarak göstermiştir.⁵⁵

Tantavi, fıkıh yönüyle alakalı ayetlerinin sayısının 150 civarında olduğunu, kâinat yönüyle de bu ayet sayılarının 750'ye ulaştığını belirtir⁵⁶ ve kâinat yönüyle ilgili çalışmanın azlığı konusunda önemli izahlarda bulunur. İslam âlimleri, ayet yönüyle bakıldığında fıkıh ilmiyle alakalı on binlerce kitap telif etmişlerdir. Ancak kâinat ile ilgili ayetlerin sayılarına bakıldığında sayının çokluğunun yanında yapılan çalışmalar yeterli değildir. Kur'ân'da fıkıhla ilgili ayetlerin az olduğu yerde Müslümanların galip olup, kâinatla ilgili ayetlerin fazlalığına bakıldığında o ilimde geri kalmaları şeriata ve akla uygun mudur? Geçmiş dönemlerde büyük âlimler fıkıh ilminde gayet ileri bir noktadaydı. Bugün de kâinat ilimlerinde ileri noktada olunması bir zorunluluktur.

⁵¹ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 94.

⁵² Mehmet Emin Yurt, *Bilimsel Tefsirin Mahiyeti Üzerine*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2019, 115.

⁵³ Abdurrahman Ateş, *Geçmişten Günümüze Bilimsel Tefsir Okulu*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2002, 2/4,126.

⁵⁴ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 231.

⁵⁵ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 231.

⁵⁶ Celal Kırca, *el-Cevâhir*, İstanbul, DİA, TDV Yayınları, 1993, VII, 431.

Çünkü ilmi anlamda İslam'ın ilerlemesi buna bağlıdır.⁵⁷ Tantavi Cevheri yapılan çalışmaların azlığıyla ilgili İslam âlimlerine eleştirilerde bulunmuştur.⁵⁸ Tantavi Cevheri hakkında daha detaylı bilgi Bilimsel Tefsiri Savunanlar başlığı altında verilecektir.

Modern dönem müfessirlerinden Ahmet Mustafa el-Meraği, Muhammed Reşid Rıza ve Seyyid Kutup gibi müfessirler bilimsel tefsir ilmini pek kabul etmeyip, birtakım eleştirilere tabi tutmuş olmalarına karşın eserlerinde bilimsel tefsirin izlerini taşırlar.⁵⁹ Günümüzde ise bilimsel tefsir anlayışı müstakil eserler üzerinden devam etmektedir. Bunlara Abdurrazzak Nevfel'in el-Kur'ân ve'l-İlmu'l-Hadis'i, Yusuf Mürüvve'nin el-Ulumu't-Tabiiyye fi'l-Kur'ân'ı, Beşir et-Türki'nin L'İslam Religion de la Science'i, Maurice Bucaille'in La Bible le Coran et la Science isimli eserleri sıralanabilir.⁶⁰ Ayrıca Türkiye'de Prof. Dr. Celal Yeniçeri'nin Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri,⁶¹ ve Muhammed Hamdi Yazır, Said Nursi, Süleyman Ateş ve Celal Kırca gibi âlimler de sıralanabilir.⁶²

1.4.Bilimsel Tefsiri Savunanlar

Bilimsel bulgularla Kur'ân'ın yorumlanması fikrinin ne zaman başladığı ve nasıl gerçekleştiği konusunda kesin bir bilgi yoktur. Ancak Kur'ân üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar, bilimsel tefsiri teorik olarak sistemleştirenin Gazali olduğunu söylemektedirler. Bunun yanında bilimsel tefsir anlayışını, Abbasiler devrine yani ilim ve tercüme hareketleri tarihine kadar da indirgenebilir. Abbasi halifesi Halife Memun ilmi ve ilim adamlarını severdi. Bu sebeple eski yunan eserlerini başkent Bağdat'a getirip, tercümelerini yaptırmış ve bir grup Müslüman âlime bunları okutmuştur. Böylelikle bu grup, dışarıdan gelen bu fikirlerin dini düşünceye uygunluğunu araştırıp dini düşünceye uyanları almışlardır. Uyuşmayan fikirleri de tenkide tabi tutup

⁵⁷ İbrahim Hilmi Karslı, *Kur'an'ın Bilimsel Tefsiri Üzerine Bazı Mülâhazalar*, Ankara, Diyanet İlmi Dergi (Kur'an Özel Sayısı), DİB Yayınları, 2012, XLVI (3), 442; Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 96-97; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 303.

⁵⁸ Mehmet Suat Mertoğlu, *Tantavi Cevheri*, İstanbul, DİA, TDV Yayınları, 2010, XXXIX, 579.

⁵⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 400-401.

⁶⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 401.

⁶¹ Mustafa Kurukız, *Bilimsel Tefsir Anlayışı ve Gazali*, Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 20.

⁶² Demirci, *Tefsir Tarihi*, 232.

almamışlardır.⁶³ Hatta dirayet tefsir anlayışının olduğu döneme kadar da bilimsel tefsir anlayışı götürülebilir.⁶⁴

Kur'ân-ı ilk kez bilimsel tefsir düşüncesine göre tefsir edenin Fahrettin er-Râzî olduğu bilinmektedir. Tefsirinde ilk kez bu anlayışı yansıtmıştır. Râzî, İslam dünyasında kelamcı yönüyle şöhret bulmasının yanında, yazdığı tefsirinde felsefe, fıkıh, akâid, tasavvuf, i'cazu'l-Kur'ân ve hey'et (astronomi) konularına da değinip oldukça geniş açıklamalarda bulunmuştur. Bilhassa astronomi ilmi konusunda Kur'ân'da bahsedildiği veya işaret ettiği ilme ve diğer ilimlere ait incelikleri Aristo ve Batlamyus'un kozmoloji düşüncelerinin etkisine kapılarak yorumlamaya uğraşmıştır.⁶⁵

Râzî'nin tefsirinde bilimsel tefsir alanına yönelik bazı örnekler şöyledir: Dünyanın yuvarlak olduğunu ve onun çevresi etrafında dönmediğini ispatlamaya çalışmıştır. “Ta ki güneşin battığı yere ulaşınca, orada siyah bir balçıkta batar buldu...”⁶⁶ Ayetini dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlamak için şu şekilde yorumlamaktadır: Belirli delillerle sabit olmuştur ki yeryüzü yuvarlaktır ve sema onu çepeçevre sarmıştır. Hiç şüphe yok ki güneş felektedir ve güneşin etrafında bir grubun oturması imkânsızdır. Aynı şekilde güneşin dünyaya göre oldukça büyük olmasından sebep güneşin dünya balçıklarından birine girdiği nasıl düşünülebilir şeklinde izah eder ve dünyanın yuvarlak olduğunu belirtir.⁶⁷ “O rab ki, yeryüzünü size bir döşek, gökyüzünü de bir tavan yaptı...”⁶⁸ Ayetiyle dünyanın sabit ve küre oluşunu ispat etmeye çalışmaktadır. Bakara sûresindeki bu ayette “...yeryüzünü size bir döşek yaptı” sözünden hareketle dünyanın sabit olduğunu açıklamaya çalışır. O'na göre dünyanın dönen ve hareketli bir yapıda olduğu varsayılsaydı bu hareketi ya doğrusal olurdu ya da dairesel olurdu. Dünya'nın bu hareketinin doğrusal olduğu söylenirse o, döşek olmayacaktı. Çünkü yüksek bir yerden atlayan bir insan veya atılan bir nesnenin bu durumda yeryüzüne düşmesi imkân dâhilinde olmazdı. Bu sebeplerden dolayı

⁶³ Celal Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, İstanbul, Marifet Yayınları, 1989, 65-66.

⁶⁴ Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, 66.

⁶⁵ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 72.

⁶⁶ el-Kehf, 18/86.

⁶⁷ er-Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, XV, 251.

⁶⁸ el-Bakara, 2/22.

yeryüzünün sabit olması daha kabul edilebilir bir durumdur⁶⁹ şeklinde durumu izah etmektedir.

Fahrettin er-Râzî, “Senden hilal şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki; onlar, insanlar ve özellikle hac için vakitlerini bildirir...”⁷⁰ Ayetiyle Allah’ın zamanı dört şekilde yarattığını ifade eder. Bunların da saat, gün, ay ve yıl olduğunu belirtir. Bu zamanların nasıl meydana geldiklerini de şöyle açıklar: Ay’ın kendine ait yörüngesinden belli konumdan hareket ederek tekrar aynı konuma gelmesiyle ay oluşmaktadır. Senenin de feleğe bağlı belli bir konumdan güneşin tekrar aynı konuma gelinceye kadar ki hareket ettiği zaman olarak ifade etmektedir.⁷¹ Ancak Râzî’nin ayın ve senenin oluşumuyla ilgili yaptığı bu açıklamalar çağımızdaki bilimsel verilerle uyuşmamaktadır. Yaptığı bu açıklama Aristo ve Batlamyus’un astronomi alanındaki görüşlerine göre yapılmıştır.⁷²

Râzî, çalışmalarında astronomi ile yetinmemiş her nevi ilimle uğraşmıştır. Tefsir yaparken ilgili ayetlerin pozitif ilimlerle olan ilişkilerini de belirtmeye çalışmıştır. Râzî, felsefe ve Yunan astronomisi âlimlerinden kendine gelen bilgileri doğrudan kabul etmeyip, bilgilerden bazılarını ayetlerle uzlaştırmaya çalışırken bazılarını da eleştirmiştir.⁷³

Fahrettin er-Râzî’den sonra bilimsel tefsir hareketini savunan âlimlerden birisi Endülüslü müfessir Muhammed b. Ebi’l Fadl el-Mursi (ö. 655-1257)’dir. Mursi müfessir olmasıyla beraber edip, şair, mühendis, usûlcü ve fakih bir kişidir.⁷⁴ O, Râzî gibi geniş hacimli, ince ayrıntılı bir tefsir yazmamıştır. Ancak Kuran ayetlerinin, ilimlere ve sanatlara yönlendiren yönünü ele alıp ve bunu açıkça göstermeye çalışmıştır. Bir yandan ayetin ayetle olan münasebetlerini gösterirken diğer yandan da ayetlerin diğer ilimlere olan işaretlerini göstermeye çalışmıştır.⁷⁵

⁶⁹ er-Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, II, 112.

⁷⁰ el-Bakara, 2/189.

⁷¹ er-Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, IV, 416.

⁷² Kırca, *Kur'an'ı Kerim ve Modern İlimler*, 76.

⁷³ Kırca, *Kur'an'ı Kerim ve Modern İlimler*, 77.

⁷⁴ Yunus Emre Gördük, *Bilimsel Tefsirle Özdeşleştirilen Bir Müfessir: Şerefüddin İbn Ebi'l Fadl El-Mürsi (Bir Literatür İncelemesi)*, Balıkesir, Balıkesir İlahiyat Dergisi, 2023, sy. 18, 15; Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 81.

⁷⁵ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 82.

Mursi, tıp ilmini sağığı korumak ve gücü muhafaza etmek olarak tanımlar. Allah'ın “Ve onlar ki, sarf ettiklerinde ne israf ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında ortalama yol tutarlar.”⁷⁶ Ayetinde her durumda orta halli olmayı belirterek bunun tüm tıbbi özellikleri bir araya getirdiğini ve “...Karınlarında çeşitli renklerde bir şerbet ki, onda insanlar için şifa vardır.”⁷⁷ Ayetiyle de ruhun ve aklın iyileşerek teskin olması ve göğüslerin şifa bulmasıyla vücutların iyileşeceğini belirterek vücutsal hastalıkların sebebinin psikolojik olduğunu bildirmektedir. Bu görüşüyle de onun 20. yüzyılın tıp bilgisine vakıf olduğu görülmektedir.⁷⁸

Astronomi konusunda birçok ayetin varlığını kabul eden Mursi, “(cehennem)in üç dala ayrılmış gölgeye gidin. O, ne serinlik verir ne de alevden korur.”⁷⁹ Ayetinin geometri ilmindeki üçgene işaret ettiğini bildirir.⁸⁰ Aynı zamanda Kur'ân'ın gelmiş geçmiş tüm ilimleri ihtiva ettiğini kabul ederek “...cennetin yapraklarını yamayıp örtmeye başladılar...”⁸¹ Ayetinin terzilik mesleğine, “bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz gereğince gemiyi yap...”⁸² Ayetinin marangozluk mesleğine, “... İpliğini sağlamca eğirdikten sonra tekrar bozan kadın gibi olmayın.”⁸³ Ayetinin iplik sanayisi mesleğine, “Allah'ı bırakıp da başka dost edinenlerin örneği, örümceğin hali gibidir...”⁸⁴ Ayetinin tekstil mesleğine, “Ekmekte olduğunuz şeye ne dersiniz?”⁸⁵ Ayetinin ziraatçılık mesleğine, “Şeytanları da emrine boyun eğdirdik, onlar ki bina yapar ve dalgıçlık yaparlar.”⁸⁶ Ayetinin dalgıçlık mesleğine, “Allah'ın boyası...”⁸⁷ Ayetinin boyacılık mesleğine, “...Haydi Hâman, bana çamurda ateş yak ve bana bir kule yap...”⁸⁸ Ayetinin çömlekçilik mesleğine, “Gücünüz nispetinde sizde onlara karşı

⁷⁶ el-Furkan, 25/67.

⁷⁷ en-Nahl, 16/69.

⁷⁸ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 82-83.

⁷⁹ el-Mürselât, 77/30-31.

⁸⁰ Gördük, *Bilimsel Tefsirle Özdeşleştirilen Bir Müfessir: Şerefüddin İbn Ebi'l Fadl El-Mürsi (Bir Literatür İncelemesi)*, 40.

⁸¹ el-A'raf, 7/22.

⁸² Hûd, 11/37.

⁸³ en-Nahl, 16/92.

⁸⁴ el-Ankebût, 29/41.

⁸⁵ el-Vakı'a, 56/63.

⁸⁶ Sâd, 38/37.

⁸⁷ el-Bakara, 2/138.

⁸⁸ el-Kasas, 28/38.

kuvvet hazırlayın...”⁸⁹ Ayetinin atıcılık ve savaş sanayisine vs. gibi ayetlerin işaret ettiği meslekleri belirterek izah etmektedir.⁹⁰

Mursi, kâinatta olmuş ve olabilecek bütün her şeyin “Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmamışızdır...”⁹¹ Ayetinin kapsadığını söyleyerek bütün ilimlerin Kur’ân-ı Kerim’de ulaşılacak istendiğinde var olabileceğini göstermeye çalışmıştır. Bir başka deyişle evrende bulunan her şeyin, Allah’ın kitabında da bulunduğunu izah eder.⁹²

Mursi’den sonra bilimsel tefsirin temsilcilerinden sayılan müfessirlerden bir tanesi de Celalüddin es-Suyuti’dır.⁹³ “Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”⁹⁴ Ve “Biz, sana bu kitabı, her şey için bir açıklama olarak indirdik.”⁹⁵ Ayetlerini esas alarak, Kur’ân-ı Kerim’in bütün ilimleri ihtiva ettiğini belirtir.⁹⁶ Ona göre Kur’ân’da bulunan her şey bir bölüm ve temel esaslar şeklinde olmayarak, Kur’ân ayetlerinin onlara işaret etmesi açısından bulunduğunu ifade eder.⁹⁷

İslam âleminde 19. asırda batı dünyasında yavaş yavaş ortaya çıkan düşünce hareketiyle birlikte bilimsel tefsir alanında yapılan eserlerde olumlu yönde artış görülmüştür.⁹⁸ Bilimsel tefsirin bu asırdaki ilk öncü müfessiri ve bu konuda ilk yazılan eser Muhammed b. Ahmed el-İskenderani ed-Dımaşki’nin, Keşfu’l-Esrari-n-Nuraniyyeti’l-Kur’âniyye fima Yeteallaku bi’l-Ecrami’s-Semaviyyeti ve’l-Ardiyyeti ve’l-Hayvanati ve’n-Nebati ve’l-Cevahiri’i-Ma’deniyyeti adlı eseridir.

Keşfu’l-Esrar adlı eser İslam âleminde Suyuti’den sonra durağanlaşan bilimsel tefsir hareketinin tekrar hareketlenmesine fayda sağladığı kabul edilmektedir. Ayetleri Kur’ân tertibine göre değil konularına göre açıklama yönüne gittiği için ayrıca dikkat çekmiştir. Eser öncelikle gök cisimleri, arz, hayvanlar, bitkiler ve mineralleri

⁸⁹ el-Enfal, 8/60.

⁹⁰ Kırca, *Kur’an’ı Kerim Ve Modern İlimler*, 83-84; Gördük, *Bilimsel Tefsirle Özdeşleştirilen Bir Müfessir: Şerefüddin İbn Ebi’l Fadl El-Mürsi (Bir Literatür İncelemesi)*, 41-42.

⁹¹ el-En’am, 6/38.

⁹² Kırca, *Kur’an’ı Kerim Ve Modern İlimler*, 84.

⁹³ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 300.

⁹⁴ el-En’am, 6/38.

⁹⁵ Nahl, 16/89.

⁹⁶ Karşlı, *Kur’an’ın Bilimsel Tefsiri Üzerine Bazı Mülâhazalar*, XLVI, 441; Mehmet Nurullah Aktaş, *Ahkâm Tefsirlerinde İstinbât Meselesi: Suyûtî’nin el-İklîl fî İstinbâti’t-Tenzîl Adlı Tefsiri Örneği*, Bingöl, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2023, (22), 70; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 300.

⁹⁷ Kırca, *Kur’an’ı Kerim Ve Modern İlimler*, 85.

⁹⁸ Karşlı, *Kur’an’ın Bilimsel Tefsiri Üzerine Bazı Mülâhazalar*, XLVI, 439-440.

incelemektedir.⁹⁹ Ses, kulak, göz, dokunma ve tatma duyularına ilişkin insana ait özelliklerden farklı bilgiler de verilmektedir.¹⁰⁰

Bilimsel tefsir alanının üst düzey temsilciliğini yapan kişinin Tantavi Cevheri olduğu kabul edilen görüştür. Ünu İslam âlemiyle kalmayıp, Batı dünyasına da yayılan ilim adamlarındandır. Kur'ân'da bilinen ilimler ile modern bilimler arasındaki bağlantıyı meydana çıkarmaya çalışmış ve tefsirini bu düşünceyle yazmıştır. Yazdığı el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'ân eseri yaklaşık 25 cilt halinde yayınlanmıştır. Böylelikle 20. asırda bilimsel tefsirin en önemli temsilcisi olmuştur.¹⁰¹

Tantavi, ayetleri kendine has olarak bölümlere ayırıp muhtasar bir şekilde tefsirini oluşturmuştur. Bu tefsirinde dirayet tefsiri tarzını ve yöntemini kullanmıştır. Ancak bu muhtasar izahlardan sonra Kur'ân'da ki bazı lafızları letaif ve cevahir olarak nitelendirdiği ve kendine has olarak uygun gördüğü konulara geçerek ayetlerle ilgisi bulunsun veya bulunmasın geniş ansiklopedik bilgiler ele almıştır. Böylece tefsirini doğu ve batıdaki bilim adamlarının bilimsel çalışmalarını toplayarak bir kitap halinde oluşturmuştur.¹⁰²

Tantavi'nin yazdığı tefsir daha çok şekilsel ve ansiklopedik bilgiler barındırmasının yanında bilhassa ayetlerin pozitif ilimlere ilişkin konuları teferruatlı işlemesi ve her zaman Müslümanları ilim ve tekniğe özendirici özelliğe sahip olması sebebiyle çok önemlidir. Tantavi, Kur'ân'ın ilmi ve kevni i'cazını geniş bir biçimde ele almaya çalışmıştır. Ancak O, tefsirinde herhangi bir metot arayışı içerisinde olmaması sebebiyle ansiklopedik bilgiler ve konular düzenli işlenmemiştir.¹⁰³

Tantavi, Kur'ân ayetlerini kendi zamanının bilimsel, teknik ve teknolojik tüm birikimlerinden faydalanarak açıklamaya çalışmıştır. Kur'ân'da bulunan ibarelerin açıklanmasında bilimsel veriler ışığında onların ıstılah anlamlarından faydalanması onun bilimsel tefsir düşüncesini savunduğunun göstergesidir. Çünkü bu anlayışın temelinde ilmi ıstılahları bilimsel tefsir alanına hâkim kılmak vardır.¹⁰⁴

⁹⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, III, 301.

¹⁰⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 375; Atik, *Muhammed b. Ahmet İskenderani*, XXII, 573.

¹⁰¹ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 232.

¹⁰² Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 232.

¹⁰³ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 233.

¹⁰⁴ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 233.

Tantavi'nin tefsiri Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu zamanın dilini kullanmış ancak o zamanın ana fikri çerçevesinde değil de kendi aklındaki dünya anlayışına göre kullanmış ve bilimsel bilgileri hikmet boyutuna uygun bir düşünceyle vermiştir. “Hani, Ey Musa! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O halde, bizim için Rabbine yalvar da O, bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin demiştin...”¹⁰⁵ Ayetini tefsirinde bitkilerin gıda değerlerini ve beslenmedeki fonksiyonlarını konu edinip, bu konu hakkında bilimsel çalışmaların verilerini dikkate alıp izah etmektedir.¹⁰⁶

Tantavi, “Hastalandığımda da O bana şifa verir”¹⁰⁷ ayetini tefsirinde, tıp ve tıpla ilgili konulara ağırlık vererek tecrübe, ilham ve rüyalarla ilgili bilgilere yer vermektedir. Ayet, sağlık konusunu içerdiğinden temizlik, diş temizliği ve misvak kullanımı konularını işlemektedir. Bu konuyla ilgili de alanında uzman kişilerin görüşlerine yer vererek konunun çözümüne odaklı bilgiler verir.¹⁰⁸

“Andolsun, biz Lokman’a: Allah’a şükret, diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye layıktır.”¹⁰⁹ Ayetini Tantavi tefsirinde hikmet kelimesi üstünde yoğunlaşır. Tantavi, hikmetin felsefeyle münasebetini açıklayarak Hint ve Yunan felsefesinden, Sokrat ve takipçilerinden, Arap felsefecilerden ve felsefe hakkındaki konular üzerinden bilgiler edinip bunu bildirir.¹¹⁰ “Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu”¹¹¹ ayetini tefsir ederken ölçünün dış dünyadaki tezahürlerini meydana getirmekle uğraşmıştır. Bu konuyla ilgili olarak da bazı taşların vasıflarından ve biçimlerinden, örümceklerden ve ağındaki işlemiş oldukları sanattan, arılar ve yaptıkları bal peteğinden, sayılardan ve İslam âlemindeki matematik alanına yönelik yapılan çalışmalardan bahsetmektedir. Bunları yaparken de konular hakkında oldukça geniş ansiklopedik bilgilere de yer vermektedir.¹¹²

¹⁰⁵ el-Bakara, 2/61.

¹⁰⁶ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 233; Cevheri, Tantavi b. Cevheri el-Mısri, *el-Cevahir fi Tefsiri'l Kur'an*, Mısır, I, 76-79.

¹⁰⁷ eş-Şuara, 26 /80.

¹⁰⁸ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 233; Cevheri, *el-Cevahir fi Tefsiri'l Kur'an*, XIII, 49-60.

¹⁰⁹ Lokman, 31/12.

¹¹⁰ Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 235; Cevheri, *el-Cevahir fi Tefsiri'l Kur'an*, XIII, 152-174.

¹¹¹ er-Rahman, 55/7.

¹¹² Kırca, *Kur'an'ı Kerim Ve Modern İlimler*, 235; Cevheri, *el-Cevahir fi Tefsiri'l Kur'an*, XXIX, 32-60.

Tantavi Cevheri bilimsel tefsirde metot açısından bakıldığında tefsirini şimdiye kadar müfessirlerin uygulamadığı bir metottan faydalanarak kendine has bir anlayışla ele almıştır. Kendine has bir metotla onu okuyanları tabiat ve doğal olaylardan, ilmi gerçeklerden ve sosyal yaşananlardan haberdar etmiştir. İslam âleminde yaşanan ilim, fikir, sanat, medeniyet ve teknolojik geriliğin farkına vardırarak ve onu canlandırmak için ayetleri tefsir ederken bilimsel kaynakları ön plana çıkarıp kullanmış ve böylece tefsirinde ufuk açmıştır.¹¹³

Genelde adı içtimai tefsirle anılan ancak tefsirinde yer yer bilimsel tefsire de yer veren bir diğer müfessir de Mustafa el-Meraği (ö. 1883-1952)'dir. Tefsiru'l Meraği eserini yazmıştır. Bilimsel tefsirden bazı örnekleri şunlardır: “O, yedi göğü tabaka tabaka yaratandır.”¹¹⁴ Ayetini Allah, bahsettiği yedi göğü hava boşluğunda ve birbiri üstünde herhangi bir direk olmaksızın ayrıca birbirine bağlayıcı herhangi bir şeyde yokken yaratmıştır. Bunun yanında yedi gökten her birinin ona has bir mekânı ve sabit değişmeyen kanunları vardır. Bu da yer ve gök cisimlerinin kendine has çekim kanunlarıdır. Böylece bu kanunlarla kâinat ayakta durmaktadır. “Allah, gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükseltendir.”¹¹⁵ Ayeti bahsi geçen çekim kanununa işaret eder.¹¹⁶

Meraği, “Üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi.”¹¹⁷ Ayetini tefsir ederken kuşları hastalık ve mikrop taşıyan sinek veya mikrop cinsi bir varlık olarak, taşları da rüzgârların taşıyıp getirdiği mikroplu tozlar gibi yorumlamıştır. Kâbe'yi yıkıp talan etmek için gelen Ebrehe ve ordusunun sineklerden yayılan mikropardan kaynaklı hastalandığını ve ordunun dağıldığını ifade etmiştir.¹¹⁸

Yine başka bir tefsirle anılan fakat bilimsel tefsiri de savunan müfessirlerden biri de Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'dır. Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili eserini yazmıştır. Tefsirinde genel olarak tefsir anlayışlarının ve metotlarının tümünden

¹¹³ Kırca, *Kur'an-ı Kerim Ve Modern İlimler*, 235- 236.

¹¹⁴ el-Mülk, 67/3.

¹¹⁵ er-Ra'd, 13/2.

¹¹⁶ Kırca, *Kur'an-ı Kerim Ve Modern İlimler*, 241; el-Meraği, Ahmet Mustafa el-Meraği, *Tefsiru'l-Meraği*, Beyrut, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998, XXIX, 5.

¹¹⁷ el-Fil, 105/3

¹¹⁸ Kırca, *Kur'an-ı Kerim Ve Modern İlimler*, 242; el-Meraği, *Tefsiru'l-Meraği*, XXX, 243.

yararlanmış, ayetlerin iniş nedenlerini yazarak bunlar arasındaki münasebet ve uyumu aktarmıştır. Eserinde az da olsa kıraat konularını ele almıştır.¹¹⁹

Elmalılı, akıl ve vahiy kaynaklı ilimlerde yetkinliğe sahip olduğu için ilmi, edebi, sosyal, felsefi, astronomi, jeoloji ve kâinatın yaratılışıyla ilgili ayetleri tefsir etmeye çalışmıştır.¹²⁰ Tefsirinde kevnî ve ilmi ayetleri bilimsel tefsire göre tefsir etmiştir. “Muhakkak ki rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan...”¹²¹ Ayetinde bahsedilen altı günü altı vakit olarak tefsir etmiştir. Kâinatın bir defada öylece birden yaratılmadığını ancak tedrici bir şekilde yani birçok defaten yaratılışları da kapsayan derecelemeyle olduğunu ve yaratmanın yaratıcının kudretine delalet etmesi açısından önemli olduğunu izah eder.¹²² “Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık.”¹²³ Ayetini tefsir ederken eğer ki bunun aksi bir durum olursa aşılama yerine bozulma gerçekleşir. Rüzgâr, havanın hareketi olduğundan havanın farklı şekilde ısınıp soğumasındaki değişimlerle oluştuğunu izah eder.¹²⁴

1.5.Bilimsel Tefsire Karşı Çıkanlar

Bilimsel tefsire sistemli olarak karşı çıkan kişilerin başında ilk olarak Endülüslü fakih ve usûlcü olan Ebu İshak b. Musa eş-Şatıbi (ö. 790-1388) gelmektedir.

Şatıbi, “şeriatın ümmiliği” ilkesinden yola çıkarak, Kur’ân’da her şeyin olduğu düşüncesine şiddetle karşı çıkar ve insanların çoğu, Kur’ân’a olan yaklaşımlarında haddi aşarak ona tabiat ilimleri, mantık ilimleri, matematik ilimleri, ilmi huruf gibi öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini ona isnat etmişlerdir. Ancak bu yöntem asla doğru değildir. Sahabe, tabiin ve onların yolunu devam ettirenlerden oluşan selef âlimleri, Kur’ân’daki ilimlerin inceliklerini ve ayrıntılarını çok iyi bilen kimselerdi. Onlardan hiçbirinin bu tür bir davası günümüze ulaşmamıştır. Eğer onlar böyle bir davada bulunmuş olsalardı, bir şekilde farklı rivayetler de dâhil olmak üzere günümüze kadar intikal ederdi. Böylelikle Kur’ân’da var olan her şeyin bilgisi bulunur gibi bir davada

¹¹⁹ Kırca, *Kur’an-ı Kerim Ve Modern İlimler*, 248.

¹²⁰ Kırca, *Kur’an-ı Kerim Ve Modern İlimler*, 248.

¹²¹ el-A’raf, 7/54.

¹²² Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Sadeleştiren: Nusrettin Bolelli, İsmail Karaçam, Emin Işık, Abdullah Yücel, İstanbul, Azim Yayıncılık, 1992, IV, 48-50.

¹²³ el-Hicr, 15/22.

¹²⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V, 202-203.

bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Bu da Kur’ân’da bütün ilimlerin esaslarının bulunduğu iddiasını savunanlar için böyle bir durumun bulunmadığına bir delildir.¹²⁵

Kur’ân-ı Kerim içerisinde birtakım ilimler bulunmaktadır. Ancak bunlar Kur’ân’ın iniş dönemi toplumunun üzerlerinde bilgi sahibi oldukları ilimlerdir yahut onların bildikleri ilimler üstüne kurulu olan ve akıl sahiplerinin taaccüp ettiği işaretleri gösterilmedikçe, üstün zekâyâ sahip insanların bile kavrayamayacağı nevilerdendir. Kur’ân’ın bütün ilimleri kapsadığını iddia edenler, “Biz sana her şeyi açıklayıcı kitabı indirdik”¹²⁶ ve “Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık”¹²⁷ ayetlerini bu konularda delil olarak getirmektedirler. Ancak ilim adamlarına göre bu ayetlerden anlaşılabilecek olan mana, kişinin yükümlülükleri ve Allah’a karşı olan görevlerimizde kulluğumuzu yerine getirmede gerekli olan hususlar olacaktır. Söz konusu olan kitap ise Levh-i Mahfuz’dur. Kur’ân’ın gerektirdiği şeylerin her birini inkâr edilmesinin doğru olmadığı gibi ona, onun gerektirmediği şeylerin ona aitmiş gibi nispet edilmesi de doğru değildir. Böylece Kur’ân-ı anlamak için özellikle Araplara atfedilen ilimlerle yetinmek doğru olacaktır.¹²⁸

Şatıbi, Kur’ân’ın sadece indiği dönemdeki ilimleri ihtiva ettiğini ve o dönemin insanları bilmiyor diye ondan sonra gelen ve gelişen ilimleri ihtiva etmediğini savunur. Ayrıca kendi fikrine katılmayan âlimlerin Kur’ân-ı anlamadıklarını öne sürmüştür.¹²⁹

Şatıbi, fikirleriyle tenkide tutulup haksız yönü ortaya çıkmıştır. Çünkü Kur’ân-ı sadece indiği dönemin ilmini ve anlayışını aksettiren bir kitap olarak görmek, onu gereği gibi anlamamak ve onu amacından uzaklaştırmak demektir. Öyle ki, Kur’ân’da ki bazı ayetleri inzal olduğu döneminin ilimleriyle anlamak ve ondan gereği gibi ibret almak neredeyse imkânsız olacaktır. Bu da onun mahalli bir eser olmadığına, insanlığın evrensel kitabı olduğunu göstermektedir.¹³⁰

Bilimsel tefsir anlayışını tenkit ederek Şatıbi’nin yolundan giden bir diğer âlim de Muhammed Hüseyin ez-Zehebî’dir. Zehebî, bilimsel tefsir anlayışını “et-Tefsir ve’l

¹²⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 403.

¹²⁶ en-Nahl, 16/89.

¹²⁷ el-En’am, 6/38.

¹²⁸ eş-Şatıbi, Ebu İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Lahmi eş-Şatıbi el-Gırnati, *el-Muvâfakat*, Tercüme Eden: Mehmed Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 1990, II, 77-78.

¹²⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 403.

¹³⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II, 403.

Müfessirun” adlı eserinde lügat, belagat ve itikat konuları olmak üzere üç farklı açıdan tenkit etmektedir.

a) Lügat yönünden:

Zehebi’ye göre kelimelerin lügat manaları kullanıldığı zamandan itibaren çağımıza gelinceye kadar belli başlı bazı değişimlere uğramıştır. Zaman içerisinde lafızlar değişim göstererek işaret ettiği anlamlar farklılık göstermiştir. Böylelikle birçok lafız farklı anlamlar içermektedir. Konularına göre bazı lafızların farklı olan anlamlarının sınırları ve farklı olan birçok anlamının hangi tarihte var olduğu bilinmemektedir. Sözlük anlamı bilinmeyen bir kelimenin lügati, şer’i ve örfi anlamları da vardır. Bu anlamların hepsi aynı lafızlarda bir araya gelir. Kur’ân lafızlarının kabul edilebilir tanımı, onların indiği dönemin anlaşıldığı tanımı üzeredir. Ancak bu durum içerisinde bunu bırakıp Arapların bilmedikleri birtakım yeni manalara ve sözlük anlamlarına işaret ettirmek ve meydana gelen genişliği kabul görmek doğru değildir. Allah’ın bu lafızlarla bilinen anlamların yanında, bunların dışında asırlar sonrasında başka anlamları da kastetmesi düşünülemez. Öyle ki kendi nefsinin ve aklını inkâr eden birinden başkası bunu kabul etmez.¹³¹

b) Belagat yönünden:

Zehebi’ye göre belagat, durumun gerektirdiği şeye kelamın uygunluğudur. Kur’ân’ın da belagat seviyesinin üst düzeyde olduğu bilinmektedir. Kur’ân’da belagat yönünden çıkartılabilecek şeyler istisna edilirse, bilimsel tefsiri savunanların yolundan ilerlemek en doğrusu olacaktır. Kur’ân tüm ilimleri kapsar ve onun lafızları sonradan oluşan bu manaları içinde barındırır şeklinde söylendiğinde muhakkak kurtuluşun olmadığı zor bir duruma girilmiş olur veya bu konuda Araplar, muhakkak herhangi bir düşünce veya görüş beyan ederlerdi. Kur’ân’ın nazil olduğu dönemde muhatap aldığı toplum, bu ortaya çıkan manalardan bihaber ve cahil olup, Allah’u Teâlâ’da Kur’ân’da bu manaları kastetmiş ise Kur’ân’ın beliğ olmaması gerekirdi. Bu da Kur’ân-ı Kerim’in muhatapın durumunu gözetmemiş olduğu anlamına gelir. Bu ise Kur’ân’ın özelliklerinden olan belagat özelliğini aradan çıkarma anlamı taşır.¹³²

¹³¹ ez-Zehebi, *et-Tefsir ve’l-Müfessirûn*, II, 430.

¹³² ez-Zehebi, *et-Tefsir ve’l-Müfessirûn*, II, 430-431.

c) İtikat yönünden:

Zehebi'ye göre Kur'ân-ı Kerim zaman ve mekânda bakidir ve O'nun nizamı hep faydalıdır. Kur'ân-ı Kerim inmiş olduğu andan kıyamete kadar insanlara her zaman hitap etmekte ve onların hayatlarını kolaylaştırmaktadır. Kur'ân, Allah'ın şariat ve din kanunlarını kapsadığı son kitabıdır. Müslümanların bu kanunlara uyması ve ilahi emirleri yerine getirmesi gerekmektedir. Eğer Kur'ân'da her şey vardır diyenlere tabi olursak tıp, hendese, astronomi, fizik, kimya ve buna benzer ilimlerin kaynağı Kur'ân'dır demek gerekecektir. Ancak böyle yapılırsa Müslümanların Kur'ân ile ilgili akidesine şüphe sokulmuş sayılır; çünkü bu kaideler değişmez değillerdir. Nice kabul gören kaideler zamanla yaşanan gelişmelerin karşısında değişmiş veya terkedilmişlerdir. Eğer bu kabul edilirse bir Müslümanın Kur'ân'da ki "...Hâlbuki o öyle eşsiz bir kitaptır ki, ne önünden ne de arkasından ona batıl gelmez, hikmet sahibi, çok övülen (Allah) den indirilmiştir."¹³³ Ayetine inanması beklenebilir mi?¹³⁴

Modern dönemde bilimsel tefsire yönelen tavra karşı tenkit edip köklü itirazı Emin el-Huli yapmıştır.¹³⁵ Et-Tefsir Maalimu Hayatihi Menhecuhu'l-Yevm adlı eserinde bilimsel tefsirin yapılmaması konusunda şu delilleri öne sürmektedir.

a) Lügat yönünden:

Bilimsel tefsirin Kur'ân-ı lügat yönünden tefsir etmesi imkânsızdır. Tıpkı diğer canlılarda olduğu gibi kelimelerde de birer ömür vardır. Kelimeler zaman içerisinde yeni ve yan anlamlar kazanır. Bu anlamları da ne zaman ve hangi tarihte kazandığını tespit etmek oldukça zor bir durumdur. Kur'ân-ı yorumlamada onun indiği ilk zamanki kelimelerin anlamını kullanmak diğer zamanlarda o kelimelere yamayan anlamları kullanmaktan daha doğru olacaktır.¹³⁶

b) Edebiyat veya Belagat yönünden:

Bilimsel tefsirin Kur'ân-ı belagat yönünden tefsir etmesi imkânsızdır. Çünkü durumun gerektirdiği şeye uygun söz söylemek belagattir. Kur'ân'ın indiği ilk zamanlarda bu bilimsel yorumlar bilinmemekteydi. Eğer biliniyor olsaydı durumun

¹³³ Fussilet, 41/42.

¹³⁴ ez-Zehebi, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*, II, 431.

¹³⁵ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 102.

¹³⁶ el-Huli, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, 51-52.

gerektirdiği şeye uygun söz kullanılmamış olurdu. Yine de Kur'ân'ın bu kastedilen anlamları içerdiği kabul edilirse o dönemde yaşayan insanlar bunu anladılar mı? Eğer ki anlamış olsalardı, farklı modern ilim alanlarındaki kalkınmaları Kur'ân'ın inmesiyle başlatmamış ve neden yaşantılarını bu ayetlerin inceliklerini anlamak için kurmamışlardı.¹³⁷

c) Dini ve itikadi yönden:

Bilimsel tefsirin Kur'ân-ı dini ve itikadi yönden de tefsir etmesi imkânsızdır. Çünkü Kur'ân, dünyada yaşayan insanların dini açıdan ihtiyaçlarına hitap eder. O, evren bilimiyle uğraşmaz ve gayeleri içinde de bu konular bulunmaz. İnançla ilgili konular evrenseldir değişme kabul etmez. Ancak bilimsel verilere bakılacak olursa onlar sürekli değişmektedir. Kur'ân-ı bilimsel verilerin sonuçlarıyla tefsir etmeye uğraşıldığında insanların inançları derinden sarsılmış olur.¹³⁸

Dini bir kitap ile ilmi veriler arasında bir bağ kurmaya çalışılır ve Kur'ân'ın doğruluğu, icazı ve her dönemde geçerli oluşunu anlatmak için bir delil getirilirse, bu iyi niyetli insanların verecekleri fayda zararlarından daha azdır. Kur'ân'ın ilmi gerçekliklerle zıt düştüğünü ve dinin ilme ters düştüğünü diyenlerin iddialarını Kur'ân'dan deliller göstererek cevap verme yerine, O'nun hiçbir ayetinin bilimsel verilerle ters düşmemesi, onun tüm zamanlardaki geçerliliğinin ve ilimle olan uygunluğunun bir neticesidir.¹³⁹

¹³⁷ el-Huli, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, 52-53.

¹³⁸ el-Huli, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, 53.

¹³⁹ el-Huli, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, 53-56.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL VERİLER IŞIĞINDA BULUTLAR

2.1. Bulutlar Nasıl Oluşur

Bulut, atmosferde su buharı, su damlacıkları veya buz parçacıklarının (kristallerinin) bir araya gelmesiyle yoğunlaşır, aşağı taraftan bakıldığında düz, yukarıya doğru yükselen, yeryüzüne teması olmayan ve yağışları itibariyle birbirinden farklı olan kümelerle denir.¹⁴⁰ Bulutlar atmosferde bulunan hava parçacıklarının yükselmesiyle ve içinde bulunan su buharının tepkimeyle yoğunlaşması sonucunda meydana gelir.¹⁴¹ Yoğunlaşma çekirdekleri diye isimleri verilen toz ve duman zerrelere sayesinde su buharı yoğunlaşmaya uğrayabilir.¹⁴²

Bulutun oluşması için öncelikle ister doygunluk noktasına varmayan bir hava katmanının tamamen doygunluğa varmış bir hale geldiği noktaya kadar yükselmesi anlamını ifade eden konvektiflikle¹⁴³ isterse yer kürenin aşırı ısınması sonucunda yeryüzüne yakın alanlardaki hava parçacıklarının ısınması sonucunda yerden yükselmesi ile gerçekleşsin gerekli olan üç ana özellik vardır. Bu özellikler yükselme, soğuma ve yoğunlaşmadır.

Bulutun oluşumu için yeryüzünün ani bir durumla ısınması veya farklı durumlarla yükselen havanın birden soğuyarak yoğunlaşması gerekir. Bulutlar, güneş ışınlarından yer küreye gelen enerjiyi ve yeryüzünden de uzaya geri dönen enerji miktarını ayarlayarak dünya iklimi üzerinde çok önemli bir rol alır. Gökte bulundukları yükseklik seviyeleri, yapıları ve kapsadıkları muhtevalarına bağlı bir şekilde enerjiyi farklı muhtelif şekillerde düzenlerler. Mesela bir bulut türü ele alınacak olursa yerden yansıyan enerjiyi tekrar aynı şekilde yere geri yansıtarak sıcaklığı koruyabilirken; ondan

¹⁴⁰ <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi (01.11.2024).

¹⁴¹ Steven A. Ackerman ve John A. Knox., **Meteoroloji-Atmosferimizi Anlamak**, Çeviren: Ceyhan Kahya ve Hatice Sema Topçu, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015, 107.

¹⁴² Ackerman, **Meteoroloji-Atmosferimizi Anlamak**, 108.

¹⁴³ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=K&k=aa167>, Konvektif: Bu kavram farklı anlamlara geldiği gibi ısı ve nemin taşınması için de kullanılır. Çoğunlukla çökme hareketinin tam tersi olan dikine yukarı doğru yükselme hareketi için kullanılır. Meteorolojide, yerin yakınındaki seviyelerden ısınma veya üst seviyelerden itibaren soğuma sonucunda atmosferde görülen dikine yukarı doğru harekete verilen addır. Atmosferde çok geniş ölçekte oluşan termal konveksiyon hareketi ısınmış havanın yoğunluk kaybına uğrayarak yükselmesi anlamındadır. Erişim Tarihi (30.10.2024).

farklı başka bir bulut türü de güneşten gelen ışınları yansıtarak yeryüzünün ısınmasına engel olabilir. Örneğin, hiç bulutun olmadığı gecelerde havanın diğer zamanlarda bulutlu gecelerden daha soğuk olduğu görülür. Bulutların yalıtım özellikleri olmadığı için bulutsuz gecelerde yeryüzünden normale göre daha fazla enerji uzaya geri yansır.¹⁴⁴ Kur'ân-ı Kerim'de de 'Bulutı üstünüze gölge yaptık.'¹⁴⁵ Ayeti bu konuya işaret etmektedir.

2.2.Bulutların Sınıflandırılması

Atmosferdeki damlacıklar buharlaşır, düşer ve yerlerine yenileri oluşur. Yoğunlaşma şekil ve şartları bakımından farklı bulutlar oluşur. Başlıca üç tip bulut şekli vardır. Bunlar Sirüs, Kümülüs ve Stratüs'tür. Sayılan bu üç tip buluttan oluşan farklı tür bulutlar vardır. Ancak bunlar, onların başka birleşim çeşitleridir. Bir tip bulutun değişerek başka bir buluta dönüşmesi de mümkündür.¹⁴⁶

Bulutlar yükseklikleri sebebiyle dört grupta ele alınır.

2.2.1.Yüksek bulutlar

Atmosferin 5-13 km. arası yüksekliğinde bulunurlar. Çok ufak olan beyaz buz parçacıklarından¹⁴⁷ oluşan ve gölgelik etmeyen bulut tipleridir. İnce yapılı oldukları için güneş ışınlarının geçmesine engel olamazlar.

- a. **Sirüs:** Genellikle beyaz bir rengi vardır. Life veya tüye benzeyen, ipek parlaklığında bir şekilde, dar şeritler halinde ve birbirinden bağımsız olarak yayılır.¹⁴⁸ Uç kısımları dağınık olan bulutlar havanın kötü olacağını haber verir. Ayrıca gölgeleri olmayan bir bulut türüdür.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Ahmet Vefa Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, Diyanet İlmi Dergi, 2021, LVII, sy. 1, 80.

¹⁴⁵ el-Bakara, 2/57.

¹⁴⁶ Semra Ertüre, *Meteoroloji*, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Denizcilik Yayınevi, 1986, 32.

¹⁴⁷ İbrahim Sönmez, *Havacılık Meteorolojisi Ders Notları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi Meteoroloji Mühendisliği Bölümü, 11.

¹⁴⁸ Savaş Köksal, *Bulutlar*, Ankara, Meteoroloji Matbaası, 2007, 15.

¹⁴⁹ Nevruz Yardımcı, Mustafa Okuroğlu, A. Vahap Yağanoğlu, *Meteoroloji-1*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, 2015, 101.

Şekil 2.1. Sirüs bulutu ile ilgili bir görünüm

- b. Sirrostratüs:** İnce örtü, şeffaf ve beyazımsı life benzer bir şekli vardır. Küçük buz parçacıklarından oluşur. Göğü ya kısmen ya da tamamen kaplar. Kapladıklarında da gökyüzü süt beyazı renginde görülür. Genellikle hale¹⁵⁰ olayını oluşturur.¹⁵¹ Çok kalın olmadıklarından güneş ve ay ışığını geçirirler.¹⁵²

¹⁵⁰ Hakkı, *Mârifetnâme*, I, 203, Hale: İçerisinde buz kristalleri bulunan bulutların var olması durumunda, ışığın bu buz kristalleri ile kırılması ve yansıtılması neticesinde, ay veya güneşin etrafında oluşan, yay veya çembere benzer şekilde, beyaz dâhil tüm farklı renkler taşıyan her çeşit görsel meteorlara verilen isimdir. Teoride çok farklı hale olayının meydana gelmesi olasıdır ancak bunlardan en çok görüleni, ay veya güneşin çevresinde gerçekleşen hale olayıdır.

¹⁵¹ Köksal, *Bulutlar*, 16.

¹⁵² Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 101.

Şekil 2.2. Sirrostratüs bulutu ile ilgili bir görünüm

- c. **Sirrokümülüs:** Genellikle beyaz bir rengi vardır. Oldukça küçük yumaklar, dalgalı, köpüğümsü, kum taneleri veya küçük dalgacıklara benzer şekilde görünürler.¹⁵³ Buz parçacıklarından ibaret olup, farklı zamanlarda aşırı soğumuş su damlacıkları da görülür. Toplu veya parça parça halinde oluşurlar.¹⁵⁴

¹⁵³ Köksal, *Bulutlar*, 15.

¹⁵⁴ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 101.

Şekil 2.3. Sirrokümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm

2.2.2.Orta Bulutlar

Atmosferde 2-7 km. arası yükseklikte orta enlemlerde olan bulutlardır.¹⁵⁵ Bu bulutlar su damlacıklarından oluşur.¹⁵⁶

- a. Altostratüs:** Genellikle mavi ve gri renkleri vardır. Çizgili olup, örtüyü andıran ve lif gibi bir şekle sahiptir. Göğü ya kısmen ya da tamamen kaplar. Bu bulutların ardından güneş veya ay buzlu cam ardındaymış gibi yani sınır çizgileri görünmez niteliktedir.¹⁵⁷

Bu bulut türü hale olayını oluşturmaz.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Sönmez, *Havacılık Meteorolojisi Ders Notları*, 14.

¹⁵⁶ Ertüre, *Meteoroloji*, 32-33.

¹⁵⁷ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 102; Köksal, *Bulutlar*, 17.

¹⁵⁸ Köksal, *Bulutlar*, 17.

Şekil 2.4. Altostratüs bulutu ile ilgili bir görünüm

- b. Altokümülüs:** Genellikle gri ve beyaz renkleri vardır. Şekil bakımından ince tabakalar ve yuvarlak kütleler halindedir.¹⁵⁹ Bazen tek bazen de bir arada bulunurlar. Gökyüzünün yarısını kaplarlar.¹⁶⁰

Şekil 2.5. Altokümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm

¹⁵⁹ Köksal, *Bulutlar*, 16.

¹⁶⁰ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 102.

2.2.3. Alçak Bulutlar

Atmosferde 0-2 km. yükseklik aralığında bulunurlar.¹⁶¹

- a. Nimbostratus:** Genellikle koyu gri bir rengi vardır. Belli bir şekle sahip değildir. Bu bulut kalın olduğundan güneş ve ayı göstermez. Yatay ve dikey olarak çok geniş olduklarından göğü kaplar niteliktedirler.¹⁶² Yere yakın olup devamlı yağmur ve karın oluştuğu buluttur.¹⁶³

Şekil 2.6. Nimbostratus bulutu ile ilgili bir görünüm

- b. Stratokümlüs:** Genellikle beyazımtırak ve gri renkleri vardır. Bazen de her iki renge aynı anda sahip olabilirler. Yuvarlak, mozaik ve birbirini ardınca uzayan sıralar şeklindedir.¹⁶⁴ Bu bulutlar çoğu zaman yağış yapmazlar.¹⁶⁵

¹⁶¹ Sönmez, *Havacılık Meteorolojisi Ders Notları*, 18.

¹⁶² Köksal, *Bulutlar*, 18.

¹⁶³ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 103.

¹⁶⁴ Köksal, *Bulutlar*, 19.

¹⁶⁵ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 102.

Şekil 2.7. Stratokümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm

- c. **Stratüs:** Genellikle gri ve açık gri renkleri vardır. Belli bir şekle sahip değildir. Bu bulut çoğunlukla çisenti, buz prizmaları ve kar grenleri yapar.¹⁶⁶ Yere yakın bir alana geldiğinde sis şeklini alır.¹⁶⁷

Şekil 2.8. Stratüs bulutu ile ilgili bir görünüm

¹⁶⁶ Köksal, *Bulutlar*, 19.

¹⁶⁷ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 102.

2.2.4.Dikine Gelişmeli Bulutlar

Atmosferde 500 m. ve 5 km. aralığında bulunan bulutlardır.¹⁶⁸

- a. **Kümülüs:** Alt kısmı koyu ve düz olup üst tarafı kubbe, karnabahar ve küme şeklindedir. Bazı zamanlarda da düzensiz bir görünüme sahip olabilirler. Çoğunlukla rengi beyazdır.¹⁶⁹ Genellikle su damlacıklarından oluştuğu için dik olarak fazla gelişirse bu yağmur veya sağanak yağış yapacaktır anlamına gelir. Yaz aylarında buharlaşmanın sık olduğu adalar ve karalar da çokça görülür. Günün öğlen vaktinde yukarı yükselip sonra dağılır.¹⁷⁰

Şekil 2.9. Kümülüs bulutu ile ilgili bir görünüm

¹⁶⁸ Sönmez, *Havacılık Meteorolojisi Ders Notları*, 23.

¹⁶⁹ Köksal, *Bulutlar*, 20.

¹⁷⁰ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 102.

b. Kümülonimbüs: Oldukça dik şekilde gelişir. Sirüs'e benzemektedir. Üst tarafı örs ve sorguç gibi alt tarafı da koyu renkli ve karanlık bir yapıdadır.¹⁷¹ En üst tabakasında buzlar, en alt tabakasında ise su damlacıkları vardır. Genellikle bölgelerin soğuk cephelerinde ve belli belirsiz hava tabakalarında oluşur. Bulutlarda sert ve dikine hava hareketlerinden dolayı gök gürültüsü, şimşek çakması ve şiddetli sağanak yağışlar oluşturur.¹⁷² Diğer adı fırtına bulutu olarak bilinir.¹⁷³

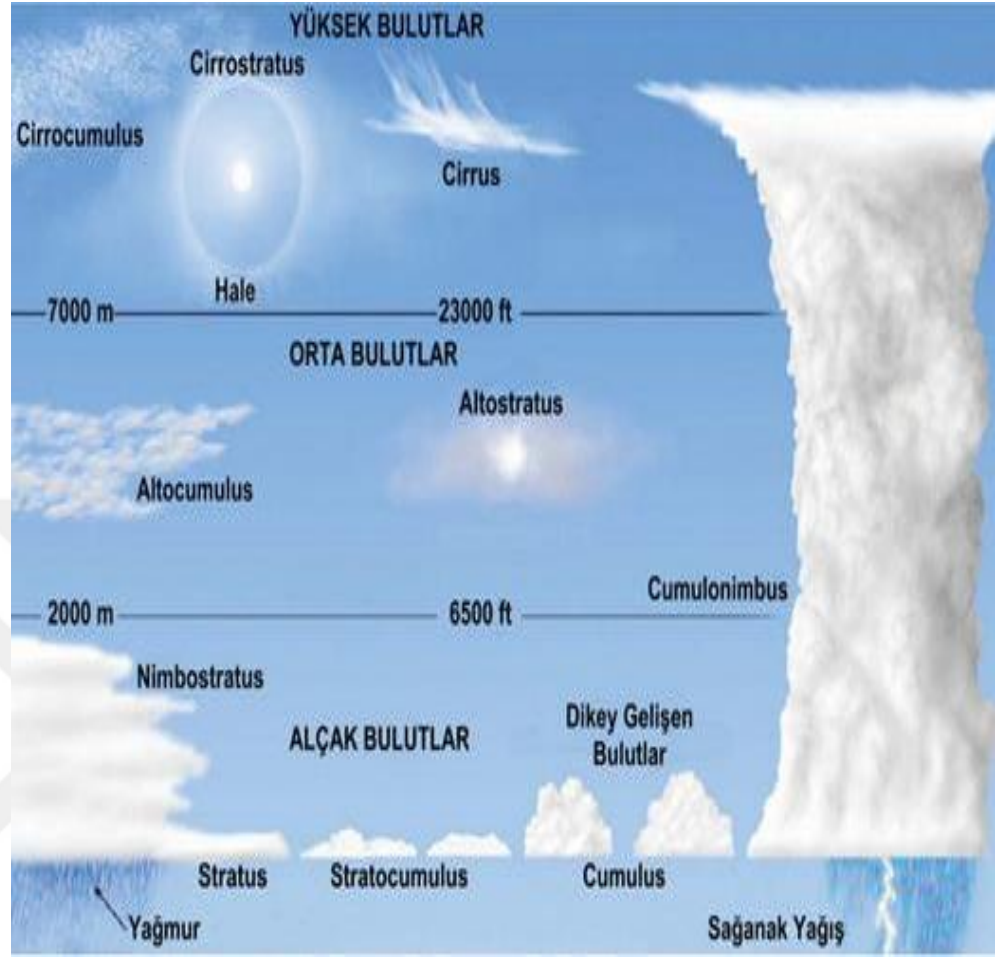

Şekil 2.10. Kümülonimbüs bulutu ile ilgili bir görünüm

¹⁷¹ Köksal, *Bulutlar*, 21.

¹⁷² Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 102.

¹⁷³ Ertüre, *Meteoroloji*, 32-33.

Şekil 2.11. Tüm bulut tipleri ile ilgili bir görünüm

2.3.Bulutluluğun Dağılım ve İlerleyişi

Dünya üzerinde bir yerin bulutlu olup olmaması enlem derecesi, karasallık ve denizellik gibi özelliklere bağlıdır. Enlem derecesi büyük olan yerlerde bulutluluk oranı her mevsim oldukça yüksektir. Yaz aylarında bu oran daha da artmaktadır. Ancak bunun sebebi o yerdeki karasallık ve denizellik değil enlemle ilgilidir.

Orta enlemlere bulutluluk oranı karasallık ve denizelliğe göre değişiklik göstermektedir. Karasal bölgede en çok bulutluluk oranı yaz aylarında görülürken denizel bölgelerde bu oran kış aylarında görülür.

Düşük enlem bölgelerinde yani tropikal bölgelerde yılın her zamanı bulutluluk oranı yüksek olmakla birlikte muson bölgelerinde bulutluluk oranı yaz aylarında fazladır.

Dünyamızın her yerinde genel olarak sıcaklıkla eşit ölçüde bulutluluk oranı, gündüz vakitleri maksimum gece vakitleri ise minimum seviyededir.

Klimatolojik¹⁷⁴ kısımdan bir yerin bulutluluk oranı ölçülürken, göğün bulut seviyesine göre 10 kısma bölünüp tahmin yapılır. Gökyüzünün tüm kısımları bulutluysa 10/10, yarısı bulutluysa 5/10 ve hiç bulut yoksa 0/10 gibi oranlar kullanılır. Klimatolojik yönden elde edilen bulgular gökyüzünün bulutluluk oranlarına göre üç kısma ayrılır.

- a. **Açık** : Gökyüzünün bulutluluk oranı 2/10'dan az,
- b. **Bulutlu** : Gökyüzünün bulutluluk oranı 2/10-8/10 arasında,
- c. **Kapalı** : Gökyüzünün bulutluluk oranı 8/10-10/10 arasında olan.

Gökyüzünün bulut oranlarının değerlendirilmesinde snoopik¹⁷⁵ olarak bulutlar 10 üzerinden değil, 8 üzerinden eşit paylara bölünerek ölçülür. Bunlar 1/8, 4/8, 6/8 ve 8/8 şeklindedir.¹⁷⁶

2.4.Bulutları Aşlayan Rüzgâr

Hicr sûresinde geçen “Rüzgârları aşıl原因 olarak gönderip, gökten bir su indirdik de onunla sizi suladık. Siz onu depolayamazdınız”¹⁷⁷ ayet, bulutlardan çıkan yağmurun, karın, dolunun vs. ilk önce rüzgârın etkisiyle gerçekleştiğini haber vermektedir.¹⁷⁸ Geçmiş zamanın teknolojiyle bu bilinmezken günümüzde yapılan çalışmalar bunu gün yüzüne çıkarmıştır. Geçmiş zamanlarda sadece rüzgârın bulutları sürüklediği biliniyordu. Fakat modern meteorolojik araştırmalar rüzgârların bulutlar üstüne sadece sürükleyici özelliğinin yanında onu aşıladığını da göstermiştir. Dünya

¹⁷⁴ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=K&k=aa154>, Klimatoloji: İklim elemanlarının ölçülmesi sebebiyle ayarlanmış meteoroloji istasyonlarıdır. Dünya Meteoroloji Teşkilatı (WMO) bu istasyonlarda her gün üç defa gözlem yapar. Büyük Klima ve Küçük Klima şeklinde iki farklı grupta açıklanmıştır. Bu gruplardan farklı olarak ayrıca yalnız yağışın gözlemlendiği Yağış İstasyonları ve hususi amaçlı olanları vardır. Erişim Tarihi (30.10.2024).

¹⁷⁵ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=S&k=aa99>, Snoopik: Daha önce belirlenmiş bir zamanda, geniş bir alanı kapsayan atmosferik koşulları ölçmek için kullanılan bir terimdir. Her bir istasyondan tek tek alınan bilgilerin analizi ile oluşturulan sinoptik kartlar o yerin hava durumu hakkında geniş bir alan için genel bilgiler verme özelliğine sahiptir. Erişim Tarihi (30.10.2024).

¹⁷⁶ Yardımcı, *Meteoroloji-1*, 105.

¹⁷⁷ el-Hicr, 15/22.

¹⁷⁸ Mustafa Yıldız, *Kur’ân-ı Kerim’de Yağmur*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 37.

atmosferinde toplam 10 trilyon ton su bulunduğunu¹⁷⁹ bilim adamları hesaplamıştır. Bu suların birleşip gökyüzünden yeryüzüne indirilebilmesi için bulutların aşılması gerekir.¹⁸⁰

2.5.Bulutların Beyaz Renkte Oluşu

Bulutların ilk oluşum zamanında içinde barındırdığı su damlacıkları çok küçük olduğundan dolayı onlara yansıyan ışıkları doğrudan yansıtırlar. Böylelikle bu tür bulutlar pamuk gibi bembeyaz bir renge bürünürler. Beyazlıklarının sebebi budur. Ancak zamanla havanın değişik koşullarına göre nem fazlalaşırsa bulutun içindeki su damlacıkları birleşip bir araya gelir ve büyümeye başlar. Sonra bu büyüme çoğaldıkça bulutlar kalınlaşır, gelen ışığı çok fazla yansıtmamaya başlar ve renkleri de koyu bir renge dönüşür.¹⁸¹

Her bulutun kendine özgü bir taşıma kapasitesi vardır. Koyu bulutlar görüldüğünde bu bulutun kendi kapasitesinin sonlarında olduğu anlaşılabacaktır. Bu tür bulutlar bu sebeple yağmurun yağacağını haber verdikleri için ona yağmur bulutu ismi takılmıştır. Böylece birleşmelerinden dolayı yağmur bulutunun içindeki su damlacıkları ağırlaşır ve bu damlacıklar dibe çöker. Bu da bulutların tabanlarının üst kısımlara göre daha koyu renkte olmasına sebebiyet verir.¹⁸²

Güneş tepe noktasında olduğunda, güneş ışığını serbestçe alan bulutlar beyaz veya gridir. Genellikle mavi renkte bulunan gökyüzünden ışık alan noktalar mavimsi gri olur. Güneş batma noktasına yaklaştığında ise bulutların rengi sarı, turuncu veya kırmızıya dönüşebilir.¹⁸³

¹⁷⁹ Mikdat Kadioğlu, *Bulut Tohumlama Kuraklığa Çare Mi?*. <https://bianet.org/yazi/bulut-tohumlama-kurakliga-care-mi-1463>. Erişim Tarihi (14.11.2024.)

¹⁸⁰ *Gökyüzünde Dolaşan Su Tankları*. <https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/gokyuzunde-dolasan-su-tanklari/#more-41>, Erişim Tarihi (12.11.2024).

¹⁸¹ *Bulutlar Neden Beyazdır?*. <https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/bulutlar-hakkinda/#more-45>, Erişim Tarihi (14.11.2024).

¹⁸² *Bulutlar Neden Beyazdır?*. <https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/bulutlar-hakkinda/#more-45>, Erişim Tarihi (14.11.2024).

¹⁸³ Köksal, *Bulutlar*, 2.

2.6.Bulutlardan Çıkan Yağmur, Kar, Dolu ve Şimşek

2.6.1.Yağmur

Yağmur, atmosferde bulunan su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve çapı 0,5 mm'den büyük damlalar halinde yere inen yağışa denir.¹⁸⁴ Atmosferde bulunan bağıl nem¹⁸⁵ oranının %100'e varmasıyla, su buharı yoğunlaşarak su damlalarını oluşturur. Bu damlalar rüzgârla beraber toplanıp bulutları oluşturur.

Rüzgârların var olmasında en belirleyici özellik dünyanın ona has bir özellikte yaratılmasındandır. Kısaca bu özellikler dünyanın dönüşü, ekvatordaki şekilsel anlamda eğiklik, atmosferin katmanı içerisindeki kalınlığı, denizler ve konumları, dağlar ve konumları, ovalar ve konumları vs. sayılabilir.¹⁸⁶

Rüzgârlar, hava sıcaklığının artması, sıcaklaşan kütlenin genişlemesi ve sonrasında harekete geçerek yükselmesiyle meydana gelir. Yükselen havanın atmosferin üstü bir alana çıkamayacağından, dikey ve yatay yönlerde hareket etmeye başlar. Bu yer değiştirme basınca yol açar. Ancak bu basınç dünyanın her yerinde farklıdır, çünkü yerçekimi, ısı ve yükseklik her yerde farklıdır. Bunun sonucunda ise yüksek basınç ve alçak basınç noktaları oluşur. Yüksek basınç olan yerler genellikle tepelere, alçak basınç olan yerlerde genellikle çukurlara benzetilir. Havanın akması özelliğinden kaynaklı, yüksek basınç noktalarından alçak basınç noktalarına doğru hareket eder ve rüzgârları oluştur.¹⁸⁷

Okyanus ve denizlerin üst kısmında köpüklenme oluşumu sebebiyle her an sayısız miktarda hava kabarcığı meydana gelmektedir. Bu kabarcıkların patlamaları esnasında binlerce parçacık havaya karışır. Rüzgârların esmesiyle de karalardan gelen tozlarla karışarak atmosferin üst kısımlarına çıkarlar. Burada su buharı ile temas eden

¹⁸⁴ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 95.

¹⁸⁵ **Bağıl nem nedir?** https://www.sanayimalzemeleri.com/bagil-nem-nedir?srsId=AfmBOooKnX_XbB5AFzJBsCLVDv2KFh-Yo7ApWm-Tu3dHKN6AWQaJXRfd, Bağıl nem: Bağıl nem oranının %100 olması, atmosferdeki havanın su ile doyma noktasına ulaşması demektir. Böylelikle hava daha fazla su alamayacaktır. Ancak havada daha fazla buhar olursa o, yoğunlaşarak sıvı haline geçer. %100'den küçük olan bağıl nem oranı sonucu buharlaşma meydana gelir. Örneğin, havada ki bağıl nem oranı %50 ise yağmurun oluşma ihtimali pek olası olmaz, ancak havada ki bağıl nem oranı %95 ise yüksek ihtimalle yağmur yağması beklenmektedir. Erişim tarihi (08.12.2024).

¹⁸⁶ Haluk Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, Ankara, TDV Yayınları, 2010, 259.

¹⁸⁷ Abdussamed Söyler, *“Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri” İsimli Eserde Bilimsel Tefsir Anlayışı*, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, 111.

tozlar toplanarak yoğunlaşır ve su parçacıklarına dönüşür. Sonunda ise su damlaları yağmur olarak yeryüzüne yağarlar.

Rüzgârın yukarıda bahsedilen faydaları sadece anlatılan kısımlardan ibaret değildir. Ancak konu itibariyle bu özelliğinden bahsedildi. Bunlardan ayrı olarak rüzgârların havayı adeta bir filtre gibi temizlemesi, insanı serinletmesi vb. gibi daha birçok faydası vardır.¹⁸⁸

Su bir denge içerisinde ve belirli bir ölçüye göre dönüp durmaktadır. Arzdaki hayatın devamlılığı da, buna bağlıdır. İnsanoğlu tüm teknolojik imkânlarını kullanacak olsa bu dengeyi asla yapay olarak yapamayacaktır. Bu ölçüde herhangi bir değişim meydana gelse, az bir vakitte büyük bir çevrebilimle ilgili dengesizlik oluşacak ve bu da hayatın sonunu getirecektir. Ancak bu hiç olmaz; yağmur, Kur'ân'da bildirildiği şekliyle, yere her yıl belli bir ölçüye göre iner. Özellikle yağmurdaki var olan ilahi kaynaklı ölçü sadece miktarla sabit değil, yağmur damlalarının düşme süratinde de söz konusudur. Yağmur damlasının büyüklüğü çok büyük olsa dahi aynı oranla yere düşme hızları belli bir sınırın üzerine çıkmaz. Belirli ölçüsünde yere iner.¹⁸⁹ Kur'ân-ı Kerim'de yağmur ile ilgili ayetler dipnotta verilmiştir.¹⁹⁰

2.6.2.Kar

Buz kristallerinden vuku bulan, parlak, beyaz renkli, katı ve genellikle altıgen görünüme sahip olan yağış türüne denir.¹⁹¹ Bu tip yağış çoğunlukla stratiform türü bulutlarda meydana gelmektedir. Ancak bu yağışın miktarı fazlaysa yani sağanak şeklinde yağış olursa bu da kümülüform türü bulutlarda daha çok meydana gelir. Atmosferik su buharının 0 °C'den daha düşük bir sıcaklığa ulaşmasıyla bu sularda donma durumu ortaya çıkar ve bunun sonucunda da buz kristalleri oluşur.¹⁹²

¹⁸⁸ Söyler, “Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri” İsimli Eserde Bilimsel Tefsir Anlayışı, 112.

¹⁸⁹ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 96; Yıldız, *Kur'ân-ı Kerim'de Yağmur*, 45.

¹⁹⁰ Lokmân, 31/34; Vâkıa, 56/68-70; el-Hicr, 15/22; en-Nahl, 16/65; en-Nûr, 24/43; en-Nebe, 78/14-16; İbrahim, 14/32; en-Nahl, 16/10-11; el-Hac, 22/63; er-Rûm, 30/48-50; Lokmân, 31/10; el-Fâtır, 35/27; Kâf, 50/9-11; eş-Şûrâ, 42/28; el-Fussilet, 41/39; ez-Zuhrûf, 43/11; el-Câsiye, 45/5; el-Abese, 80/25-32; ez-Zâriyât, 51/22; Nûh, 71/10-11; el-Hadîd, 57/20; er-Rûm, 30/24; el-Furkân, 25/48-49; el-Mu'minûn, 23/18-19; er-Ra'd, 13/17; el-Bakara, 2/22; el-Bakara, 2/164.

¹⁹¹ Yıldız, *Kur'ân-ı Kerim'de Yağmur*, 44.

¹⁹² MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?>, Erişim Tarihi (09.12.2024).

Buz kristalleri yağış olarak yere tek parça halinde iner. 0 °C'den daha az olan sıcaklıklarda kar taneleri küçük, 0 °C'den daha yukarı olan sıcaklıklarda ise kar taneleri daha büyük şekilde yeryüzüne iner. Karın rengi normal şartlarda buz kristallerinden yansıyan ışık hüzmeleri sebebiyle beyazdır. Klimatolojik olarak, yağış sebebiyle oluşan kar tabakası gelen güneş radyasyonunun neredeyse tamamını geri yansıttığından dolayı genelde sıcaklığı 0°C'den yukarı çıkmaz.¹⁹³

Yapılan araştırmalar neticesinde yere inen yağış türlerinin 1/8'nin kar yağışı olduğu ortaya çıkmıştır. Kar taneleri yere yağdığına toprağın üstünü örter ve toprağın don tutmasına mani olur. Yağan kar yaz aylarında kuraklığı önler. Ayrıca yerdeki kar taneleri azot bakterilerinin de etkisiyle eriyerek azot tuzu haline gelip toprağı minarel bakımından zengin kılar.¹⁹⁴ Yağmur yağarken ilk etapta gökten kar olarak düştüğünü fakat yerdeki sıcaklıkla ilişkili olarak yağmura döndüğü de bilinmektedir.¹⁹⁵

2.6.3.Dolu

Dolu, kümülonimbüs türü bulutlardan çıkan, çap olarak 5 mm ila 50 mm arasında değişiklik gösteren, küre şeklinde veya düzensiz şekillerde olan buz parçası yağışına denir. Havanın fırtınalı olduğu durumlarda su buharının aniden yoğunlaşıp sertleşmesiyle oluşan, içten içe kat kat olan, yuvarlak, şekilsiz, çeşitli büyüklüklerde buz parçaları biçiminde, ayrıca yeryüzüne süratle inen yağış türüdür.¹⁹⁶

Soğuk havanın sıcak havayla teması sırasında ve çoğunlukla sağanak hattı boyunca meydana gelir. Atmosferde bulunan sıcaklık ve kümülonimbüs bulutunun seyrine bağlı olarak bazı bölgelerde çok fazla etkili olabilir. Bilhassa ilkbahar ve yaz aylarında oluşan şiddetli oraj ve fırtınalarla birlikte oluşur. Buluttaki yükseltici hava akımlarıyla alt taraflardan üst bölgelere taşınan su damlacıkları, taşındığı yerdeki havanın sıcaklığının çok düşük olması sebebiyle donar. Sonra da bulutlardan yere düşmeye başlar.¹⁹⁷

¹⁹³ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?>, Erişim Tarihi (09.12.2024).

¹⁹⁴ *Kar Nedir? Kar Yağışı Nedir? Kar Nasıl Oluşur?*. <https://www.havaforum.com/kar-nedir-kar-yagisi-nedir-kar-nasil-olusur/>, Erişim Tarihi (09.12.2024).

¹⁹⁵ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 101.

¹⁹⁶ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 94.

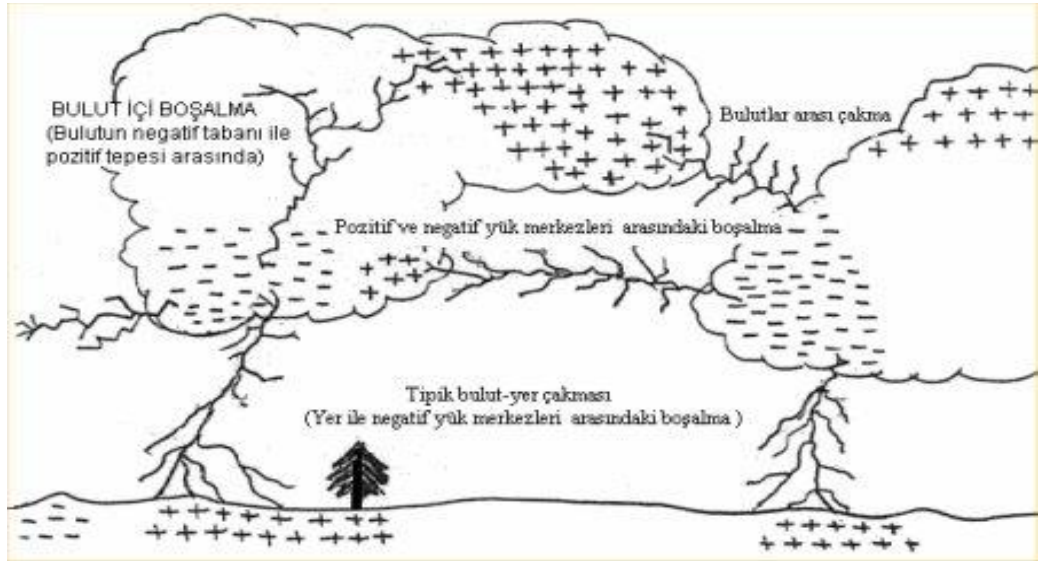
¹⁹⁷ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/arastirma/dogal-afetler.aspx?s=dolu>, Erişim Tarihi (09.12.2024); Yıldız, *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur*, 43.

Ülkemizde özellikle ilkbahar mevsiminde birçok bölgede dolu yağışı görülür. Dolunun en az olduğu mevsim ise kış mevsimidir.¹⁹⁸

2.6.4. Şimşek

Şimşek genellikle yağış esnasında oluşan bir olaydır. Çünkü oluşumu yağış ve bulutlarla ilintilidir. Atmosferde elektrik yüklerinin birikmesi sonucu oluşur ve bu elektrik yükünün en mühim kaynakları bulutlardaki su damlacıklarıdır. Su damlacıklarının yere düşmesi esnasında küçük parçalara ayrılması sebebiyle artı elektrik yüküyle yüklenirler. Atmosferde ise eksi yönlü elektrik yükünün olmasıyla oluşan sürtünmeden kaynaklı kıvılcımın adı şimşek olarak adlandırılmaktadır.¹⁹⁹

Bahsi geçen bu elektrik yükleri bulut içinde var olmakla beraber bulut ile yer arasında çok kuvvetli bir elektrik potansiyeli meydana getirir. Bu da milyon voltlar seviyelerinde olabilir. Yani kısaca şimşek, bulutun artı ve eksi kutuplarındaki elektriksel boşalmadır. Ani ve görülebilir ışık patlaması da denilebilir.²⁰⁰

Şekil 2.12. Şimşegin oluşumu ile ilgili bir görünüm

Gök gürültüsü şimşekle beraber elektriksel boşalma ile gerçekleşen, 20.000 C' ye varan ısı ile atmosferin ısıtılması neticesinde ışık kanalları süresince meydana gelmektedir. Şimşek ile gök gürültüsü aynı anda meydana gelmesine rağmen, ışık

¹⁹⁸ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 100.

¹⁹⁹ Aydın, *Bilimsel Tefsir Bağlamında Kur'an Tefsirinde Meydana Gelen Değişimler: Kur'an Yolu ve Tefsir-i Kebir Mukayesesi*, 252.

²⁰⁰ Aydın, *Bilimsel Tefsir Bağlamında Kur'an Tefsirinde Meydana Gelen Değişimler: Kur'an Yolu ve Tefsir-i Kebir Mukayesesi*, 253.

186.000 mil/sn hızla ulaşır. Bu da normal bir sesin yayılma hızının hemen hemen bir milyon katına denk gelmektedir. Bu sebeple şimşek çaktığındaki oluşan parlaklık, herhangi bir bulut tarafından kapanmamışsa duyulan gök gürültüsünden önce görülür.²⁰¹

2.7.Bulut Tohumlama ve Yapay Yağış

Yağışın meydana gelişinde yapılan teorilerden biri Bergeron Findeisen'e aittir. Bu teoride, buz parçacıkları yoğunlaşma çekirdeği görevi görür. Su damlacıklarının bu parçacıklar üstünde toplanıp birikerek büyümesine yardımcı olur. Büyüyen bu parçacıklar gökten yere inmeye başlar ve inerken birbirleriyle aynı zamanda birleşerek havanın sıcaklığına göre yağmur, kar veya dolu olarak yağışı değiştirebilir. İlk tohumlama uygulaması Vincent Schaefer ve Irving Langmuir tarafından 1940 dönemlerinde bir uçak ile daha önceden ezilmiş kuru buz parçacıklarının havaya atılması veya serpilmesiyle yapılmıştır. Buluta serpiştirilen kuru buz atmosferdeki havayı soğutur ve su damlacıklarının birbirleriyle birleşme ve çoğalmasıyla sıcaklığın altında donmalarına sebep olur. Sonra bu şekilde meydana gelen buz parçacıkları birikme ve toplanmaları ile büyüyerek yağış olarak iner.²⁰²

Yapay olarak yapılan bu tohumlama çalışmalarında gümüş iyodür, amonyum nitrat, kadmiyum iyodür, diğer higroskopik materyaller yukarıda bahsedildiği gibi çekirdek görevi gören buz parçacıklarının görevini görerek yağmur bulutuna atılır ve püskürtülür. Kullanılan bu maddelerin havadaki aynı koşullar altında oluşturacağı kristal sayıları hep farklıdır. İlk defa gümüş iyodür 1947'de Bernard Vonnegut tarafından bulut aşılama için kullanıldığı bilinir. Gümüş iyodürün buz parçacığına benzemesi onu kullanmada etkili olmuştur. Gümüş iyodür ya bir uçağın kanadından püskürtülerek ya da yerden fırlatılan roketlerle buluta taşınabilir.²⁰³ Bu yöntem kuru buz işleminden daha kolaydır. Yine kullanılan bu maddelerin etki derecesi sıcaklık ile ilgili olarak değişiklik arz edebilir. Mesela, kullanılan 1 gr. gümüş iyodürün meydana getirdiği parçacık sayısı -6 C'de 10 iken 14 C'de bu rakam 1010'a kadar çıktığı görülür.

²⁰¹ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/genel/ss.aspx?s=simsekyildirim>, Erişim Tarihi (09.12.2024).

²⁰² MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. 2021. *Yapay Yağış ve Yağış Artırma Çalışmaları*. Ankara, <https://www.mgm.gov.tr/genel/ss.aspx?s=yapayyagis>, Erişim Tarihi (12.11.2024).

²⁰³ Turgut Öztürk ve Büşra Koç, *Hava Modifikasyon İşlemlerinde Yapay Yağış Tekniği*, Iğdır, Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2013, III, sy. 1, 36.

Bu sebeple bulut tohumlama işlemlerinde aynı şekilde kullanılan kurşun iyodür ve bakır sülfür gibi başka etkili maddelerden daha geniş kullanım alanına sahiptir.²⁰⁴

Sonuç olarak yapay tohumlama yapabilmek için birinci olarak nem oranı fazla olan bir bulutun olması ve bulut üstündeki sıcaklığın belirlenen belli bir orana inmesi gerekir. İkinci olarak, yoğunlaşma çekirdeği olarak kullanılacak higroskopik maddelerin, bulut içindeki şartlar gözetilerek en uygun yere doğru zamanda ve doğru oranda ulaştırılmasıdır. Fakat bu yağış oluşumu çok karmaşık olduğundan tohumlama uygulamasında belirsizlikler vardır. Tohumlamayı uygulamak için rüzgârın durumu, havanın gökyüzüne çıkma hızı ve diğer değişken hava şartları, su damlacıkları, çekirdek konsantrasyonu, damlacıkların birbirleriyle birleşme, toplama ve büyüme durumu gibi pek çok koşula bağlıdır. Çoğunlukla yağış üzerine bir tahmin yürütülür ve diğer farklı özellikteki şartlar da uygunsa tohumlama o zaman yapılır. Tohumlama işlemi uygulandıktan 15 dk ve ya birkaç saat içerisinde yağış başlayabilir.²⁰⁵ Bu işlemler için uygun olan bulut türleri orografik form bulutlar, stratüs form bulutlar ve kümülüs form bulutları sayabiliriz.²⁰⁶

Yukarıda bahsedilen konuda önemli olan kısım, rüzgârların yağmur oluşumundaki bu önemli görevinin Kuran ayetinde bizzat bildirilmiş olmasıdır. Yüce Allah, bulutları da belli bir ölçüye göre yaratmıştır. Bulutlardan yere indirilen yağmur, kar ve dolu yeryüzündeki yaşamın devam etmesini sağlamaktadır.²⁰⁷

²⁰⁴ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. 2021. *Yapay Yağış ve Yağış Artırma Çalışmaları*. Ankara, <https://www.mgm.gov.tr/genel/ss.aspx?s=yapayyagis>, Erişim Tarihi (12.11.2024).

²⁰⁵ MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. 2021. *Yapay Yağış ve Yağış Artırma Çalışmaları*. Ankara, <https://www.mgm.gov.tr/genel/ss.aspx?s=yapayyagis>, Erişim Tarihi (12.11.2024).

²⁰⁶ Öztürk, *Hava Modifikasyon İşlemlerinde Yapay Yağış Tekniği*, III (1), 36.

²⁰⁷ *Gökyüzünde Dolaşan Su Tankları*. <https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/gokyuzunde-dolasan-su-tanklari/#more-41>, Erişim Tarihi (12.11.2024).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN'DA BULUT

3.1.Kur'ân'da Bulut Anlamına Gelen Kelimeler

Kur'ân-ı Kerim'de geçen el-Ğamam kelimesi Arapça “الغمام” şeklinde yazılır. Anlam olarak bulut demektir.²⁰⁸ Rağib el-İsfahani (ö. V-XI yüzyılın ilk çeyreği)'ye göre gizlemek ve güneşten gelen ışığı kapattığından dolayı bu kelime bulut için kullanılmıştır.²⁰⁹ Bir şeyi örtmek,²¹⁰ koğucu, nezle vb. gibi diğer anlamları da vardır.²¹¹

Kur'ân-ı Kerim'de geçen es-Sehab kelimesi Arapça “السحاب” şeklinde yazılır. Anlam olarak bulut demektir.²¹² Bazı âlimlere göre buluta bu adın verilmesi bulutun havada sürüp gelmesi sebebiyledir.²¹³ Dağ başındaki duman, çok yağmurlu bulut,²¹⁴ sürüklemek, kuyruğun veya insanın yüzüstü sürüklenmesi gibi başka anlamlara da gelir.²¹⁵ Bu kelimenin kullanımında bulutun içerisinde suyu taşıyor olması veya taşımamasında bir fark yoktur. Bazı ayetlerde de geçen bu kelime Kur'ân'da benzetme kastedilerek gölge ve karanlık anlamları kastedilmiştir.²¹⁶

²⁰⁸ Hüseyin Remzi, *Lugat-i Remzi*, Hazırlayan: Ali Birinci, İstanbul, Bilnet Yayıncılık, 2018, II, 21; <http://islamilimleri.com/Sozluk/Osmanlica/002/74.htm>, Erişim Tarihi (05.12.2024); Muallim Naci, *Lügat-ı Naci*, Çeviren: Faruk Kadri Timurtaş, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1978, 552; Mevlüt Sarı, *El-Mevârid Türkçe-Arapça Lügat*, İstanbul, Gonca Yayınevi, 1991, 77; Bedel Sural, *Kur'an-ı Kerim'in Kelimelerinin Açıklanması Yusuf Lugati Fikhi Konular*, Bursa, Tespihçi Dede Yayınları, trs., 19.

²⁰⁹ el-İsfahani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Rağib el-İsfahani, *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*, Tercüme Eden: Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu, İstanbul, Çıra Yayınları, 2012, 763.

²¹⁰ el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el Câmi li Ahkâmî'l Kur'an ve'l Mübeyyinu lima Tedammenehu mine's Sünne ve Ayi'l Furkan*, Çeviren: Mehmet Beşir Eryarsoy, İstanbul, Buruç Yayınları, 1997, III, 159.

²¹¹ <https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/%D8%A7%D9%84%D8%BA%D9%85%D8%A7%D9%85/>, Erişim Tarihi (05.12.2024).

²¹² Remzi, *Lügat-ı Remzi*, I, 652; <https://www.seslisozluk.net/sehab-nedir-ne-demek/>, Erişim Tarihi (05.12.2024); <https://www.lugatim.com/s/sehab>, Erişim Tarihi (05.12.2024); Naci, *Lugat-ı Naci*, 469; Sarı, *El-Mevârid Türkçe-Arapça Sözlük*, 77; Sural, *Kur'an-ı Kerim'in Kelimelerinin Açıklanması Yusuf Lugati Fikhi Konular*, 71.

²¹³ el-Kurtubî, *el Câmi li Ahkâmî'l Kur'an ve'l Mübeyyinu lima Tedammenehu mine's Sünne ve Ayi'l Furkan*, II, 434; el-Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmud, *Ruhu'l-meâni fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*, Beyrut, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1408, <https://tafsir.app/alaloosi/2/164>, Erişim Tarihi (22.12.2024); İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr el-ma'ruf bi tefsir-i İbni Âşûr*, Beyrut, el-Muessesetu Tarihü'l-Arab. 2013, <https://tafsir.app/alaloosi/2/164>, Erişim Tarihi (22.12.2024).

²¹⁴ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 85.

²¹⁵ el-İsfahani, *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 483-484; İsmail Hakkı Bursevi, *Ruhu'l Beyan Kur'an Meali ve Tefsiri*, Tercüme Eden: Ali Namlı, Süleyman Güzel, Ömer Çelik, Zekeriya Tüfekçioğlu, Mustafa Çiçekler, İstanbul, Erkam Yayınları, 2013, XVI, 7025.

²¹⁶ el-İsfahani, *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 484.

Kur’ân-ı Kerim’de geçen el-Müzn kelimesi Arapça “المزن” şeklinde yazılır. Anlam olarak aydınlık bulut,²¹⁷ parlayan bulut,²¹⁸ yağmuru az olan bulut ve ak bulut demektir.²¹⁹ Misal olarak “Bulutlardan siz mi onu indiriyorsunuz; yoksa biz miyiz onu indiren?” ayeti verilebilir.²²⁰

3.2.Bulut Anlamı İçeren Kelimelerin Geçtiği Ayetler

3.2.1. Bakara Sûresi 2/57

وَوَضَعْنَا عَلَىٰ كُفْرِهِمُ الْغَمَامَ وَانْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“Üstünüzü o bulutlarla gölgelendirmiştik. Size, kudret helvası ve bıldırcın eti indirmiştik. “Verdiğimiz rızıkların iyi ve helal olanlarından yiyiniz” (demiştik). Onlar bu rızıkları yok sayarak bize zulmedemezler, ancak sadece kendilerine zulmederler.”²²¹

Ayette, İsrailoğulları’nın Mısır göçü sonrası Sina çölüne vardıklarında çok zor durumlarla karşılaştıklarından haber verir. Onların ev veya çadır gibi başlarını sokabilecekleri en küçük bir yerleri dahi bulunmuyordu. Allah’u Teâlâ, İsrailoğulları’nı güneşin o kavurucu sıcaklarından muhafaza etmek üzere bulutlar gönderdi. Böylece onları bulutlarla adeta bir şemsiyenin insanı gölgelemesi gibi gölgeledi.²²² Eğer Allah’ın bu yardımı onlar üzerine olmasaydı, oradaki herkes çölün ortasında yakıcı sıcaklara maruz kalıp yok olurlardı. Muhammed Hamdi Yazır ve Ömer Nasuhi Bilmen (ö. 1883-1971)’in bu ayet hakkındaki görüşü bulutun gölgelik etme, örtme ve kapama özelliğinin burada kullanıldığı yönündedir.²²³

Hiz. Musa’nın (sa) kavminin çölün ortasında yiyebilecekleri herhangi bir yiyeceği yoktu. Allah’u Teâlâ o kimselere semadan beyaz kar taneleri gibi dökülen kudret helvası ve etlerinden yemek yemeleri için bıldırcın kuşu gönderdi. Bu halde iyice doyup açlıktan kurtuldular. Lakin onlara verilen bu nimetleri “temiz temiz, taze taze

²¹⁷ Sural, *Kur’ân-ı Kerim’in Kelimelerinin Açıklanması Yusuf Lugati Fikhi Konular*, 265.

²¹⁸ el-İsfahani, *Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü*, 998.

²¹⁹ Remzi, *Lügat-i Remzi*, II, 502.

²²⁰ el-Vâkıa, 56/69.

²²¹ el-Bakara, 2/57.

²²² es-Sabuni, Muhammed Ali es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu’l-Beyan Tefsiri*, İstanbul, Damla Yayınevi, 2012, I, 152.

²²³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 304; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Mealî Alisi ve Tefsiri*, İstanbul, Nesa Yayınevi, 1985, I, 57.

yemeleri” dendiği halde onlar, yiyecekleri biriktirip ve o yiyecekleri yığmaya koyuldular. Allah’a şükretmelerinin aksine yine nankörlüğe ve haksızlığa yöneldiler. Bu yaptıkları sebebiyle nimetler onlardan kesilmiş ve zarurete mazhar kalmışlardı. Yaptıkları kötülüklerle, Allah’a zarar vermeleri imkânsızdı, ancak kendi kendilerine zulmetmişler, mahrumiyet ve sıkıntıya duçar kalmışlardır.²²⁴

Taberi, tefsirinde ayette bahsi geçen bulut kelimesinin gerçek manada göğü bürüyen her şeye denildiğinden bahseder. Bu şey bulut, duman veya herhangi başka bir şey de olabilir. Ayette geçen (fa) kelimesi, göğü bürüyen herhangi bir şey şeklinde açıklandığı takdirde, İsrailoğulları’nın gölgelendiği şeyinde bulut veya ona benzer bir şey olması gayet mümkündür. Kur’ân’da buna “Bulut” anlamında isim vermek uygun olmazdı. Çünkü o zaman o kaplayan şeyin, bulut harici başka bir şey olduğunu söylemek imkânsız olurdu şeklinde izah eder.²²⁵

Taberi ayetteki olay hakkında, Allah’u Teâlâ Hz. Musa’nın (sa) kavminin yapmış oldukları tövbeleri kabul etti ve Hz. Musa’nın kavmi içinden seçmiş olduğu yetmiş insanı öldürüp onları tekrar dirilttikten sonra o kavme, Kudüs’e doğru yol almalarını söylemişti. Onlar bu beldeye yakın bir yere yaklaşıncı Hz. Musa kavminden on iki lider seçip o belde de yaşayan zorba bir kavme gönderdi. Bu liderlerle o zorbalık yapan kavim arasında yaşanan olayları Allah haber etmişti. Onlar Hz. Musa’ya şöyle dediler: “Ya Musa, onlar oradan çıkmadıkça biz o beldeye asla girmeyiz. Sen ve rabbın oraya gidin ve o zorba kavimle savaşın biz olduğumuz yerde oturacağız.”²²⁶ Bu sözler karşısında Hz. Musa öfkeleni ve onlara beddua etti: "Ey Rabbim, kendim ve kardeşimden başkasına bu kavimde sözümü dinletemiyorum. Sen, bu fasık kavimden bizi ayr.”²²⁷ Hz. Musa’nın kavmine beddua etmesinin ardından Allah’u Teâlâ: “Kırk sene boyunca o mübarek yer onlara haramdır. Arzın üstünde onlar şaşkın şaşkın dolaşacaklardır.”²²⁸ Onlar çölde dolaşmaya mecbur kalınca Hz. Musa, duasından pişman oldu. Kavminden, onunla bir olan ve kendisine itaatte bulunanların yanına geldi. Onlar da: “Ya Musa, sen ne yaptın bize?” dediler. Sonra şu ayet nazil oldu: “Fasık olan

²²⁴ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu’l-Beyan Tefsiri*, I, 153.

²²⁵ et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Amüli et-Taberi el-Bağdadi, *Cami’u’l-Beyan ‘an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, İstanbul, Hisar Yayınevi, trs, I, 218-220.

²²⁶ el-Maide, 5/24.

²²⁷ el-Maide, 5/25.

²²⁸ el-Maide, 5/26.

o kavim için üzülmeye.”²²⁹ Böylelikle Hz. Musa artık üzülmeyi. Yine o kimseler: Ya Musa, biz suyu nereden elde edeceğiz? Yemekler hani? Dediler. Allah da onlara, kudret helvasını ve bıldırcını gönderdi. Yine o kimseler: Yemek için bunlar var. Ancak içeceğimiz hani? Dediler, Musa, elindeki asayı taşa vurdu ve ondan on iki pınar su çıktı. Yine o kimseler: Yemek ve suyumuz bunlar. Ancak gölgelik nerede? Dediler. Bu sözleri sebebiyle onlara bulutlar gönderildi ve onlar onunla gölgelendirildiler. Yine o kimseler: Bu, gölgelik oldu bizlere. Ya peki giyecek kıyafet nerede? Dediler. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ elbiselerini hiç eskimeyecek, bozulmayacak bir hale getirdi. Büyüdüklerinde onlarla beraber elbiseleri de uzuyordu.²³⁰

İbni Kesir’e göre ayette Hz. Musa’nın kavmi, kalabalık bir şekilde Mısır’dan göç edip Sina Yarımadasına geldiklerinde, kendilerini çölün ve güneşin sıcak ve kurak havasından başlarını sokacak bir yer bulamamışlardı. Allah’u Teâlâ, onları bu zor koşullu durumdan muhafaza etmek için bulutları onlara gölgelik ve ferahlık bulmaları için gönderdi. Buradaki bulutun işlevi o insanları güneşten korumaktır. Bulutlar onları güneşten korumak için gönderilmeseydi, çöl ikliminde bulunan güneşin yakan sıcaklığında kavrulup yok olurlardı.²³¹ Mevdudi (ö. 1903-1979) ve Seyyid Kutub (ö. 1906-1966)’un görüşü de bu minvaldedir.²³²

Kurtubî, tefsirinde İbni Kesir’in de görüşünü yansıtan bilgiler vermiştir. Ayrıca ilave olarak gece olduğunda, ayın gecenin karanlığında aydınlık vermesi için bulutun çekilip gündüz tekrar geldiğinden bahseder.²³³ Bazı âlimlerde bu ayet-i kerime de geçen gamam kelimesini beyaz bulut olarak izah etmişlerdir.²³⁴

²²⁹ el-Maide, 5/26.

²³⁰ et-Taberî, *Cami’u’l-Beyan ‘an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, I, 220-221.

²³¹ İbni Kesir, Ebu’l-Fida’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesir b. Dav’ b. Kesir el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşki eş-Şâfiî, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, Çevirenler: Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1991, II, 345.

²³² Mevdudi, Ebu’l-A’la Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, Tercüme Eden: Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul, İnsan Yayınları, 2005, I, 77; Kutub, Seyyid b. Kutub b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzilî, *Fizılâl-ül-Kur’an*, Çevirenler: Muhammed Emin Saraç, İsmail Hakkı Şengüler ve Bekir Karlığa, İstanbul, Hikmet Yayınları, trs., I, 151.

²³³ el-Kurtubî, *el Câmi li Ahkâmî’l Kur’an ve’l Mübeyyinu lima Tedammenehu mine’s Sünnne ve Ayi’l Furkan*, II, 104-105.

²³⁴ el-Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Tefsirü’l-Beydâvî Envarü’l-tenzîl ve esrarü’l-te’vil*. Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1955; 2/57 Hakkında. I, 214. <https://tafsir.app/2/57>, Erişim Tarihi (23.12.2024); el-Âlûsî, *Ruhu’l-meâni fi Tefsiri’l-Kur’ani’l-azîm ve’s-sebi’l-mesani*, 1408; 2/57 Hakkında. II, 305. <https://tafsir.app/2/57>, Erişim Tarihi (23.12.2024).

3.2.2.Bakara Sûresi 2/164

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“Şüphesiz, Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşince gelmesinde, insanlara fayda veren şeyler taşıyarak denizde süzülen gemilerde, Allah’ın gökten indirip ölümünün ardından yeryüzünü dirilttiği ve üstünde dolaşan her çeşit canlıyı yaydığı yağmurda, gök ve yer arasında emre amade bekleyen rüzgârları ve bulutları çeşitli yönlerde evirip çevirmesinde kendi aklını kullanan bir kavim için elbette Allah’ın varlığını ve birliğini bildiren deliller vardır.”²³⁵

Ayet; Allah’ın varlığını, birliğini, eşsizliğini, benzersizliğini ve tek bir ilah olduğunu bildirir. Ayrıca O’nun haricinde hiçbir ilahın bulunmadığını, O’nun rahman ve rahim sıfatlarını bildirir. Ayetin sonunda tüm bu bildirilenlerin kanıtı olmak üzere ayette tam 8 farklı kozmolojik delil sıralanır.

1. Sema’nın yaratılışı,
2. Arzın yaratılışı
3. Gece ve gündüzün değişmesi,
4. Gemilerin denizlerde yüzmesi,
5. Yağmurun yağması ve onunla cansız haldeki toprağın yeniden canlanması,
6. Yeryüzünde her türlü canlının gelişip yayılması,
7. Rüzgârların farklı yönlere doğru hareketleri ve
8. Bulutların yer değiştirmesi ve yayılması.²³⁶

Yukarıda gösterilen tüm kanıtlar insanın her zaman görüp içinde yaşadığı olağan tabiat olaylarından seçilmiş olması dikkat çeken bir durumdur. Bu sebeple insan her an Allah’ın varlığını, birliğini, kudretinin ve azametini yansıtan delillerin ortasında yaşamaktadır. Doğa bizzat mucizedir. Ancak insanoğlu doğa olaylarını her gün görüp

²³⁵ el-Bakara, 2/164.

²³⁶ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu’l-Beyan Tefsiri*, I, 282.

durduğu ve ona her an şahit olduğu için bu olaylardaki tecellilerin bilincinde değildir. Örneğin; gök cisimleri ve bunların sistemi farklı bir şekilde kurulsaydı, arz farklı bir türde yaratılsaydı, orada bilinen bir hayat düzeni ve aynı şekilde canlılar olmazdı.²³⁷

Gece ile gündüzün ortak bir düzen içinde durmadan değişmesi, sadece insanlar için değil tüm canlılar ve bilhassa bitkiler için de pek çok fayda sağlamaktadır. Gemilerin denizlerde veyahut okyanuslarda seyretmesi için özünde nakil araçlarının ve bu araçlardan faydalanıp yararlanmamızı sağlayan ilahi kanunların varlığını idame ettirip yaşantımızı rahatlatmadaki ehemmiyetine örnek teşkil eder.²³⁸

Yağmur ile bulut, içinde yaşanan hayatı yaşanır kılan en önemli doğa olaylarından. Rüzgârın farklı yönere doğru yayılması, aynı şekilde bulutların farklı yönere hareketleri de meteorolojik olayların düzeninden, bitkilerdeki aşılama ve yağışların bölgesel dağılımına varıncaya kadar sayısız ölçüde geniş fayda sağlamaktadır. Bu da Allah'ın kendileri için takdir ettiği yasa çerçevesinde hareket ettiklerinin kanıtıdır.²³⁹

Tabiatın düzenli seyri sadece Allah'ın tek bir ilah olmasının delili değil, onun bir olduğunu, ortağının olmadığını, ilminin, iradesinin ve azametinin mükemmelliğini, sürekliliğini, eşya hususundaki tasarruf ve tesirini de kanıtlayıp ortaya koymaktadır. Bu da unutulmamalıdır ki, O'nun âleme ve evrene yönelik ilgisi bir an durup kesilecek duruma gelse âlem ile evren o anda yok olur, harap olur veya ortada sadece koskoca bir kargaşa kalırdı.²⁴⁰

Yukarıda verilen açıklamalar gösteriyor ki, Kur'an'ın yanında kâinat da Allah'ı delil gösteren mucizelerle doludur; ancak bu mucizeleri sadece aklını kullananlar görüp, bilip ve anlar. Bundan dolayı ayetin sonunda tüm bu sıralana gelen varlık ve olaylarda “kendi aklını kullanan bir kavim için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini bildiren deliller vardır” buyrulmuştur.²⁴¹ Çünkü akıl Allah'ın insana lütfettiği en büyük nimetlerden biridir.

²³⁷ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan Tefsiri*, I, 282.

²³⁸ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan Tefsiri*, I, 282.

²³⁹ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan Tefsiri*, I, 282.

²⁴⁰ Hayreddin Karaman, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara, DİB Yayınları, 2020, I, 248-250.

²⁴¹ Yusuf, 12/105.

Doğada ki varlıkların ve olayların sahih bir şekilde incelenmesi, gözlemlenmesi, bilimsel gerçeklere varılması ve bu suretle doğadaki ilahi düzen ve yasaların fark edilmesi önemli bir konudur. Ayrıca bunun sonunda doğada bizi Allah’a ulaştıran ayetlerin görülebilmesi için de inceleme, görme ve keşfetme yöntemleri anlamlarına da gelen tabiat bilimlerini öğrenmek aynı şekilde son derece önemli ve gereklidir.²⁴²

Tabiatı inceleme konusunda yeterince ilmi beceriye sahip olmayan bir kişinin ondaki kanunları ve ayetleri görmesi de pek mümkün sayılmaz. Böylece bilmemiz gereken şey Kur’ân’ın bizi bilgi ve bilim dünyasından geçirerek imana ve hidayete götürmekte olmasıdır.²⁴³

Hz. Mevlana (ö. 672-1273)’nın şu sözü çok manidardır: “Şunu iyi bilmelisin ki, varlık âleminde var olan her şey, sevgilinin tecellisinden başka bir şey değildir, onun yarattıklarıdır. Onun kudretini, azametini ve yaratma gücünü göstermektedir. Asıl olan, âşık bir perdedir. Varlığı bilinen, diri ve tek olan ancak sevgilidir. Âşık ise bir ölüdür. Var gibi sanılan ama aslı bir yokluktur. Bu hakikati anlayamayan, ilahi aşka hevesi, isteği olmayan kimse tıpkı kanadı olmayan bir kuş gibidir. Yazık ki onun haline, yazıklar olsun o kişiye...”²⁴⁴

Taberi’ye göre ayetin nüzul sebebiyle ilgili iki görüş vardır. İlki, Ata b. Ebu Rebah’ın görüşüdür. Resulullah (sav), Mekkeli müşriklere, Allah’ın bir olduğunu ve Allah’tan başka ilahların olmadığını haber verince onlar: “Buna delil nedir? Biz bunu kabul etmiyor inkâr ediyoruz. Biz, birçok ilahın olduğunu söylüyoruz.” dediler. Bu sebeple Allah bu ayeti indirdi. Çünkü ayet, Allah’tan başka tapılan putların hiçbir kudretinin olmadığını, ancak Allah’ın buradaki bahsi geçen ayetteki her şeyi yaptığını beyan ediyor ve bu şekilde Mekkeli müşrikleri susturuyordu. İkinci görüş Ebu Derda ve Said b. Cübeyr’e aittir. Onlar Resulullah’tan (sav) mucize göstermesini istediler. Ancak Allah, Mekkeli Müşriklere bir an için gerçekleşecek ve bitecek bir mucizeyi göndermeyip yerine devamlı olan ve aklını kullananlara ders niteliğinde bu ayeti göndermiştir.²⁴⁵

²⁴² Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 249.

²⁴³ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 249.

²⁴⁴ Mevlana Celaleddin Rumi, *Mesnevi*, Çeviren: Veled Çelebi İzbudak, İstanbul, MEB Yayınları, 1995, I, 3.

²⁴⁵ et-Taberi, *Cami’u’l-Beyan ‘an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, I, 389-390.

Kurtubi ve İbni Kesir'e göre yukarıdaki ayette hususen bulutla ilgili kısmında Allah'ın varlığına, kudretine, azamet ve hikmetine delil olan sayısız alâmetler bulunmaktadır. Bulutlar latif, çok renkli şekilde görülür. Tatlı, berrak suları bulunur. Vakit vakit yükselerek veya alçalarak hareketlerde bulunur, yere serinlik ile ferahlık verir ve yararlı yağmurlar yağdırırlar. Elbette ki tüm bu bulutlar Allah'ın emrine tabidir ve onun birer eseridir şeklinde izah eder.²⁴⁶ Ömer Nasuhi Bilmen'in görüşü de bu minvaldedir²⁴⁷

Muhammed Hamdi Yazır'a göre Mekkeli Müşriklerin mucize istemeleri üzerine yukarıdaki ayet nazil olmuştur. Allah'ın, göklerdeki her tarafı kuşatan ve ucu bucağı olmayan uzaklık içerisinde saymaya kalkışılrsa sayılamayacak kadar gök cisimleri ve bunlar arasında var olan geniş mesafe, bu mesafe içerisindeki hava boşluğu, onun da içindeki ışık hüzmeleri, görünen ya da hiç görünmeyen nice cisimler ve gezegenler vardır şeklinde izah eder.²⁴⁸

Her bir cismin yörüngesine, hareketine, hareketlerindeki yer çekim kuvvetine, toplu haldeyken ki duruş düzenlerine, kendi içlerindeki sistemlere ve burçlara bir bakın. Arz da bulunan denizler, karalar, dağlar, dereler, ovalar, çöller, pınarlar, ırmaklar, madenler, bitkiler, ormanlar vb. gibi birçok yerlere bir bakın. Gece ile gündüzün uzayıp kısalmasında, peşi sıra gelmelerinde, geliş ve gidişlerinde meydana gelen yerlerinin konumlarında vb. gibi birçok düzenine bir bakın. Gemilerin akışı, ağırlıklarının suda kaldırılması, gittiği denizlerin yaratılışı, bunlarda bulunan hareket ve durma kanunlarında ki sır vb. gibi birçok düzene bir bakın. Allah'ın gökten indirdiği suya, indirdikten sonra ölü toprağa ölümünden sonra verilen suyla hayat verip canlandırmasına, bu bitkilerin yaratılışına, yeryüzünde her cins hayvanın yaratılmasına, sınıf, cins ve çeşitlerine ayırıp tasnif ederek yaymasına, hayvan hayatlarının yaratılmasına bir bakın. Rüzgârları evirip çevirmesine, arz ve sema arasında emre boyun eğen bulutlara ve onların düzenine bir bakın. Hiç şüphesiz istenilenden daha fazla

²⁴⁶ el-Kurtubî, *el Câmi li Ahkâmi'l Kur'an ve'l Mübeyyinü lima Tedammenehu mine's Sünne ve Ayi'l Furkan*, II, 435; İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, III, 648.

²⁴⁷ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, I, 155.

²⁴⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 466.

mucize vardır. Vardır ancak; aklını kullanacak ve tefekkür edebilecek bir toplum için, şeklinde Hamdi Yazır ayeti izah eder.²⁴⁹

Mevdudi'ye göre bir kişi eğer ki gözler önüne serilmiş gece ile gündüzü ve devam etmekte olan evrenin işleyişini adeta bir hayvan gibi boş gözlerle bakmadan, akıllıca yapılan bir gözlem ve önyargı ile körelmemiş bir kalple bakarsa hakikate işaret eden birçok ayet görebilir. Ayette buna işaret etmektedir. Bu şekilde bakan biri, evrenin Kadir ve Hâkim olan tek bir ilah ile yönetildiğini mutlak suretle görecektir.²⁵⁰ Seyyid Kutub'un görüşü de bu minvaldedir²⁵¹

3.2.3.Bakara Sûresi 2/210

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ

“O kimseler (bu davranışlarıyla) bulut gölgeleri arasında Allah’ın ve meleklerinin gelmesini ve işi bitirilmesini mi bekliyorlar? Zaten sonunda bütün işler Allah’a döndürülüp götürülür.”²⁵²

Ayette “Allah’ın gelmesi” manasındaki ifade farklı kelimelerine göre değişik şekillerde açıklana gelmiştir. Mücessime dışındaki bütün İslam âlimleri, gelme fiilinin sonradan yaratılmışlara has bir fiil olduğunu, Allah’ın bu tarz fiillerle nitelendirilemeyeceği görüşünü kabul etmişlerdir. Bunlardan Selefiler, müteşabih olan ayetlerin hakiki anlamını Allah’tan başkasının bilemeyeceğini, bu sebeple de bunları te’vil ve tefsir etmenin doğru olmadığını kabul ederler. Kur’ân’da ayet nasıl geçiyorsa öylece kabul edip anlamını Allah’a havale etmek gerektiğini savunurlar. Genellikle kelimacılar bu tarz ifadeleri Arap dilinin kurallarına ve İslam’ın genel ilkelerine uygun tarzda tevile gerek duymuşlardır. Bu cümlede geçen ayetteki ifadenin, Allah’ın ayetlerinin, hükmünün veya azabının gelmesi gibi farklı bakış açısıyla açıklamışlardır.²⁵³

Bulut ifadesi çoğunlukla rahmeti tasvir ettiği kabul edilirken Allah’ın azabının, bulutların gölgeleri arasından gelmesi, günahkârlar için hiç beklenilmedik bir durum anlamına gelir. Bu sebeple onlar bulut gördüklerinde rahmeti umdukları için bulutlardan

²⁴⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 466.

²⁵⁰ Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, I, 133.

²⁵¹ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur’an*, I, 318-319.

²⁵² el-Bakara, 2/210.

²⁵³ Karaman, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 325.

azap gelince bunun karşısında şaşkınlık ve dehşete kapılırlar. Farklı olan başka bir yorumda ise bulutlardan kast edilen mana, kul ile ilahi gerçek arasındaki bir perdelerdir. Ahirette bu perdeler kalktığında Allah ve meleklerle ilgili soyut gerçekler, bulutların gölgeleri arasından doğar gibi meydana çıkacak. Bu sebeple de Allah ve melekler konusundaki bilgisizlik kalmayacaktır.²⁵⁴

O an iş bitirilmiş olacak, yani bundan sonra tövbe etme, hayırlı amellerde bulunma ve bağışlanma gibi imkânlar asla kalmayacak, her insan neyi hak ettiyse karşılığını bulacaktır. Bütün işler Allah’a döner, yani her şey en sonunda Allah’ın iradesi neticesinde olup biter. Allah’ın, her türlü noksanlıktan zarar görmeyecek olan kanunları, hükmünü daima sürdürecektir ve bu kanunlarca vahyin ikazlarından nasibini alıp gerçeğe ve iyiliğe taraf olanlar ebedi kurtuluşa erecektir. Ancak bu ikazlara rağmen yanlışlık ve kötülüklerde ısrar edip zorlayıcı olanlar hak ettikleri azabı çekeceklerdir.²⁵⁵

Taberi tefsirine göre ayette bahsedilen “Bulut gölgeleri arasında” sözü, Mücahit, Katade ve İkrime’nin görüşüne göre Allah’ın gelmesine ait bir göstergedir. “Peygamberi ve onun getirdiklerini yalan sayanlar, Allah’ın ve meleklerin bulutlar arasında gölgelikler içinde gelmesinden başka bir şey mi beklemekteler?” manasını ayete vermektedirler. Bu konuda Mücahit ise: “Burada bahsi geçen bulutlar bildiğimiz normal bulutlar gibi değildir. O, Hz. Musa’nın (sa) kavmi çölde yollarını kaybettiklerinde onlara gölge olması için gelen buluttur. Allah da, kıyamette bunun gibi bir bulutun içinde gelmiş olacaktır.”²⁵⁶ Kurtubi ve İbni Kesir’in görüşü de bu minvaldedir.²⁵⁷

Hamdi Yazır ve Ömer Nasuhi Bilmen’e göre ayet müteşabih sayılır. Çünkü bu ayette birçok vecih ve manalar vardır. Ancak muhkem ayetlere başvurularak tevil yapılır. Bulut görüldüğünde bundan yağmur getirmesi beklenirse de, beyaz buluttan yağmur yağmaz, o esnada Allah’tan rahmetini isteseler bile aykırı bir ümit olur. Böyle

²⁵⁴ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 325-326.

²⁵⁵ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 326.

²⁵⁶ et-Taberi, *Cami’u’l-Beyan ‘an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, I, 512-516.

²⁵⁷ el-Kurtubî, *el Câmi li Ahkâmî’l Kur’an ve’l Mübeyyinu lima Tedammenehu mine’s Sünne ve Ayi’l Furkan*, III, 159; İbni Kesir, Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddin Ömer b. Kesîr b. Dav’ b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *Tefsirü’l-Kur’ani’l-azim*. Beyrut: Darü’l-Ma’rife, 1969; 2/210 Hakkında. I, 214. <https://tafsir.app/2/210>, Erişim Tarihi (23.12.2024).

rahmeti isterken yağmur yağmasının yerine ondan ateş çıkması gibi aniden belalarını bulmaları düşünülmüştür.²⁵⁸

Mevdudi'ye göre ayette Allah Teâlâ, gerçek olarak bilineni hiçbir zaman çırılçıplak gözler önüne sermez. Çünkü o zaman imtihan diye bir şey olamazdı. Başarı veya başarısızlık kavramlarından söz dahi edilemezdi. Bu sebeple Allah ve meleklerinin tüm büyüklüğüyle önünüze çıkacağı zamanı bekleyip durmayın. O gün size azap mühürle onaylanmış bir şekilde gelecek ve bundan hiçbir kaçışınızda olmayacaktır. İman ve itaat etmek o gün anlamını yitirecektir. Gerçek iman tüm bu olacaklar başınıza gelmeden önce siz aklınız ile tefekkür edip, hiçbir zorlama olmadan onu kabul ederek ahlakınızı gösterdiğinizde değerli olur ve bir anlam ifade eder şeklinde izahlarda bulunur.²⁵⁹ Seyyid Kutub'un görüşü de bu minvaldedir.²⁶⁰

3.2.4.A'raf Sûresi 7/57

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقَّتْهُ لِبَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Rüzgârları müjdeci bir şekilde rahmetinden önce gönderen Allah'tır. O rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları yüklenip kaldırdığı zaman, onu ölü bir memlekete göndeririz; böylece oraya su indirir ve ondan her türlü ürünü çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Ola ki düşünüp ibret alırsınız.”²⁶¹

Ayete ayrı ayrı bakıldığında mükemmelliği aşikâr olan, ancak devamlı olarak tekrarlarının yaşanması sebebiyle alışa gelindiği ve bu sebeple de dikkatten kaçırılan tabiat olaylarının perde arkasındaki yüce kudretin tanıtılmasına ve gözler önüne serilmesine devam edilmektedir. Ayetin sonuna, “O rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları yüklenip kaldırdığı zaman, onu ölü bir memlekete göndeririz; böylece oraya su indirir ve ondan her türlü ürünü çıkarırız” bilgisinin verilmesi ve kıyamette ölülerin de kabirlerinden aynı şekilde diriltip çıkartılması bilgisinin eklenmesi özellikle dikkat çekicidir.²⁶² Bu da gösteriyor ki tabiattaki sürekli canlanma ve yenilenme bir taraftan

²⁵⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 68; Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, I, 209.

²⁵⁹ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, I, 166.

²⁶⁰ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur'an*, I, 436.

²⁶¹ el-A'raf, 7/57.

²⁶² Konu ile ilgili diğer ayetlere bkz: er-Rûm, 30/50; eş-Şura, 42/28.

onu canlandıran Allah'ın varlığına ve kudretine, bir taraftan da öldükten sonra tekrar dirilmenin gerçek ve hak olduğuna delildir.²⁶³

Bilimsel olarak bulutların çok fazla ağırlığı bir anda içinde barındırması, taşınması, farklı beldelere ulaştırması ve o beldelerde ölü halde bulunan toprağı tekrar canlandırması oldukça dikkat çeken bir durumdur. Örneğin kümülonimbüs adlı bulutta, 300.000 ton ağırlığa ulaşan miktarlarda su bulunabilmektedir.²⁶⁴ Bu da rüzgârın etkisiyle farklı beldelere taşınabilmektedir. Gökte 300.000 tonluk bir ağırlığın durabileceğı bir düzenin var olması muhakkak ki hayranlık uyandıran mucizevi bir durumdur.²⁶⁵

Nesefi ve İbni Kesir bu ayeti kerime de geçen “سَحَابًا ثِقَالًا” “ağır bulutlar” deyimini “su ile dolu” şeklinde izah etmiştir.²⁶⁶

Yukarıdaki ayetin son kısmında tüm bu verilen bilgilerin amacı, insanların ders çıkarıp ibret almaları ve düşünüp kendilerine gelmelerine işaret buyurmaktadır. Bu sebeple Resulullah (sav) buyurdular ki: “Rüzgâra küfretmeyin. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgâr görünce: “Allah'ım, senden bunun hayrını talep ediyorum” deyin²⁶⁷ ve yine Resulullah (sav) rüzgâr estiğı an da şu duayı ederdi: “Allah'ım senden bunun hayrını ve bunda olan (menfaatlerin de) hayrını ve bunun gönderiliş maksadındaki hayrı da istiyorum. Bunun şerrinden, bunda olanın şerrinden, bununla gönderilen şeyin şerrinden de sana sığınıyorum.”²⁶⁸ Diye her şeyin bir gayesi üzere var olduğunu ve o doğrultuda davranışlar sergilenilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.

Kur'ân-ı Kerim bir doğa, uzay veya astronomi kitabı değildir. O'nun gerçek amacı insana rehber olmak, akıl ve bilgi dünyasını sağlam temeller üzerine kurdurtmak, hidayete sevk etmek ve bu sebeple de inanç ve amel konusunda hayatını her çeşit sapmalardan korumaya yönlendirmektir. Bu yönüyle Kur'ân'da var olan farklı konuların, bilgilerin, düzenlemelerin ve ikazların asıl ulaşılması hedeflenen noktası,

²⁶³ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 539.

²⁶⁴ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 81.

²⁶⁵ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 81.

²⁶⁶ en-Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, Abdullah b. Ahmed, *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzîl ve hakaikü't-te'vil*, IV, Beyrut: Darü'n-Nefais, 2009; 7/57 Hakkında. I, 214. <https://tafsir.app/7/57>, Erişim Tarihi (23.12.2024); İbni Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim*, 7/57 Hakkında. I, 214. <https://tafsir.app/7/57>, Erişim Tarihi (23.12.2024).

²⁶⁷ Tirmizi, *Fiten*, 64.

²⁶⁸ Buhari, *Bed'ül halk*, 5; Müslim, *İstiska*, 14; Tirmizi, *Da'avat*, 50.

insanlığın Allah tarafından kendine has olan seçkin konumuna varacağı şekilde eğitilmesi ve geliştirilmesidir.

Taberi'ye göre ayette bahsedilen rahmetten kastedilen yağmurdur. Ayetin sonunda, yerin kuruması ve ölü hale gelmesinden sonra Allah'ın yağmuru yağdırıp onda bitkileri canlandırması gibi insanların da öldükten sonra onlara da hayat verileceği zikrediliyor. Hal böyle iken ölümden sonra diriltilmeyi inkâr edip yok sayan Mekkeli müşrik ve kâfirlere, dünyada gözler önüne serilen hadiseyi örnek veriyor ve onlardan ibret alıp ders çıkarmalarını emrediyor.²⁶⁹ Seyyid Kutub'un görüşü de bu minvaldedir.²⁷⁰

İbni Kesir'e göre ayette geçen rüzgârlar, taşıyıcısı oldukları yağmurlar ile bulutları yüklenince, o bulutları kurak bir yere sevk eder. Sonra bu yöntemle kurak yerler tekrar hayata kavuşturulmak istenir. Bulut veya rüzgâr aracılığıyla gökten su indirilir ve o sular ile her türlü meyveler meydana çıkarılmış olur. Bu verilen misal tıpkı ölülerin nasıl diriltileceğine verilen bir misal gibidir.²⁷¹ Ömer Nasuhi Bilmen'in görüşü de bu minvaldedir.²⁷²

Hamdi Yazır ayeti açıklarken rüzgârların özellikleri hakkında bilgi verir ve ağır bulutları az ve hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiğini, onları derleyip topladığını, yayıp ve yağmura muhtaç olan yerlere götürdüğünü izah eder. Rüzgârların bulutları taşımada gayet dikkat çeken bir konu vardır. O da havanın hafif, bulutların ise ağır olmasıdır. Bu olay elbette ki tabiatın tersi bir durumdur. Bulutların havadan daha hafif birer su buharları oldukları sanılır. Ancak bulutların bizzat su damlacıklarının toplu bir hali olduğu daha sonraları fark edilmiştir. Suyun havadan ağır olduğu bilinen bir durum olduğu için ve bulutların atmosferde boşlukta duruyor olması fizikte önemli bir konu olmuştur.²⁷³ Bu konu hakkında iki görüş bulunmaktadır.

İlk görüşe göre ilk etapta su damlacıkları köpük gibi boş ve içlerine hava doldurulmuş olup, içindeki bulunan havanın dışında atmosferde bulunan havaya göre daha fazla bir sıcaklığı olduğundan hafif bir şekilde üzerinde yüzüyor tarzındadır. Daha

²⁶⁹ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, IV, 62-63.

²⁷⁰ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur'an*, VI, 99-100.

²⁷¹ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, VI, 2294.

²⁷² Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, II, 1032.

²⁷³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 68.

sonra bu fikir çürütülerek bulutları birleştirmeye yarayan su damlacıklarının içinin boş olmadığı, aksine dolu olduğu ve bu sebeple de her biri kendi hacmindeki havadan ağır olduğu anlaşılmıştır. Rüzgârın esmesiyle atmosferde muallak kalarak sağa sola değişik hallerde hareket ettiği görüşü kabul edilmiştir.²⁷⁴

İkinci görüşte ise kuş, roket, helikopter, uçak vb. gibi ağır olan şeylerin hafifin üzerinde duruşu gibidir. “Yüklü bulutları kaldırıp yüklendiği zaman” ayeti bu minvalde hatırlanması gerekir. Şüphesiz ki havadan daha ağır olan su damlacıklarını daha sıcak derecedeki bir hava ile doldurmakla ve onu köpük haline getirip, sonra hafifletip ve çok küçük baloncuklardan oluşan bulutları atmosferde tutmak büyük bir sanattır. Su damlacıklarından daha hafif olan havanın salt hareketle oluşturduğu kuvvette o ağır bulut kütlelerini kaldırıp harekete geçirmesi oldukça dikkat çeken bir olaydır. Bu hareket emrini veren kudret sahibinin, sadece hareketle, hafiflik ve ağırlık yasalarını değiştiren, tabiat yasalarını tersine çeviren ve onu değiştiren olduğu doğrudan doğruya görülmektedir. Bu öğreti insana hareket ettirici bir kuvvet elde etmekle uçakların yapılması ve kuş misali hava üzerinde uçmanın olanaklı olmasını öğretmiştir.²⁷⁵

Mevdudi’ye göre ayette yağmur ve bereketinin kinaye²⁷⁶ şeklindeki anlatımı, bir tek Allah’ın kudretini göstermek ve öldükten sonra tekrar dirilmenin olduğunu ispatlamak değildir. Bunda ki hakiki gaye, peygamberlik kurumu ve onun rahmeti sayesinde, iyi olanı kötü olandan, saf olanı saf olmayandan ayırmayı ortaya koymaktır. Peygamber Efendimiz’in (sav) gelmesi, Allah’ın hidayetinin ve tebliğinin gelmiş olması tıpkı buluta ve yağmura benzetilmiştir. Yağmur, toprağın altında bulunanı, tekrar ortaya çıkarıp onu yerden bitirmek üzere nasıl canlandırırorsa, Peygamber Efendimiz’in (sav) öğretileri ve insanlığa rehberlik teşkil etmesi de aynı durumda, iyilik mücevherlerini gün yüzüne çıkararak ölü halde bulunan insanlığı öylece yeniden hayata kavuşturur.²⁷⁷

²⁷⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 68-69.

²⁷⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 69.

²⁷⁶ **Kinaye Nedir?**, <https://www.turkedebiyati.org/kinaye/>, Kinaye: Sözü, benzetim gayesi gözetilmeden, hem hakiki hem de mecaz anlamını tefekkür ettirme şeklinde kullanılmasına denir. Erişim Tarihi (23.11.2024).

²⁷⁷ Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, II, 45.

3.2.5.A'raf Sûresi 7/160

وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

“Biz İsrailoğulları’nı oymaklar şeklinde on iki topluluğa ayırdık. Kavmi Musa’dan su isteyince ona: Elindeki asa ile taşla vur! diye bildirdik. Derhal ondan on iki pınar birden fışkırdı. Herkes kendi su alacağı yeri bildi. Üzerlerine bulutu da gölgelik yaptık ve kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik. Size rızık olarak verdiklerimizden temizleri yiyin dedik. Onlar karşı gelmekle bize herhangi bir zarar veremediler, ancak sadece kendilerine zulmediyorlardı.”²⁷⁸

Ayette İsrailoğulları diye bahsedilen kavim Hz. Musa’nın kavmidir. Hz Yakup’un (sa) on iki oğlundan olmak üzere birbirinden ayırt edilebilen on iki fırkaya ayrılmışlardı. Bu fırkalar birbirine her zaman kin besliyor ve hepsi kendi fırkasını üstün görüyorlardı. Kötülükleri sebebiyle bulundukları Tih çölünde günlerce susuz kalmışlardı. Bunun üzerine onlar Hz. Musa’dan su istediler. Ve ona elindeki asa ile taşla vurulması vahyedildi. Sonra kabileler şeklinden ondan on iki pınar su çıktı. Böylelikle herkes kendi yerini bilmiş oldu. Ancak kendi kuyularından başkalarının da faydalanıp kuyudan su çekmesini istememekteydiler.²⁷⁹

Güneşin sıcaklığı ve yakıcılığı sebebiyle onları korumak için üzerlerine gündüz vakti bulutla gölge yapılmıştı. Gece ise ateşten bir direk indirilip, onun aydınlığıyla yollarına devam ederlerdi. Yiyecek olarak da her insana yetecek kadar bıldırcın eti ve fecir vaktinden güneşin doğuşuna kadar onlara kudret helvası inerdi. Verilen rızıkların temizlerinden ve tazelerinden yemeleri için rızıklar gönderildi. Ancak onlar Allah’ın emirlerini dinlememekle kendilerine zulmettiler. Çünkü Allah’a hiçbir zarar veremezler.²⁸⁰

Taberi’ye göre ayette, İsrailoğulları dinleri konusunda ayrılığa düşmüşlerdi ve bu sebeple on iki gruba bölünüp on iki ümmet yapılmıştı. Tih çölünde Hz. Musa’dan (sa) içme suyu istediler, Allah da ona, asasıyla taşla vurmasını emretti. O da vurunca oradan on iki pınar su çıktı. O ümmetlerden her biri bir pınarı sahiplenip suyunu temin

²⁷⁸ el-A’raf, 7/160.

²⁷⁹ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhul-Beyan Tefsiri*, III, 256.

²⁸⁰ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhul-Beyan Tefsiri*, III, 256.

ettiler. Yine onları güneşten kaynaklanan kavurucu sıcaktan korumak için bulutlar gönderildi ve onun altında onlar gölgelendi. Sonra yine, yemeleri için kudret helvası ve bıldırcın eti indirildi. Onlara bizim sizin için verdiğimiz bu rızıklardan helal ve temizlerinden yiyin denildiğinde bu onların hoşlarına gitmedi. Hep aynı yemekleri yemekten sıkıldıklarını söylediler. Onlar basit şeyleri istemeyerek farklı, çeşitli ve güzel şeyleri tercih ettiler. Bunların bu yaptıkları karşısında onlara zulmedilmedi, onlar bu halleri sebebiyle ancak kendi kendilerine zulmettiler.²⁸¹

İbni Kesir, Ömer Nasuhi Bilmen ve Seyyid Kutub'a göre ayette bahsi geçen bulutların, Tih çölünde zor durumda kalan İsrailoğulları için gönderildiğini bildirirler. O kavimde bulunan kabilelerin üzerine güneşin yakıcı sıcaklığından müteessir olduklarından dolayı onları gölgelemek ve rahata ermeleri sebebiyle bulutları Allah'ı Teâlâ göndermiştir.²⁸²

Hamdi Yazır da ayetteki bulutların Hz. Musa'nın (sa) kavmi için gönderilmiş olduğundan ve o bulutların İsrailoğullarının gittikleri her yerde ve durdukları her bölgede onları gölgelendirmesi için onları takip ettiğini izah eder.²⁸³

Mevdudi'ye göre ayette Hz. Musa'nın (as) kavmine hayatları için zorunlu olan bu düzenlemeler yapılmasaydı, çölün ortasında bulunan iki milyon insana yakın kişi sıcaklık, açlıklık ve susuzluktan dolayı yok olup gidecekti. Ayrıca Mevdudi, kendi zamanının teknolojisini de göz önünde bulundurarak günümüzde o kadar insan daha önceden hiçbir tedbir almadan çöle seyahate götürülse, onlara sadece ayetteki kadar imkân oluşturma'nın ne kadar zor ve imkânsız olacağı çıkarımında bulunur. Bu sebeple şartların zorluğundan dolayı bölgede yaşayan insan sayısının da çok az olduğunu belirtir.²⁸⁴

Vahiy ile mucizeye düşüncelerinde yer vermeyen birçok araştırmacı bilim adamı, İsrailoğulları'nın bu çöl yerini başından sonuna geçtiklerini ve yıllarca oranın bir bölümünde kaldıkları gerçeğini kabul etmeyip, bunun da mümkün olamayacağını savunmuşlardır. Onların düşünceleri, Filistin'in güney kısmında bir yerden ilerleyerek

²⁸¹ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, IV, 134-135.

²⁸² İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, VI, 3108; Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, II, 1105; Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur'an*, VI, 280.

²⁸³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 155.

²⁸⁴ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, II, 104.

Kuzey Arabistan'a geçmiş olabilirler ihtimali üzerinedir. Bir kavmin böyle zor bir coğrafi ve iktisadi durumlar altında, açıklanan zaman kadar kalmaları ihtimal dışı olarak görülmüş ve bunun da inandırıcı olmadığını açıklamaktadırlar.²⁸⁵

3.2.6.Ra'd Sûresi 13/12

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ

“O, size hem korku hem de ümide sevk etmek için şimşeği gösterendir. Yağmurla yüklü bulutları meydana getirendir.”²⁸⁶

Ayette anlatılmak istenen korkunun sebebi buluttan çıkan şimşek, ümidin sebebi de yağmurdur. Yağmur yağdığı esnada şimşeğin çakması, kişinin kendi veyahut herhangi bir malı dışarıda bulunduğunda onun ıslanma telaşı, yüksek ses çıkması, karanlıkta ani ışık parıldaması ve gürültüden sebep insanlarda korku oluşur. Yağmurda ise kurumuş toprağı canlandırması ve ondan türlü türlü bitkiler çıkarması, insanlar nazarında özellikle çiftçiler nazarında bir ümit kaynağıdır. Bu sebeple insanlar şimşek oluşunca korku ile ümidi yaşamış olmaktadır. Bir kısım insanlar yağmurdan fayda sağladığı için sevinme, bir kısmı da zarardan ötürü üzüntü hisseder.²⁸⁷ Bu korkudan sebep Resulullah (sav) göğün gürlemesi ve şimşeğin çakmasında şu duayı okurdu: “Allah’ım bizi gazabınla öldürme, azabınla da helak etme, bundan önce bize afiyet ver.”²⁸⁸ Yine Resulullah (sav) gökte bulut gördü mü hemen işini bırakır, namaza durduysa kısa keser ve şu duayı okurdu: “Allah’ım, bunun şerrinden sana sığınırım.” Eğer ki yağmur o esnada başlarsa: “Allah’ım, bol yağmur, faydalı yağmur (ver)” derdi.²⁸⁹

Bulutlardaki var olan düzen Allah’ın iradesi dışında gerçekleşmez. Bunun sadece tabiat olayları sebebiyle gerçekleştiği düşüncesi aklını kullanmayan insanların yapabileceği bir davranıştır. Çünkü bu dünya, sebeplerle ve hikmetlerle doludur.²⁹⁰ Her şeyin varlığı ve onda olan düzeni Allah’ın kudretine, ilmine ve iznine bağlıdır.

Taberi’ye göre yıldırım düştüğünde ani parlak ışığı ve düştüğü yerdeki vereceği zarar sonucunda korku salan, yağmur yağdırıp rahmete kapı araladığı ümidini veren ve

²⁸⁵ Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, II, 104.

²⁸⁶ er-Ra’d, 13/12.

²⁸⁷ Karaman, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 278.

²⁸⁸ Tirmizi, *Da’avat*, 51.

²⁸⁹ Ebu Davut, *Edep*, 113.

²⁹⁰ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhul-Beyan Tefsiri*, IV, 303.

bulutları meydana getiren Allah'tır. İnsanlar şimşek çakmasından dolayı korku ve ümit halindedirler. Korkmalarına sebep olan şey, şimşek çakması ve onun gibi afetlerdir.²⁹¹ Bu sebeple Peygamber'imiz (sav) de, şimşek çakıp gök gürlediğinde, Allah'a kendilerine azap verip öldürülmemesi, bununla helak olmaması ve hepsinden önce afiyete kavuşmaları için dua ederdi.²⁹²

İbni Kesir'e göre ayette Allah'ı Teâlâ, şimşegi çaktırdığında korku içinde insanlara onu gösterir. İnsanlar da şimşegi görünce hem korkar, hem de ümide kapılır. Şöyle ki, yıldırım düşmesi insanı korkutur, karanlıkları yaran aydınlığında ise insan neşelenir ve arkasından rahmet yağması beklenir. "Yağmurula yüklü bulutları meydana getirendir." Yani gayet hafif olan buhar parçacıklarından göğe uzanıp çekilmiş, yağmur yağışıyla dopdolu olan ve ağırlığı fazlaca bulunan bulutlar yaratır. Geleceğin iman, feyiz ve bereketiyle kalpleri dolup taşan mümin toplumlarını da Allah böyle var edecektir.²⁹³ Hamdi Yazır ve Ömer Nasuhi Bilmen'in görüşü de bu minvaldedir.²⁹⁴

Seyyid Kutub'a göre ayette Allah'ı Teâlâ dehşet ve endişe saçmak ile ümide sevk etmeyi birlikte göstermiştir. Bundan kastedilen mana her şeye muktedir oluşunu bildirmektir. Kâinatı yoktan yarattığı gibi onda çeşit çeşit özelliklerde barındırmıştır. Bu anlatılan olay da buna örnektir. Şimşek çaktığında korkuya kapanılabilir, sonra yıldırıma dönüşebilir ya da ondan sonra sel felaketi de ortaya çıkarılabilir. Ancak yine bu olayda şimşekten sonra ümide kapılıp ölü toprağı canlandıran ve dereleri dolduran yağmur da yağdırılabilir. Diğer tefsirlerden ayrı olarak Seyyid Kutub, şimşegin de bulutu oluşturabileceğini, bunda kâinatın terkibi ve kanunu uyarınca meydana geldiğini ve de tüm bunların yaratıcısının Allah'ı Teâlâ olduğunu izah eder.²⁹⁵

²⁹¹ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, V, 73.

²⁹² İbni Mace, *Dua*, 21.

²⁹³ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, VIII, 4222.

²⁹⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 131; Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Mealî Alisi ve Tefsiri*, III, 1634,

²⁹⁵ Kutub, *Fîzılâ-îl-Kur'an*, VIII, 524-526.

3.2.7.Nûr Sûresi 24/40

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكُنْ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ

“Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları öyle derin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir. Onu dalga üstüne dalgalar kaplıyor ve aynı şekilde üstünde de bulutlar var. Birbiri üstünde karanlıklar. Sanki insan elini uzatsa neredeyse kendi elini bile göremez durumdadır. Allah kime nur vermezse, artık o kişinin nurdan herhangi bir nasibi de yoktur.”²⁹⁶

Ayette, denizin içinde yukarıya doğru aydınlık, denizin derinliklerine doğru inildiğinde ise her bölümde birbirinden daha karanlık üç tabakadan oluşan büyük bir okyanus tasvir edilmektedir. O dönemde bunu ölçmek için teknolojik aletler yetersiz olup, üç bölümden oluşan ve de bunların her biri bir öncekinden karanlık olması kimsenin bilgisi dâhilinde değildi. Bunu günümüz teknolojileriyle bilmekteyiz.²⁹⁷ Buna başka bir örnek verilirse, nazil olan ayetlerin zamanlarında hiç kimsenin semaya çıkmak için ve hatta atmosferden yukarıya doğru çıkmak için lazım olan araçları elde etmek gibi bir amacı ve de buna yetecek bilgi ve teknolojileri de yoktu. Bu sebeple semaya çıkıldıkça basıncın azalması ve buna bağlı olarak nefes darlığı, tansiyon yükselmesi gibi sorunlara yol açacağından haberleri yoktu. Ancak En’am sûresinde “Allah kime hidayet verirse onun göğsünü İslamiyet’e açar. Kime de sapkınlık verirse göğsü çıkması gibi göğsüne daralma verir. Allah iman etmeyenlere böyle sıkıntılar verir.”²⁹⁸ Ayetinde Allah, semaya doğru yükselen kimsenin göğsü daralması/ darlığı, tansiyon yükselmesi gibi sıkıntılar yaşayacağını bildirmiştir.²⁹⁹

Muhakkak ki Kur’ân bir tabiat kitabı değildir. Madde âleminde var olan sırları çözmek, doğada bulunan kanunları keşfetmek insanların zekâsına bırakılmıştır. Bu gibi ayetlerde verilen bazı ilmi gerçekler, onların ilahiliğine delil getirmektedir.

İbni Kesir’e göre ayette insanların duygu, inanç, fikir, zihniyet, sözleri ve işlerindeki durumu tıpkı derinliği oldukça fazla olan denizdeki yoğun karanlıklara benzer. Onu da bir dalga kaplar ve nihayet üstünden bir bulut yine onu kaplar şeklinde

²⁹⁶ en-Nûr, 24/40.

²⁹⁷ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 85-86.

²⁹⁸ el-En’am, 6/125.

²⁹⁹ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 85-86.

olup ziyanda olduklarını izah eder. Nur üstüne nur diye tabir edilen söze karşın bu da karanlıklar üstüne karanlıklardır da denilebilir. Bu öyle bir durumu gösterir ki yeteri kadar bir nur işareti görmek imkânsızken elini çıkardığı zaman onu bile göremez. Kâfirler küfürlerinin içinde son derece boğulur vaziyettedirler. Hiçbir hakkı inatlarından ötürü kabul etmezler.³⁰⁰ Hamdi Yazır ve Seyyid Kutub’un görüşü de bu minvaldedir.³⁰¹

Ömer Nasuhi Bilmen ayette teşbih sanatının kullanıldığını ve ayetlerin, kâfirlerde olan manevi zulmetleri, üç tür maddi zulmetler ile temsil buyurduğunu bildirir. Bunlar denizlerin, dalgaların ve bulutların zulmetidir. Ayrıca bunlar birer maddi zulmet olup eşyanın görünürlüğüne engel olurlar. Manevi zulmet ise kâfirlerin kalplerinde itikat, sözlerinde hakka muhalefet ve amellerinde de ilahi kanunlara muhalefet zulmeti vardır.³⁰²

3.2.8. Nûr Sûresi 24/43

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَآ بَرَقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ

“Görmedin mi, Allah bir takım bulutları sevk eder. Sonra kaynaştırıp onları bir araya getirir. İşte bunların arasından yağmurun çıkmasını görürsün. Gökten oradaki dağlar büyüklüğü kadar bulutlardan dolu indiriyor da O, onunla dilediğini vuruyor, dilediğinden de onu uzağa çeviriyor. Bulutlarda çıkan şimşegin parıltısı da nerdeyse gözleri alır!”³⁰³

Ayette kullanılan sevk etme tabiri bir şeyi, belirlenen bir düzen halinde gitmesi için kolayca sürüp götürmek anlamına gelir. Yani bunu gözle görülür bir şekilde görmek mümkündür. Sonra o bulutlar bölük bölük iken bir araya getirip üst üste yığıldıktan sonra yoğunlaşma ve birikme sonucu görülür ki onların içinden yağmur çıkar. Yine o yoğunlaşma ve birikmenin sonucunda dağlar kadar büyük bulutların içinden gökten dolu yağdırılır. Buhar yükselip atmosferde soğuk halde bulunan hava ile temasa geçince bundan bulut oluşur. O bulunan soğukluk seviyesinde bir artış olmazsa yağmur olarak, eğer ki bir artış olursa ondan dolu halinde yağış gerçekleşir. Bazı durumlarda da atmosferdeki hava aşırı soğur ve sıkışır, ondan yağmur veya kar yağışı meydana

³⁰⁰ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 5936.

³⁰¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 31; Kutub, *Fîzılâl-ül-Kur'an*, X, 442.

³⁰² Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, V, 2365.

³⁰³ en-Nûr, 24/43.

gelir.³⁰⁴ Bunların hepsine genel olarak bakıldığında Yüce Allah'ın izni, hikmeti, kudreti, iradesi, ilahi hükmü ve insanların faydalarına bağlı dileğine bağlıdır.³⁰⁵

Bulutlardan inen doluyu Allah dilediğine isabet ettirir. Böylelikle bu kişi bu sebeple ya kendi şahsında zarar görür ya da varsa ektiği tarlası, beslediği hayvanları veya bahçesinde bulunan meyveleri yönünden zarar görür. Ancak bu doluyu Allah dilediğinden de uzak tutarsa, o kişi bu gibi her şeylerden emin olur.³⁰⁶

Bulutlar kümesi içinden çıkan şimşegin parıltısı ve ani oluşmasıyla neredeyse gözler kapanır duruma gelir.

Yukarıda verilen ayeti açıkladıktan sonra bilimsel olarak da Nur sûresini ele almak çok ehemmiyetlidir. Çünkü Kur'an'daki meteorolojik durumlar hakkında en geniş bilgi veren ayet Nur sûresi 43. ayettir. Ayet; bulutu sevk eden rüzgâr, yağışa sebep olan yağmur, dolu ve şimşekten bahsederek meteorolojik olaylardan genel olarak bahseder. Ayette bahsedilen bulut, meteoroloji biliminde kümülonimbüs bulutudur. Bu bulut türü çok şiddetli ve sert hava olaylarına sebep olabilmektedir. Genellikle basık örse benzeyen, uzun, gök gürültüsü, yıldırım, yağmur ve dolu üreten, ayette belirtildiği üzere de bir dağ görünümüne sahip bir buluttur.³⁰⁷

Gökyüzüne bakıldığında kümülonimbüs bulutları, ayette bahsedildiği gibi dağ görünümünde bir yapı arz etmektedir. Bu da gösteriyor ki Kur'an'ın yaptığı teşbihler hep yerli yerindedir. Alt tabanı çoğunlukla 915 m. ya da bundan az olan bu bulutun dik kalınlığı da 4572 m. ile 9144 m. arasında olabilmektedir. Özellikle tropik bölgelerde kümülonimbüs bulutunun kalınlığı 18228 m. boyutuna ulaşabilir. Bulut türü içerisinde değişik mevsimlere göre farklılık göstermekle beraber, şiddetli sağanak yağmur, kar veya dolu şeklindeki fırtınalı yağış nedeniyle görüş mesafesi çok fazla düşmektedir. Kış mevsiminde az da olsa görülen kar, şimşek ve gök gürültüsüne de kümülonimbüs türü bulut sebep olmaktadır. Bu sebeple riskli bir buluttur.³⁰⁸

Bulutlar bir bütün şeklinde olabildikleri gibi, pek çok parça buluttan oluşan kocaman bir bulut zinciri şeklinde de olabilir. Böyle bir bulut topluluğu içindeki her bir

³⁰⁴ es-Sabuni, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan Tefsiri*, V, 526.

³⁰⁵ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 88.

³⁰⁶ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 88.

³⁰⁷ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 81.

³⁰⁸ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 81.

buluta Oraj oluşturması sebebiyle Oraj Hücresi de denilir. Orajlar kısaca, kuvvetli hava akımlarının çok fazla buzlanmalarının, dolu ve sıklıkla sağanak yağışlarının görüldüğü, şimşek, yıldırım ve riskli rüzgâr kırılmalarının olduğı olaylardır. Orajların oluşması için havanın büyük oranda içerisinde nem barındırması, havayı yükseltecek bir kaldırma kuvvetinin var olması ve gökte belirsiz bir formda havanın olması gibi koşulların meydana gelmesi gerekir. Orajların neden olduğı bazı zor koşullardan buzlanma, hava burgacı,³⁰⁹ dolu ve şimşek örnek verilebilir.³¹⁰

Şimşek, bulut parçalarının birbiriyle çarpışması sonucu meydana gelen kıvılcımdır diye de tanımlanmıştır.³¹¹ Şimşek, gökte elektrik yükünün birikmesi ile oluşur. Buna kaynaklık eden en büyük etken su parçacıklarıdır. Su parçacıkları yere inmeye başladığında küçük parçalara ayrılarak artı elektrik yükü ile yüklenmektedir. Bunun tam tersi de hava eksi elektrik yüklüdür. Bu sürtünmeden meydana gelen kıvılcıma da şimşek denilmektedir.³¹²

İbn Kesir ayette bulutların oluşum sürecini genel olarak açıklar. Havanın soğuması sıcaklığın düşmesine yol açar ve su buharını kaldırma potansiyelinin azalması sonucunda da bulutlar oluşur. Havanın soğuması; kendiliğinden sıcaklığın düşmesiyle, ısı ve ışıma yoluyla ve karışım yani sıcak havanın soğuk havayla temas etmesi şeklinde üç sebeple gerçekleşir.³¹³

Bilim adamları bulutları yüksekliklerine göre üçe ayırmışlardır.

- a. 7-14 km yükseklikte bulunan, görünümü tel veya tüye benzeyen saçak bulutlar,
- b. 2-6 km yükseklikte bulunan küme bulutlar,
- c. 0-2 km yükseklikte bulunan, tabaka şeklinde dizilmiş, kara ve yağmur getiren bulutlardır.

³⁰⁹ İlker Coşkun, *Türbülans nedir?*, <https://www.muhandisbeyinler.net/turbulans-nedir/>, Hava burgacı: Diğer adı türbülanstır. Halk söyleminde hava boşluğu şeklinde kullanılır. Bilimsel veriler sonucunda sıcak ile soğuk havanın birbirleriyle ilişkilerinden kaynaklı yer değıştirme olayı veya bulutların sebebiyet verdiği olumsuz bir hava hareketi olarak tespit edilmiştir. Erişim Tarihi (30.11.2024).

³¹⁰ Temel, *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, 82.

³¹¹ es-Sabuni, *Muhtasar Ruh'u'l-Beyan Tefsiri*, V, 527.

³¹² Esma Ardanuç Aydın, *Bilimsel Tefsir Bağlamında Kur'an Tefsirinde Meydana Gelen Değişimler: Kur'an Yolu ve Tefsir-i Kebir Mukayesesi*, Ankara, Danişname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2021, sy. 2, 252.

³¹³ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 5942.

Dolu, saçak bulutlarının içinde ve havanın soğuk yerlerinde yani üst kısımlarında oluşur. Bunlar eksi elektrik yüküyle yüklüdürler. Bulutlar çekim kuvvetinin etkisiyle aşağı inerler. Sıcaklık aşağı doğru arttığından dolayı dolu, kara dönüşür. Böylelikle üst tabakada bulunan eksi yük ile aşağı taraftaki artı yük birleşince şimşekler ortaya çıkar. Şimşeklerin çakmasıyla bir ses ortaya çıkar. Buna da gök gürültüsü adı verilir.³¹⁴ İbn Kesir’e göre dağlara benzetilen bulut tipi saçak bulut adı verilen bu buluttur. Tel ve tüye benzeyen bu bulut, birbiriyle birleşince devasa bir bulut haline gelir.³¹⁵

Ömer Nasuhi Bilmen’e göre ayette Allah’u Teâlâ bir bulutu yoktan var ettikten sonra dilediği beldeye onu gönderir. O bulutu büyük bir bulut tabakası haline getirir. Sonra onu, çok ince olan parçalarını birbirine katarak oldukça geniş bir hale büründürür. O bulutun içinden çıkan yağmurlar yeri sularla kaplar ve gökten, dağlara benzer şekilde bulunan bulutlardan dolu indirir. O doluyu dilediğine isabet ettirip onu doluya tutulmuş bulundurur. Yine o doluyu, dilediğine isabet ettirmeyerek de onu kurtarmış olur. Bulutların içinden çıkan şimşegin parlaması olağanüstü olmasından dolayı gözler kamaşır. Tüm bunlarda Allah’ın kudretinin bir delili vardır. Özellikle şimşegin çakması sırasında büyük bir ateş bulunur. Ateş ise suyun tersidir. Buna rağmen suyun içinden ateşin çıkması ancak Allah’ın kudretini göstermektedir.³¹⁶ Seyyid Kutub’un görüşü de bu minvaldedir.³¹⁷

3.2.9.Furkan Sûresi 25/25

وَيَوْمَ تَنفَقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

“O gün sema beyaz bulutlar halinde parçalanacak ve her taraftan melekler bölük bölük yeryüzüne indirilecektir.”³¹⁸

İsmaik Hakkı Bursevi tefsirinde ayet hakkında şöyle izahlarda bulunur. Söylenmektedir ki bu bulut bir tek İsrailoğulları için indirilmiştir. Yani bu, Tih çölünde İsrailoğulları üzerine gölgelik etmesi için gönderilen bir buluttur. Yedi katman olan göğün üstünde kalınlığı yedi gök kadar olan beyaz bir buluttur. Allah onu kudretiyle

³¹⁴ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 5943.

³¹⁵ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 5943.

³¹⁶ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, V, 2368.

³¹⁷ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur'an*, X, 444-445.

³¹⁸ el-Furkân, 25/25.

tutar. Ondaki ağırlığın ölçüsü gökler kadardır. Allah gökleri parçalara ayırmak istediğinde o bulutun ağırlığını gökler üstüne bırakır ve gökler de bunun karşısında bir bir dağılıp parçalanır. Böylelikle ayette bahsedilen budur: “O gün sema beyaz bulutlar halinde” onların ağırlığı ile “parçalanacak” o bulutun yapacağı ağırlık nedeniyle gökler parçalanır.³¹⁹

Bulut şهادet âleminde görünür ve göklerden çıkar. O bulutta melekler vardır. Allah şöyle buyurur ki: “Her taraftan melekler bölük bölük yeryüzüne indirilecektir.” Meleklerin indirilmesi olağan dışı gayet hayret uyandıran bir durumdur, bilinen bir indirme ile ilgisi de yoktur. Yine söylenmektedir ki gökler bir bir parçalara ayrılır, melekler de yanlarında kulların işlemiş olduğu amel defterleriyle beraber bu bulutun içinde aşağı iner.³²⁰

Rivayete göre dünya seması parçalanır ve dünya semasının melekleri yeryüzündeki insanlar ve cinler gibi dünyaya inerler. Oradakiler onlara hitaben “Allah’ın hesap günü, hesaba çekme emri geldi mi?” diyecekler. Onlar da cevaben “Hayır, ama o yakında gelecektir.” diyecekler. Sonra ikinci katmanda bulunan semadaki melekler; yeryüzünde olan, oraya inen melekler, insanlar ve cinler gibi inerler. Sonra birbiri ardınca sıra sıra yedinci katmandaki semanın melekleri inene dek her semanın melekleri bu şekilde inerler. Derken sonra bir bulut meydana gelir. Bu bulut yedi katman sema üstündeki beyaz renkte olan bulut gibidir. Böylelikle hesap emri geliverir. “O gün sema beyaz bulutlar halinde parçalanacak” ayeti bu olaya işaret etmektedir. Ancak şu da bilinmelidir ki, yeryüzü dünya semasına kıyaslandığında tıpkı çöldeki bir halka gibidir.³²¹

Bursevi yukarıdaki izahlarından sonra ilaveten, Allah kıyamet gününde yeryüzünü bir derinin çekildiğinde uzaması ve genişlemesine benzer bir şekilde onu uzatıp genişletecektir. Sema kubbeli olacak şekilde göklerden birisi yok olup indikçe, yer de o ölçüde uzayıp genişler. Sonunda yerin çevresi meleklerin inmesi için yeterli duruma gelir. Melekler varlıkları itibarıyla ince ve latif olduğuna göre insanların birbiriyle sıkışması gibi onlar arasında bir sıkışma olmayacaktır izahında bulunur.³²²

³¹⁹ Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XIII, 5701. 25/25 Hakkında.

³²⁰ Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XIII, 5701. 25/25 Hakkında.

³²¹ Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XIII, 5702. 25/25 Hakkında.

³²² Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XIII, 5702. 25/25 Hakkında.

Taberi'ye göre ayette, kıyamet gününde yaşanılacak olan her şeyden ve kıyametin dehşetinden haber veriliyor. Gökyüzü o gün parça parça olarak yarıldığında, içlerinden bakan kimselerin gözlerini kamaştıracak nurlar bulutlar gibi görülecek, kıyamet gününde gökyüzündeki melekler inmeye başlayıp mahşer alanında tüm insanları çepeçevre kuşatacaklar ve sonrasında ise Allah kulları için hükmünü belirleyecektir. İnsanlardan bir kısmı cennete, bir kısmı da cehenneme gideceklerdir.³²³ Seyyid Kutub'un görüşü de bu minvaldedir.³²⁴ Hamdi Yazır da bu görüşe katılır ve ilave olarak Bakara Sûresi 210. ayetteki bulut ile bu bulutun aynı olduğunu izah eder.³²⁵

İbni Kesir'e göre ayette, bulutun gökyüzünden doğmasıyla bundan gökyüzü tabakasının açılıp ayrılmış olması geçer. Melekler de o an indirilecektir ve değişik bir tarzda ve amel defterleri ellerinde var olduğu halde o bulutlar arasından görünmeye başlayacaklardır. Allah'ın kudreti bu veçhiyle de zuhur edecektir şeklinde izah eder.³²⁶ Ömer Nasuhi Bilmen'in görüşü de bu minvaldedir.³²⁷

3.2.10.Neml Sûresi 27/88

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ

“Sen dağları görür de onları hareketsiz, yerlerinde durmuş sanırsın. Oysaki onlar, bulutların yürümesi gibi geçerler. Bu, her şeyi sağlam tutan Allah'ın sanatıdır. Muhakkak ki O, yaptığınız her şeyden haberdardır.”³²⁸

Ayet, insana hitaben dağların durmuş olarak görüldüğünü, ancak onların bulutların sevk edilişi gibi ilerlemekte olduklarını haber vermektedir. Yani gözlerimiz, her büyük ve çok olan şeyi görmekten aciz kalabilir, onun tamamını göremeyebilir.

Bazı müfessirlerin ayet hakkındaki görüşleri şöyledir: Dağların hareketi ilahi mesajda gayet açıktır. Ancak dışarıdan bakan kimse onu duruyor gibi görür. İkinci defa sûra üfürülmesinden sonra tüm yaratılmışların toplanması sırasında bu olay meydana gelecektir. Çünkü Allah, yeri başka bir yer şekline döndürür, görünüşlerini değiştirir ve mahşer alanında toplanan halkın görmesi için bahsedilen korkunç biçimde dağları oldukları yerlerden kaldırıp yürütür. Dağlar, nasılsa ilk sûra üfürüldüğünde parçalanmış,

³²³ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, VI, 179.

³²⁴ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur'an*, X, 521.

³²⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 64.

³²⁶ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 6002.

³²⁷ Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, V, 2408.

³²⁸ en-Neml, 27/88.

küçülmüş ve yerle yeksan olmuş olsalar da, onların yürütülmesi, hareket ettirilmesi ve yeryüzünün dümdüz edilmesi ikinci sûra üfürülmesinden sonra meydana gelecektir.³²⁹ Hiç şüphesiz Kehf sûresindeki şu ayet bunu anlatmaktadır: “Öyle bir gün ki dağları yürüteceğiz ve arzı apaçık görürsün. Artık onların hiçbirini bırakmaksızın onları (tüm ölüleri) mahşerde toplarız.”³³⁰

“Bu, her şeyi sağlam tutan Allah’ın sanatıdır.” Sanat bir eylemi pekiyi ve mükemmel yapmaktır. Her sanata fiil demek mümkündür, ancak her fiilin sanat olamayacağı da bilinmelidir. Allah onları en mükemmel, en güzide bir biçimde yapıp etti demektir. Buradaki Allah’ın sanatı, bahsedilen sûra üfleme ve buna bağlı olarak gerçekleşecek diğer tüm hususları kapsamaktadır. “Muhakkak ki O, yaptığınız her şeyden haberdardır.” Tüm ilahi kelama muhatap olan kimselere hitaben, O sizin işlemekte olduklarınızın açıklarını ve gizlilerini bilendir. Bu sebeple yaptıklarınızın iyi ve kötü olanı fark etmeksizin karşılığını vermek için sûra ve yeniden diriltme olaylarını gerçekleştirecektir.³³¹

Taberi’ye göre ayette sûra üfürüldüğünde ve dünyanın sonu geldiğinde dağların bulutlar gibi yürüyeceği ifade ediliyor. İsrâfil (a.s.) sûra, dünyanın son bulduğu ve insanların arasında sadece şerhlerinin kaldığı bir anda Allah’ın izni ve emriyle üfleyecektir. Bu şekilde gökyüzünde ve yeryüzünde var olan her şey sarsılıp ve sonunda da kıyamet kopacaktır. Bu sarsıntı esnasında bir tek şehitler etkilenmeyecektir. Çünkü onlar Allah tarafından güvendedirler.³³²

Bazı müfessirler, ayette bahsedilen sûranın üç kez üfürüleceğini söylemişlerdir. İlkinde her şeyin bu sesle korkacağını, ikincisinde her şeyin hayatının son bulacağını ve üçüncüsünde de her şeyin ölümünden sonra tekrar dirilip kabirlerinden çıkarılacağını ve böylelikle Allah’ın katına varılacağını söylemişlerdir.³³³

Hamdi Yazır’a göre ayet her an oluş ve yok oluşu gözler önüne sererek kıyamet ve yeniden dirilişi tefekkür için ve de bir açıdan da delil olması yönünden ifade

³²⁹ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 210; İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 6184; Kutub, *Fîzılâl-ül-Kur'an*, XI, 201.

³³⁰ el-Kehf, 18/47.

³³¹ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 210.

³³² et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, VI, 296-297.

³³³ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, VI, 297-298; İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XI, 6183-6184.

edilmiştir. Görülen bu dağların, özünde gezici gazlardan oluştuğu, parçacıklarının da bulutun buharlaşması gibi buharlaştığını ve yok olmasının ardından tekrar kimyasal olayla her an yeniden yaratılışın devam edip durduğu bildirir. Yine devamında içlerindeki yoğunluklarının sabit olmayıp her an değişmeye uğradığı ve tekrar oluşmak üzere bulunduğunu ve bunun nedeniyle de âlemde görülen sabit şeylerin bile bu şekilde her an değişmeyle bir sona taraf gittiğini bildirir. Yine devamında bir gün bir üfürmeyle büyük dağların yerlerinden oynatılmak suretiyle tüm yoğunluklarıyla yürütülüp, arzın başka bir arza döndürülebileceğini bildirir. Ayrıca bu gidiş, bulutun yağışındaki rahmeti gibi hikmet ve düzeni daha yüksek bir hayata geçirmek için olduğuna yönlendirmektedir.³³⁴

Ömer Nasuhi Bilmen'e göre ayette sûra üfürüldüğünde dağlar sabitmiş gibi görülür. Şüphesiz büyük cisimler, bir beldeye doğru hareket ettiklerinde onların hareketi görülmez olur. Ancak o dağlar, birinci sûrun etkisiyle bulutların sevk edilişleri gibi gelir geçerler. Gören gözler onun farkında olmazlar.³³⁵

3.2.11.Rûm Sûresi 30/48

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ مِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ

“Allah odur ki, rüzgârları gönderir ve onlar da bulutları kaldırır. Sonra Allah nasıl dilerse o bulutları gökte yayar ve küme küme dağıtır. Nihayet bulutların arasından yağmurun çıktığını görürsün. Yağmuru dilediği kullarına Allah’u Teâlâ ulaştırınca, onlar hemen sevinirler.”³³⁶

Ayette “Allah odur ki, rüzgârları gönderir ve onlar da bulutları kaldırır” buyrulmaktadır. Bu da gösteriyor ki rüzgârlar bulutu alıp yayar, kaldırır ve yerlerinden çıkarabilir.

“O bulutları gökte yayar ve küme küme dağıtır.” Gökyüzünde bir, iki, üç, bunlardan çok daha az veya çok daha fazla gün de olabilir, günlük mesafelerde hareket ederek veyahut durarak bulutlar sevk edilir. Ayrıca kuzey veya güney yönlerinden, batı, doğu veya saba rüzgârları halinde ve de diğer yönlerden estiği durumda “Sonra Allah

³³⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 167.

³³⁵ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, V, 2570.

³³⁶ er-Rûm, 30/48.

nasıl dilerse” yani bazı zamanlarda birleşik olarak yayar ve bazı zamanlarda da her bir yere bir kısmını parça parça göndererek bulutları küme küme dağıtır.³³⁷

Ayette geçen “الخلل” kelimesi birbirinden ayrı iki şeyin aralığı gibi iki şey arasındaki açıklık demektir. Kelimenin çoğulu “خلال” dir.³³⁸ Bulutun arasındaki boşluklarından, bulutun bitişik ve küme küme olduğu anlardaki her iki durumda da yağmurun Allah’ın izni ve emriyle çıktığını görülür. “Yağmuru dilediği kullarına Allah’u Teâlâ ulaştırınca,” Yüce Allah şehirlere ve beldelere yağmurunu gönderdiğinde, kullarından dilediğine, o vakit “onlar hemen sevinirler.” Mutluluğa ve sevince kavuşurlar. Öyle ki oradaki bolluğun oluşması ve kıtlığın ortadan kalkmasından sebep hemen sevinirler.³³⁹

İbni Kesir’e göre ayette Allah’u Teâlâ rüzgârları gönderir ve o rüzgârlar da atmosferde bir bulut kaldırıp bir tabaka haline getirir. O bulutu sonra gökte yayar ve dilediği yönlerde dağıtır. Uzun ya da kısa bir vakit bulutları gökte tutar. Dilerse o bulutu parça parça eder dilerse de birbirine bitişik eder. Aralarından yere yağmur damlaları dökülür. O yağmurunu dilediği beldeye yağdırınca onlar hemen sevinirler.³⁴⁰ Ömer Nasuhi Bilmen ve Seyyid Kutub’un görüşü de bu minvaldedir.³⁴¹

3.2.12.Fâtır Sûresi 35/9

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فُسُقْتَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ

“Rüzgârları salıp bulutları harekete geçiren Allah’tır. Sonra biz o bulutları ölü bir beldeye sürüp de, onunla ölen toprakları bulutlardan inen yağmurlarla canlandırırız. İşte ölenlerin diriltilmesi de bunun gibidir.”³⁴²

Ayette “Rüzgârları salıp bulutları harekete geçiren” yani, bulutları içinden yağmur yağdırmak için arz ve sema arasında yayan Allah’tır. İrsal kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de iki anlamda kullanılmıştır. İlki şu ayette “Biz seni, hem bir şahit, hem bir müjdeci ve hem de bir uyarıcı olarak göndermişizdir.”³⁴³ Örneğindeki gibi göndermek

³³⁷ Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XV, 6448. 30/48 Hakkında.

³³⁸ el-İsfahani, *Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü*, 351.

³³⁹ Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XV, 6448. 30/48 Hakkında.

³⁴⁰ İbni Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, XII, 6383.

³⁴¹ Bilmen, *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VI, 2723; Kutub, *Fîzılâl-ül-Kur’an*, XI, 439-440.

³⁴² Fâtır, 35/9.

³⁴³ el-Azhap, 33/45.

anlamındadır. İkincisi de musahhar kılmak manasındadır. Allah'ın "Rüzgârları salıp bulutları harekete geçiren" ayetinde olduğu şekildedir. Bulut, denizlerden ve arzdan havaya yükselip dağları çepeçevre saran bir buhardır. Dağlardan yükseğe çıkıldıkça soğuyan hava tabakasıyla temas edip yağmur, kar, dolu gibi farklı özellikteki hava olaylarıyla yere iner.³⁴⁴

"Sonra biz o bulutları ölü bir beldeye sürüp de, onunla ölen toprakları," kurumasından "bulutlardan inen yağmurlarla" yani buluttan yağan yağmurla "canlandırırız." Yeryüzü bitkilerle ve onlardan çıkan ürünlerle yemyeşil ve verimli bir hale getirilir. "İşte ölenlerin diriltilmesi de bunun gibidir." Yani mahşerde ölen tüm insanları diriltilip mezarlarından çıkartmak da aynı şekilde burada gösterilen toprağı canlandırma gibi olacaktır.³⁴⁵ Rüzgârın meydana getirilmesi, onunla bulutları sevk edici olması, bulutun içinden yağmurun yağması, yağmurun ölü toprağı canlandırması gibi ardı ardına sıralanan ve bunların oluşturulmasında ilim, kudret, hikmet gerektiren bu sıralamada üzerine düşününce tüm bunlara kudreti yeten Allah'ın, insanları ölümlerinden sonra diriltmesinin kolaylığı daha iyi anlaşılacaktır.³⁴⁶

Taberi'ye göre ayette rüzgârları sadece Allah estirir. Rüzgârlar bu hareketiyle bulutları yürütür. O bulutlar ölü gibi kupkuru olan beldeye gider, o beldenin topraklarını ölümlerinden sonra yaptığı faaliyetle tekrar diri hale getirip canlandırır. Allah da ölen insanların bu şekilde tekrar diriltileceğini bizlere bildirir.³⁴⁷ Seyyid Kutub'un görüşü de bu minvaldedir.³⁴⁸

İbni Kesir'e göre ayette dirilmenin nasıl ve ne zaman olacağı sorusuna, bu olacak olanın bir değişim ve nüşur³⁴⁹ ile olacağı bahsi üstüne buyruluyor ki: "Rüzgârları salıp bulutları harekete geçiren Allah'tır" nüşur da bu şekildedir. Bir değişimle durağan hevesleri harekete geçirerek göklere çıkaracak bulutlar misali rüzgârlar gibi ilahi bir hareketin sevk ve idaresiyle bu ölü topraklara nasıl bir hayat veriliyorsa, kıyamette

³⁴⁴ Bursevi, *Ruhu'l Beyan Kur'an Meali ve Tefsiri*, XVI, 7025. 35/9 Hakkında.

³⁴⁵ Bursevi, *Ruhu'l Beyan Kur'an Meali ve Tefsiri*, XVI, 7026. 35/9 Hakkında.

³⁴⁶ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 453.

³⁴⁷ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, VII, 12.

³⁴⁸ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur'an*, XII, 183.

³⁴⁹ Nüşur'un kelime anlamı için Furkan Suresi 25/3. ayetin meal ve tefsirine bkz.

ölülerin dirilmesi anlamına gelen nüşur da öyle bir kıyam ve kıyamet ile olacaktır.³⁵⁰ Hamdi Yazır'ın görüşü de bu minvaldedir.³⁵¹

Mevdudi'ye göre ayette kıyametin olmayacağını zanneden insanları ve bu düşüncelerinden dolayı da gaflette olduklarını bildirir. Onlar, hesap vermeyeceklerini düşünürler. Ancak onlar yanlış düşünce içerisindeyler. Kıyamet günü gelip çatığında Allah'ın bir işareti olan sûra üfürüldüğünde tüm zamanlarda gelip geçmiş bütün ölüler tekrar diriltileceklerdir. Yağmur yağdıktan sonra bitkilerin eski köklerinden filizlendiği şekildeki gibi olacaktır.³⁵² Ömer Nasuhi Bilmen'in görüşü de bu minvaldedir.³⁵³

3.2.13.Ahkaf Sûresi 46/24

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمְطِرٌ نَّآبِلٌ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Nihayet onu, azabın simsiyah bir bulut şeklinde belirip vadilerine doğru yayıldığını görünce: Bu, bize yağmur getirecek (yağdıracak) bir bulut! Dediler. (Hud dedi ki:) Hayır! Bu, acelece gelmesini isteyip durduğunuz cezadır; içinde can yakan azap bulunan bir rüzgârdır!”³⁵⁴

Ayette “Nihayet” onlara önceden uyarılmalarına karşılık vaat edilen azap geldi ve onlar simsiyah, geniş bir bulut şeklinde belirip vadilerine doğru yayıldığını görünce,” durumlarından memnun, huzurlu, sevinçli ve mutlu bir halde: “Bu, bize yağmur getirecek (yağdıracak) bir bulut!” dediler. “Hayır! Bu, acelece gelmesini isteyip durduğunuz cezadır; içinde can yakan azap bulunan bir rüzgârdır!” Rivayete göre vadiden siyah bir bulut belirip çıkıp gelmekteydi. Uzun zamandır o belde de yağmur yağmıyordu. Onların bu görüşlerinin aksine acele gelmesini istedikleri şey, içinde can yakan azap bulunan bir rüzgârdır.³⁵⁵

Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Resulullah (sav) bir bulut gördüğünde bu yüzünden bilinirdi. Bir defasında: “Ey Resulullah, gökte bulut gören bir halk, yağmurun gelebileceği umuduyla sevinç duyar, ancak sen gökte bulutu gördüğünde yüzünden bu duruma üzüldüğün anlaşıyor, nedir bunun sebebi?” şeklinde sorulduğunda O da şöyle bir cevap verdi: “ Ey Aişe! Bu bulutun içinde herhangi bir azabın olmadığı konusunda

³⁵⁰ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XII, 6683.

³⁵¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 377.

³⁵² Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, 547.

³⁵³ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VI, 2890.

³⁵⁴ el-Ahkaf, 46/24.

³⁵⁵ Bursevi, *Ruhu'l Beyan Kur'an Meali ve Tefsiri*, IXX, 8415. 46/24 Hakkında.

kim teminat verebilir? Öyle ki geçmiş zamanlarda rüzgârın vesilesiyle bir kavim azaba uğratılmıştır. Oradaki kavim azabı gördüklerinde: “O görünen, bize yağmur indirecek olan bir buluttur.” demişlerdi.³⁵⁶ Mevdudi de tefsirinde bu hadisi destekler nitelikte inkârcıların bu buluta yağmur getiren bir bulut dediklerini, ancak bunun bir tufan olduğunu izah etmiştir.³⁵⁷

Taberi’ye göre ayette Allah, azabını bir bulut şeklinde ad toplumunu helak etmek için onların yaşadıkları vadiye göndermiştir. Bunu gören oradaki insanlar kurak ve verimsiz bir mevsim yaşadıklarından dolayı “Bize yağmur getirecek bir buluttur bu” deyip sevinmişlerdir. Hz. Hud (as) onlara şöyle dedi: “Bu, acelece istediğiniz bir azaptır. Canınızı yakacak ve sizi azaba uğratacak bir fırtınadır.” Böylelikle o kavim tamamen helak oldu. Evlerinin parçalarından başka hiçbir şey orada kalmadı. Allah, zalimlere işte böyle ceza verir.³⁵⁸ İbni Kesir, Hamdi Yazır, Ömer Nasuhi Bilmen ve Seyyid Kutub’da tefsirlerinde ayeti bu minvalde aktarmışlardır.³⁵⁹

Ahkaf Sûresi bulut kelimesi üzerine daha farklı bir anlamda zikredilmiştir. Ayette bulut kelimesi olmamasına rağmen çoğu tefsirde bulut kelimesi olarak yorumlanmıştır. Buna da ayette geçen عَارِضًا kelimesinden kastedilenin bulut olduğunun anlaşıldığı görülmüştür.³⁶⁰

3.2.14.Tûr Sûresi 52/44

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ

“Onlar, gökten bir parçanın üzerlerine azap vermek üzere düşmekte olduğunu görseler bile inatlarından: Üst üste kümelenmiş bulut yığını! Derler.”³⁶¹

Ayette inkârcı kimseler kastedilerek onların gökten düşen bir kütleyi gördüklerinde, aslında onları azaba uğrattmak için gelen bir parçanın düştüğünü gördüklerinde, demektir. İnatlarının sebebiyle, bu “üst üste kümelenmiş” katı, sert yahut

³⁵⁶ Müslim, *İstiska* 16; Ebu Davud, *Edeb* 113.

³⁵⁷ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, V, 358.

³⁵⁸ et-Taberi, *Cami'u'l-Beyan 'an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, VII, 411-412.

³⁵⁹ İbni Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XIII, 7255; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 113-114; Bilmen, *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VII, 3370; Kutub, *Fizılâl-il-Kur'an*, XIII, 332.

³⁶⁰ Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *et-Tefsirü'l-bahrü'l-muhît*, Lübnan, Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, VIII, 2010, 63-65.

³⁶¹ et-Tûr, 52/44.

küme şeklindeki bulutlardır, diyorlardı.³⁶² Seyyid Kutub’un görüşü de bu minvaldedir. Ancak buna ilave olarak buradaki inkârcı kavmin Ad kavmi olabileceğini izah eder.³⁶³

Taberi tefsirinde, Mekkeli müşrikler Resulullah’tan (sav) bir takım mucizeler istemişlerdir. Bu istedikleri mucizeler ayette şu şekildedir: “Onlar dediler ki: “Bizlere arzdan suyu kesilmeyecek bir kaynak çıkarmadıkça biz iman etmiş olmayacağız ya da hurma ve üzümü olan bir bahçe var olsun, onun ortasında da ırmaklar akıtılsın. Ayrıca iddia ettiğin gibi göğü başımıza ayrı ayrı düşür veya Allah’ı ve melekleri önümüze getir. Ayrıca altın şeklinde evin olmalı ya da sen gökyüzüne çıkmahısın. Allah tarafından, peygamberliğinin olduğunu belirten, bizim de onu okuyabileceğimiz bir kitap getirmediğçe gökyüzüne çıkmış olmana da inanmayız. Ey Muhammed, de ki: Rabbimi tenzih ederim. Sonunda ben de ancak resul olarak gönderilen bir insanım.”³⁶⁴ Allah’u Teâlâ, ayeti bu olay üzerine indirmiştir.³⁶⁵

Hamdi Yazır’a göre ayette o kâfirlerin Hz. Peygamber’e (sav) “Şayet doğru söyleyenlerdensen, hemen üzerimize gökten parçalar düşür”³⁶⁶ şeklinde istekte bulundukları zamanda azabın kendilerine hak olup inmekte olduğunu görseler de yine de inanmazlar ve ona toplanmış bir bulut derler. Gerçekten başlarına gelmedikçe kabul etmezler.³⁶⁷ Bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Üstlerine Rabbinin azap sözü hak olanlar inanmazlar; kendilerine tüm mucizeler gelmiş olsa da, ta ki azabı gözleriyle görünceye kadar.”³⁶⁸ İbni Kesir ve Ömer Nasuhi Bilmen’in de görüşü bu minvaldedir.³⁶⁹

³⁶² Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XX, 8918. 52/44 Hakkında.

³⁶³ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur’an*, XIV, 108.

³⁶⁴ el-İsrâ’, 17/90-93.

³⁶⁵ et-Taberi, *Cami’u’l-Beyan ‘an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, VIII, 20.

³⁶⁶ eş-Şuara, 26/187.

³⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VII, 282-283.

³⁶⁸ Yunus, 96-97.

³⁶⁹ İbni Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, XIII, 7520; Bilmen, *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VII, 3519.

3.2.15.Vakıa Sûresi 56/69

ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ

“Bulutlardan siz mi onu indiriyorsunuz; yoksa biz miyiz onu indiren?”³⁷⁰

Ayette “Bulutlardan siz mi onu indiriyorsunuz.” şeklinde geçen “المزن” kelimesinin tekili “مزن” dir. Suyu çok tatlı beyaz bulut manasına gelmektedir.³⁷¹

Yoksa biz miyiz onu indiren? Ayette geçen bu tabir gayet açıktır. Her şeyi yaratan, meydana getiren ve dilediğine göre yapan Allah’tır.³⁷²

Mevdudi’ye göre ayette kastedilen mana Allah’ın sadece insanların beslenmeleri için yeme ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, onların su ihtiyaçlarını da giderdiğini ve bunun için de suyu yarattığını bildirir. Denizleri de aynı şekilde yaratan Allah, o denizlerdeki suyu, güneşin suyu buharlaştırmasıyla yağmura çevirip yağdırmıştır. Bu olay karşısında oluşan buhardan dolayı suyun bulutlara dönüşmesi de Allah’ın yaratmasıylaadır.³⁷³

Rüzgârlar bulutları sürükler ve Allah katında bilinen belli bölgelerde ve zamanlarda yağmur yağdırırlar. İnsanları bir başına başıboş bırakmayan Allah, hayatlarını sürdürebilmeleri ve nesillerinin devamı için tüm koşulları ayarlayıp düzenleyendir. Bilinmelidir ki, bu koşullar yerine gelmeden, yaşam asla mümkün değildir. Allah’ın vermiş olduğu rızıktan faydalanmaya ve O’nun bağışladığı suyu içmeye karşılık kul, hangi cesaretle Allah’ın bu yaptıklarını kendisinin de yapabileceği iddiasını ortaya koyar ve de başkalarına kulluk edebilir.³⁷⁴

Bazı müfessirlere göre ayetteki bulut esasen beyaz bulut demektir. Ondan az da olsa nadiren yağmur iner ve bu inen yağmur suyu diğer sulardan daha tatlı olduğunu da bildirmişlerdir.³⁷⁵

³⁷⁰ el-Vakıa, 56/69.

³⁷¹ İbni Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, XIV, 7703.

³⁷² Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XX, 9193. 56/69 Hakkında.

³⁷³ Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, VI,104.

³⁷⁴ Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, VI,104.

³⁷⁵ İbni Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, XIV, 7703; el-Âlûsî, *Ruhu’l-meâni fî Tefsiri’l-Kur’ani’l-azîm ve’s-sebi’l-mesani*, 56/69 Hakkında. XXV, 230, <https://tafsir.app/alaloosi/56/69>, Erişim Tarihi (27.12.2024); Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VII, 407; Bilmen, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VIII, 3611; Kutub, *Fîzılâl-il-Kur’an*, XIV, 261.

3.2.16.Nebe Sûresi 78/14

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا

“O sıkılan bulutlardan bol bol su indirdik.”³⁷⁶

Taberi, tefsirinde ayette geçen mu’sirat kelimesini “yağmaya hazır bulutlar” olarak tefsir eder.³⁷⁷

İsmail Hakkı Bursevi tefsirinde ayette verilen mu’sirat kelimesini rüzgârların sıkıştırdığı ve her an yağmur indirebilecek bulut olduğunu izah eder.³⁷⁸

Hamdi yazır tefsirinde yağmur zamanı gelen bulutlar olarak mu’sirat kelimesini izah eder. Ancak sıkım zamanı gelmiş olan şeyler demenin daha kapsamlı olacağından ve bu şekilde kabul edilmesinin gerekliliğinden bahseder.³⁷⁹

Seyyid kutup tefsirinde bulutların sıkıştırıldıklarında onlardan suyun damla damla çıktığı yorumunda bulunmuştur.³⁸⁰ Ömer Nasuhi Bilmen’in görüşü de bu minvaldedir.³⁸¹

Nebe Sûresi de bulut kelimesi üzerine daha farklı bir anlamda zikredilmiştir. Ayette bulut kelimesi olmamasına rağmen çoğu tefsirde bulut kelimesi olarak yorumlanmıştır. Buna da ayette geçen “مُعْصِرَاتِ” kelimesinden kastedilenin sıkılmış bulut olduğunun anlaşıldığı görülmüştür.

³⁷⁶ en-Nebe, 78/14.

³⁷⁷ et-Taberi, *Cami’u’l-Beyan ‘an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, VIII, 545.

³⁷⁸ Bursevi, *Ruhu’l Beyan Kur’an Meali ve Tefsiri*, XXII, 10323. 78/14 Hakkında

³⁷⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VIII, 495-496.

³⁸⁰ Kutub, *Fîzılâl-îl-Kur’an*, XV, 261

³⁸¹ Bilmen, *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, VIII, 3944.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerim'in tefsir edilmesi onun ilk nazil olmaya başlamasından itibaren devam eden bir süreç olmuştur. Kur'ân'ın ilk zamanlarında onun açıklanmasına pek fazla ihtiyaç olmamıştır. Çünkü sahabe tabakası inen ayetlerin sebebi nüzulüne vakıf oldukları için, o ayetleri anlama noktasında pek zorluk yaşamıyorlardı. Ayrıca bu konuyla alakalı bir problem yaşadıklarında doğrudan onu Hz. Peygamber'e (sav) sorarak öğrenme kolaylığına erişiyorlardı. Bu sebeple sahabe tabakasında pek fazla yorum zenginliğinin olmadığı görülmüştür.

İslam coğrafyası geniş alanlara ve farklı kitlelere ulaşması sebebiyle onun doğrudan muhataplarının yerini dolaylı muhataplar almıştır. Bu kimseler, Kur'ân'ın nüzulünde bizzat bulunmadıkları için Kur'ân ayetlerini sahabelerin anladığı gibi anlamaları zorlaşmıştır. Bu sebeple tefsir ilmine çok ihtiyaç olmuştur. Kur'ân-ı tefsir etmek için bu rolü Müslüman âlimler üstlenmişlerdi. Tefsir etme çabaları zamanla birlikte çoğalmış ve neredeyse her beldeden insanın çalışmalarıyla farklı yönelişler ortaya çıkmıştır. Kur'ân, bu kimseler tarafından değişik açılardan açıklanmaya çalışılmıştır.

Müfessirlerin Kur'ân-ı farklı yöntemlerle açıklamasında birçok neden etkili olmuştur. Örneğin müfessirin doğduğu yer, bulunduğu zaman, yaşadığı mekân, sahip olduğu kültürü vs. bu sebepler arasında sıralanabilir. Bu da zaman içerisinde kelam, fıkıh, tasavvuf, bilim, lügat, belagat, sosyal vs. gibi alanlardan tefsirler yazılmasına yol açmıştır. Bu alanlardan biri de bilimsel tefsirdir. İlk dönem sahabe devri dâhil tüm dönemlerde örneklerine rastladığımız ve bu alanda çok fazla çalışma yürütülen bu tefsir hareketi özellikle son yüzyıllarda giderek artmış ve bilimsel gerçeklikler gözler önüne serilmiştir. Günümüze kadarki süreçte müfessirler bu tefsir hareketinden ayrı kalmayarak, yazdığı tefsirlerde az veya çok bazı ayetleri günümüz bilimi ışığında ve teknolojidten faydalanarak yorumlama yoluna gitmiştir. Çünkü bir müfessirin günümüzde bu tefsir alanından ayrı kalması ve ona değinmemesi mümkün değildir.

Kur'ân-ı Kerim çağlar üstü olan evrensel nitelikte bir kitaptır. O, Allah'ın kelimidir. Zaman ileriye doğru aktıkça Kur'ân yenilenmekte, ilerlemekte ve evrensel niteliği her yönden ortaya çıkmaktadır. Ele aldığımız tabiat bilimlerinden bulut konusu

da aynı zamanda Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine ve azametine delil niteliğindedir. Akliselim olan bir kimsenin bu mucizeyi görememesi asla düşünülemez.

Kur'ân'ın meteorolojik olaylardan bahsederken son derece gerçekçi teşbihler yaptığı görülmüştür. Mesela bir ayette meteorolojide alçak bulutlar arasına giren kümülonimbüs bulutu olarak da isimlendirilen bulut, görünen dağların boyutuna, şekline benzetilmiştir. Bu bulut görsel olarak ele alındığında bu şekilde bir görünüme sahip olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Konuyla alakalı birçok ayette buna benzer teşbihler vardır. Bu ayetleri ele aldığımızda gayet dikkat çeken ve konusu itibarıyla ilgi çeken bir husus da şudur. Bulutlarda var olan yağış hakkındaki ayetlerde çoğunlukla “Biz gökten bir su indirdik...” ifadesi geçmektedir. Bu da bize Allah'ın gücünü ve kudretini göstermektedir. Eğer ki Allah semadaki suyu gökte tutarsa yeryüzündeki canlıların hepsi helak olup yok olurdu. Aynı şekilde yağışın hiçbir aksaklığa uğramaması da Allah'ın merhametinin bir tezahürüdür. Allah'ın tüm canlılara lütfettiği en büyük nimetlerden biri olan suyun gökten indirilmesi yağmur, kar, dolu gibi yağış faktörleriyle. Eğer ki bu tip yağışlar olmasaydı yeryüzünde hayatın yaşanılması asla mümkün olamazdı. Şöyle ki, Vakıa Sûresi 70. ayette gökyüzünden inen sular kastedilerek “Dileseydik onu tuzlu ve acı bir su yapardık...” ayetinde, sular bildirildiği şekilde olsaydı içilemez bir halde olurdu. Yine bulutun gölgeleyici olma özelliği insanları doğrudan güneşle olan temasını kısım kısım keserek onlara ferahlık ve serinlik vermektedir.

Esas itibarıyla Kur'ân, buluttan bahsederken çoğunlukla el-Ğamam ve es-Sehab kelimelerini zikreder. El-Ğamam kelimesi el-Bakara 2/57, el-Bakara 2/210, el-A'raf 7/160 ve Furkan 25/25 gibi ayetlerde bulutun gölgelik etme özelliğinden bahseder. es-Sehab kelimesi ise el-Bakara 2/164, el-A'raf 7/57, er-Ra'd 13/12, en-Nûr 24/40, en-Nûr 24/43, en-Neml 27/88, er-Rûm 30/48, Fatır 35/9 ve et-Tûr 52/44 gibi ayetler de bulutun yağmur yağdırma özelliğinden bahseder. el-Müzn kelimesi sadece Vakıa Sûresi 69. ayetinde suyu çok tatlı olan bulut olarak geçer. Ahkaf Sûresi ve Nebe Sûresi diğer ayetlere bakıldığında çok daha farklı bir anlamda zikredilmiştir. Çünkü ayetlerde bulut kelimesi geçmemesine rağmen neredeyse tüm tefsirlerde bulut kelimesi olarak yorumlanmıştır.

Klasik dönem tefsir kaynaklarına bakıldığında bulut kelimesinin geçtiği ayetlerde bulut hakkında pek fazla bilgi verilmediği görülmüştür. Buna da dönemlerindeki teknolojinin yetersiz olması, bireysel ve toplumsal ilişkilerin yetersiz olması, fikir dünyasındaki ayrılıklar, bilime verilen önemin az olması vs. gibi sebepler neden olmuştur. Ayrıca tefsirlerinde daha çok Allah'ı Teâlâ'nın varlığı, birliği, kudreti vs. gibi sıfatlarına daha çok yer vermiş ve de onun insanlık için bir rahmet kaynağı olduğunu vurgulamışlardır. Ancak günümüze doğru yaklaştıkça ilmin ve bilimin gelişmesi, teknolojinin ilerlemesi, fikir özgürlüklerinin çoğalması, yeni milletlerle kaynaşma, her alanda alış verişin sağlanması, bilime verilen önemin artması vs. gibi sebepler tefsire olumlu anlamda fayda sağlamıştır. Böylelikle dönem dönem yararlandığımız tefsir kaynakları günümüze doğru yaklaştıkça modern dönem müfessirleri tefsirlerinde daha anlaşılır, daha bilgi verici ve daha akıcı olmuştur. Hakeza bulut konusunda da daha ayrıntılı bilgiler ve sayısal veriler tefsirlerinde görülmüştür.

Kur'an'da tabiat ilimleri konusunun bilimsel tefsir bağlamında daha derinlemesine incelenebilmesi için, bu alanda yapılacak yeni çalışmaların, özellikle doğa olayları ve evrenin yaratılışına dair Kur'an'da yer alan ayetlerin günümüz bilimsel verileriyle karşılaştırmalı olarak ele alınması teşvik edilmelidir. Ayrıca, tabiat ilimlerinin farklı alanlarında uzmanlaşmış akademisyenlerin iş birliğiyle, doğa kanunları ve yaratılış hikmetleri üzerine disiplinler arası araştırmalar yapılması, bu konunun ve de buna benzer konuların daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ackerman, S.A., Knox, J.A., (2015). *Meteoroloji-Atmosferimizi Anlamak*, çev. Ceyhan Kâhya, Hatice Sema Topçu, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 107.
- Aktaş, M.N., (2023). *Ahkâm Tefsirlerinde İstinbât Meselesi: Suyûfî'nin el-İklîl fî İstinbâtî't-Tenzîl Adlı Tefsiri Örneği*, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bingöl, (22), 70.
- Âlûsî, Ş.M., (1408), *Ruhu'l-meâni fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut. 56/69 ayet hakkında.
- Ateş, A., (2002). *Geçmişten Günümüze Bilimsel Tefsir Okulu*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2(4), 126.
- Atik, M.K., (2000). *Muhammed b. Ahmet İskenderani*, DİA., TDV Yayınları, İstanbul, XXII, 573.
- Aydın, E.A., (2021). *Bilimsel Tefsir Bağlamında Kur'ân Tefsirinde Meydana Gelen Değişimler: Kur'ân Yolu ve Tefsir-i Kebir Mukayesesi*, Danışname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara, 2, 252.
- Beydâvî, M., (1955). *Tefsirü'l-Beydâvî Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*. Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, Mısır, 2/164 ayet hakkında.
- Bilmen, Ö.N., (1985). *Kur'ân-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Nesa Yayınevi, İstanbul, I, 57.
- Buhârî, M., (2009). *el-Câmiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Resulillâh sallallahüaleyhi vesellem ve sünenihi ve eyyâmihi*. Polen Yayınları, İstanbul, I- IV.
- Bursevi, İ.H., (2013). *Ruhu'l Beyan Kur'ân Meali ve Tefsiri*, trc. Ali Namlı, Süleyman Güzel, Ömer Çelik, Zekeriya Tüfekçioğlu, Mustafa Çiçekler, Erkam Yayınları, İstanbul, XVI, 7025
- Buzpınar, Ş.T., (2022). *Abdurrahman b. Ahmet Kevakibi*, DİA., TDV Yayınları, Ankara, XXV, 339.

- Cerrahoğlu, İ., (1971). *Tefsir Usûlü*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, III, 299.
- Cerrahoğlu, İ., (1996). *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınevi, Ankara, II, 372.
- Cevheri, T., *el-Cevahir fi Tefsiri'l Kur'ân*, Mısır, I, 76-79.
- Çağrııcı, M., (2000). *İbrahim Hakkı Erzurûmî*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul, XXI, 309-310.
- Çelebi, K., (1972). *Mizanü'l-Hakk fi İhtiyari'l-Ahakk*, çev. Orhan Şaik Gökyay, MEB. Yayınları, İstanbul, 10.
- Demirci, M., (2017). *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 227.
- Ebû Dâvûd, S., (2015). *Sünen-i Ebû Dâvud*. Konya Kitapçılık, İstanbul, II.
- Ebû Hayyân, M., (2010). *et-Tefsirü'l-bahrü'l-muhît*, Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, Lübnan, VIII, 63-65.
- Elmalılı, M.H.Y., (1992). *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim Yayıncılık, İstanbul, IV, 48-50.
- Ertüre, S., (1986). *Meteoroloji*, İstanbul Teknik Üniversitesi Denizcilik Yayınevi, İstanbul, 32.
- Gazali, M., (1974). *İhyâu Ulumi'd-Din*, çev. Ahmed Hulusi Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul, I, 822.
- Gökyay, O.Ş., (2022). *Kâtip Çelebi*, DİA, TDV Yayınları, Ankara, XXV, 40.
- Gördük, Y.E., (2023). *Bilimsel Tefsirle Özdeşleştirilen Bir Müfessir: Şerefüddin İbn Ebi'l Fadl El-Mürsi (Bir Literatür İncelemesi)*, Balıkesir İlahiyat Dergisi, Balıkesir, (18), 15.
- Hakkı, E.İ., (1997). *Mârifetnâme*, haz. M. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, İstanbul, I, 100.
- Huli, E., (1995). *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, çev. Mevlüt Güngör, Bayrak Matbaası, İstanbul, 41.
- İbni Âşûr, M.,(trs.) *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr el-ma'ruf bi tefsir-i İbni Âşûr*. 30 Cilt. el-Muessesetu Tarihü'l-Arab. Beyrut.

- İbni Kesir, İ., (1969). *Tefsirü'l-Kur'âni'l-azim*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut, 2/210 ayet hakkında.
- İbni Kesir, İ., (1991). *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev. Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, II, 345.
- İbni Mâce, M., (2017). *Sünen-i İbn-i Mâce*. Konya Kitapçılık, İstanbul, I-II.
- İsfahani R., (2012). *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdulkaki Güneş ve Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul, 763.
- Karagöz, İ., (2017). *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara, 311.
- Karaman H., Çağrı M., Dönmez İ.K., Sadrettin G., (2020). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, I, 248-250.
- Karslı, İ.H., (2012). *Kur'an'ın Bilimsel Tefsiri Üzerine Bazı Mülâhazalar*, Diyanet İlmî Dergi (Kur'an Özel Sayısı), DİB Yayınları, Ankara, XLVI (3), 442.
- Kırca, C., (1982). *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, Marifet Yayınları, İstanbul, 51.
- Kırca, C., (1989). *Kur'an ve Fen Bilimleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 65-66.
- Kırca, C., (1993). *el-Cevâhir*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul, VII, 431.
- Köksal, S., (2007). *Bulutlar*, Meteoroloji Matbaası, Ankara, 15.
- Kurtubî, M.A., (1997). *el Câmi li Ahkami'l Kur'an ve'l Mübeyyinu lima Tedammenehu mine's Sünnne ve Ayi'l Furkan*, çev. Mehmet Beşir Eryarsoy, Buruç Yayınları, İstanbul, 1997, III, 159.
- Kurukız, M., (2011). *Bilimsel Tefsir Anlayışı ve Gazali*, Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 20.
- Kutub, S., (trs.). *Fîzûlâl-il-Kur'an*, çev. Muhammed Emin Saraç, İsmail Hakkı Şengüler ve Bekir Karlığa, Hikmet Yayınları, İstanbul, I, 151.
- Merağî, A.M., (1998). *Tefsiru'l-Merağî*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, V, 53.
- Mertoğlu, M.S., (2010). *Tantavi Cevheri*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul, XXXIX, 579.
- Mevdudi, E.A., (2005). *Tefhimu'l Kur'an*, trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul, I, 77.

- Mevlana, C., (1995). *Mesnevi*, çev. Veled Çelebi İzbudak, MEB Yayınları, İstanbul I, 2.
- Müslim, E H.,(2020). *el-Müsnedü's-sahîh el-muhtasar mine's-sünen bi-nakli'l-adli ani'l-adli an Resûlillah (sallallahu aleyhi veselem)*. Ocak Yayıncılık, İstanbul, I-V.
- Naci, M., (1978). *Lugat-ı Naci*, çev. Faruk Kadri Timurtaş, Çağrı Yayınları, İstanbul, 552.
- Nesefî, A., (trs.) *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, Darü'n-Nefais, Beyrut, IV, 7/57 ayet hakkında.
- Nurbaki, H., (2010). *Kur'ân-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, TDV Yayınları, Ankara, 259.
- Öztürk, T., Koç, K., (2013). *Hava Modifikasyon İşlemlerinde Yapay Yağış Tekniği*, Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Iğdır, III (1), 36.
- Râzî, F., (trs.). *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, Akçağ Yayınları, II, 14.
- Remzi, H., (2018). *Lügat-i Remzi*, haz. Ali Birinci, Bilnet Yayıncılık, İstanbul, II, 502.
- Sabuni, M.A., (2012). *Muhtasar Ruhü'l-Beyan Tefsiri*, Damla Yayınevi, İstanbul, I, 152.
- Sarı, M., (1991). *El-Mevârid Türkçe-Arapça Lügat*, Gonca Yayınevi, İstanbul, 77.
- Sönmez, İ., (trs). *Havacılık Meteorolojisi Ders Notları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi Meteoroloji Mühendisliği Bölümü, 11.
- Söyler, A., (2010). *“Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri” İsimli Eserde Bilimsel Tefsir Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 111.
- Sural, B., (trs.). *Kur'ân-ı Kerim'in Kelimelerinin Açıklanması Yusuf Lugati Fıkhi Konular*, Tespihçi Dede Yayınları, Bursa, 19.
- Şatibi, İ.M., (1990). *Muvafakat*, çev. Mehmed Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul, II, 77-78.
- Şimşek, M.S., (2020). *Günümüz Tefsir Problemleri*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 93.

- Taberi, M.C., (trs). *Cami'u'l-beyan 'an te'vili ayi'l-Kur'an*, Hisar Yayınevi, İstanbul, I, 218-221.
- Temel, A.V., (2021). *Kur'an'da ki Meteorolojik Kavramların Değerlendirilmesi*, Diyanet İlmi Dergi, LVII(1), 80.
- Tirmizî, M., (2007). *el-Câmiu'l-muhtasarı mine's-süneni an Resûlillah (s.a.v.) ve ma'rifetu's-sahîh ve'l-ma'lul ve mâ aleyhi'l-amel*. Konya Kitapçılık, İstanbul, III.
- Uçar, A., (2003). *İslâm Âlemi Neden Geri Kaldı?*, Çizgi Kitabevi, Konya, 425-489.
- Uçarol, R., (1996). *Gazi Ahmet Muhtar Paşa*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul, XIII, 448.
- Yardımcı, N., Okuroğlu, M., Yağanoğlu, A.V., (2015). *Meteoroloji-1*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum, 101.
- Yavuz, Ö.F., (2011). *Gazali ve İlmi Tefsir*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (31), 56.
- Yıldız, M., (2009). *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 37.
- Yurt, M.E., (2019). *Bilimsel Tefsirin Mahiyeti Üzerine*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (17), 115.
- Zehebi, M.H., (2005). *et-Tefsir ve'l-Müfessirun*, Kahire, II, 417.

İnternet Siteleri

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=K&k=aa167>

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=K&k=aa154>

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=S&k=aa99>

<https://bianet.org/yazi/bulut-tohumlama-kurakliga-care-mi-1463>

<https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/gokyuzunde-dolasan-su-tanklari/#more-41>

<https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/bulutlar-hakkinda/#more-45>

https://www.sanayimalzemeleri.com/bagil-nem-nedir?srsltid=AfmBOooKnX_XbB5AFzJBsCLVDv2KFh-Yo7ApWm-Tu3dHKN6AWQaJXRfd

<https://www.mgm.gov.tr/genel/sss.aspx?s=yapayyagis>

<https://bulutmucizesi.wordpress.com/2012/04/03/gokyuzunde-dolasan-su-tanklari/#more-41>

<http://islamilimleri.com/Sozluk/Osmanlica/002/74.htm>

<https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/%D8%A7%D9%84%D8%BA%D9%85%D8%A7%D9%85/>

<https://www.seslisozluk.net/sehab-nedir-ne-demek/>

<https://www.lugatim.com/s/sehab>

<https://www.turkedebiyati.org/kinaye/>

<https://www.muhandisbeyinler.net/turbulans-nedir/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?>

<https://www.havaforum.com/kar-nedir-kar-yagisi-nedir-kar-nasil-olusur/>

<https://www.mgm.gov.tr/arastirma/dogal-afetler.aspx?s=dolu>

<https://www.mgm.gov.tr/genel/sss.aspx?s=simsekyildirim>

<https://tafsir.app/2/57>

<https://tafsir.app/alaloosi/2/164>

<https://tafsir.app/2/210>

<https://tafsir.app/7/57>

<https://tafsir.app/alaloosi/56/69>

